

Persoonlijke dienstplicht en legerorganisatie van juridische, moreele, maatschappelijke, nationale en militaire zijde beschouwd

<https://hdl.handle.net/1874/234779>

mm 11238

Br. 1890 II, 5.

L. 1890
n: 10

PERSOONLIJKE DIENSTPLICHT

EN

LEGERORGANISATIE

VAN JURIDISCHE, MOREELE, MAATSCHAPPELIJKE, NATIONALE
EN MILITAIRE ZIJDE BESCHOUWD

DOOR

EEN STAATSBURGER.

?

AMSTERDAM,
M. M. OLIVIER.

PERSOONLIJKE DIENSTPLICHT.

RIJKSUNIVERSITEIT TE UTRECHT

1781 5733

PERSOONLIJKE DIENSTPLICHT

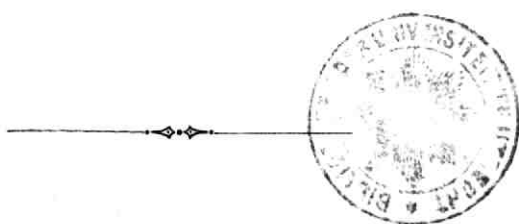
EN

LEGERORGANISATIE

VAN JURIDISCHE, MOREELE, MAATSCHAPPELIJKE, NATIONALE
EN MILITAIRE ZIJDE BESCHOUWD

DOOR

EEN STAATSBURGER.

AMSTERDAM,
M. M. OLIVIER.

V O O R R E D E.

Een der roemrijkste vorsten dezer eeuw, Keizer Wilhelm I, heeft gezegd, dat „de invoering van eene nieuwe legerwet met persoonlijken dienstplicht gelijk staat met eene omwenteling in het volksleven” ¹⁾. Reeds bij de eerste lezing hebben deze woorden in hooge mate onze aandacht getrokken: zij gaven op kernachtige wijze uitdrukking aan de overtuiging, welke zich reeds geruimen tijd bij ons had gevestigd.

Is dan, zoo redeneerden wij, het invoeren van persoonlijken dienstplicht een vraagstuk van zulk een omvang en gewicht, dat het gelijk staat met eene omwenteling in ons volksleven, is het afschaffen der dienstvervanging van zulk een ingrijpenden aard, dat het invloed heeft op alle standen der maatschappij: dan zal het ook van het hoogste belang zijn de redenen vóór en tegen zulk een ommekeer rijpelijk te overwegen, ten einde geen onberaden stappen te doen. Iederen rechtgeaarden Nederlander zal het aangenaam zijn het vóór en het tegen van dit zoo belangrijk vraagstuk te kennen.

Veel is dan ook in den laatsten tijd over dit onderwerp in ons vaderland geschreven. Ook de Staatscom-

¹⁾ Men vindt dit gezegde aangehaald en bevestigd door Dr. Schaepman in „het Centrum”, 5 Febr. '89.

missie, ingesteld tot voorbereiding der wettelijke regeling van den militairen dienstplicht, kon natuurlijk dit vraagstuk niet onaangeroerd laten. Haar verslag is bekend: de meerderheid verklaarde zich vóór, de minderheid tegen deze omwenteling in ons volksleven. Dankbaar voor den ijver, door geheel de Commissie bij het vervullen harer taak aan den dag gelegd, kunnen wij toch tot ons leedwezen in het punt betreffende persoonlijken dienstplicht met de meerderheid niet meegaan, en blijven wij het gevoelen der minderheid deelen. Met den eerbied, aan het gezag van bekwaame mannen verschuldigd, hebben wij de redenen van weerszijde aan een ernstig onderzoek onderworpen. Wij hebben getracht ons van alle vooroordeelen te ontdoen en zonder hartstocht of partijdigheid de redenen vóór en tegen gewogen. Bij dat onderzoek zijn ons de redenen vóór persoonlijken dienstplicht te licht toegeschenen; doch de redenen tegen deze omwenteling in ons volksleven hebben wij zoo zwaarwichtig bevonden, dat zij onvoorwaardelijk de schaal voor het behoud der plaatsvervanging hebben doen overslaan. Wij geven deze redenen in overweging aan alle bezadigde Nederlanders, en wij houden ons overtuigd daardoor aan velen een niet onaangenamen dienst te bewijzen. Men vindt tegenstanders van persoonlijken dienstplicht onder alle standen en richtingen: onder liberalen en anti-liberalen, protestanten en roomsch-katholieken, militairen en burgers; voor deze allen schrijven wij, deze allen vinden hier de gronden hunner overtuiging uiteengezet. . . .

Anderen wederom, van alle kleur en richting, zijn door de redenen der militaristen verschalkt en min of meer op het dwaalspoor gebracht. In hun hart wenschen zij niets vuriger dan behoud der plaatsvervanging; zij haten, als alle vrije Nederlanders, elken dwangmaat-

regel; maar, toch!... de redacteurs en correspondenten van verschillende dagbladen verheffen den persoonlijken dienstplicht zoo hemelhoog, philanthropen geven zulke schoonklinkende gronden, bekwame militairen verwachten daarvan zooveel heil, dat men meent te moeten zwichten en de bijzondere belangen voor het algemeen welzijn des vaderlands te moeten opofferen. Voor zich zelven zijn zij wel niet innig overtuigd; de overtuiging is hun veeleer door mannen van gezag opgedrongen. Ook denzulken, gelooven we, zal deze verhandeling welkom zijn. Zij zullen zien, hoe op alle ernstige moeielijkheden der voorstanders wordt geantwoord, hoe deze nieuwe beperking onzer vrijheid door geen enkele deugdelijke reden wordt gewettigd, hoe juist door het stelsel der plaatsvervanging en persoonlijke en sociale belangen worden bevorderd, terwijl de vrijheid en onafhankelijkheid van ons vaderland met het behoud dier plaatsvervanging zeer goed vereenigbaar is. Want van alle zijden zullen wij dit gewichtig vraagstuk beschouwen, zoo van juridische en morele, als van maatschappelijke historische, nationale, paedagogische, economische en militaire zijde.

Wij hebben getracht te schrijven met die kalme bezadigheid, welke den ernstigen denker voegt, maar ook met die ruitelijke openhartigheid, welke aan de overtuiging eigen is. Niemand voorzeker zal ons de uiting dezer overtuiging euvel duiden, gelijk ook wij van onzen kant de verdediging der tegenovergestelde meening niemand kwalijk zouden durven nemen. Ook hier kan het Fransche spreekwoord: „Du choc des opinions jaillit la vérité” bewaarheid worden. Door de redenen van over- en weer aan het denkend Nederlandsche publiek bloot te leggen, is het in staat een oordeel te vellen over het al of niet invoeren van persoonlijken dienstplicht, over het al of niet

bewerken van deze omwenteling in ons volksleven. Wij hebben eindelijk geschreven, gedreven door ware vaderlandsliefde, die alle Nederlanders, van welke politieke richting zij ook zijn mogen, oprechte hoogachting en genegenheid toedragen. Ons doel was niet gelijk te hebben, maar volgens ons vermogen iets bij te dragen tot heil van den Staat, tot bloei en welvaart zijner burgers, tot behoud der vrije zelfstandigheid van ons aller dierbaar vaderland onder den scepter van het roemrijk huis van Oranje. Wij durven vertrouwen, dat deze bladzijden in denzelfden geest gelezen zullen worden, als waarin wij die hebben geschreven.

EERSTE HOOFDSTUK.

Persoonlijke dienstplicht beschouwd van juridisch standpunt of van den kant der vrijheid.

Waarom zijn wij tegen persoonlijken dienstplicht?

Omdat het invoeren van persoonlijken dienstplicht in Nederland zijn zou eene ongeoorloofde machtsoverschrijding van den Staat, eene onrechtvaardige beperking van de individueele vrijheid.

„*Les hommes naissent libres.*” Zoo luidde het eerste artikel van de *Déclaration des droits de l'homme* van 1789. Hoe men ook in het algemeen over deze verklaring moge denken, welke ook de politieke en godsdienstige overtuiging onzer lezers moge zijn, zeker is het, dat allen *de vrijheid* beschouwen als eene der edelste gaven van den mensch, dat allen hunne persoonlijke vrijheid hooger schatten dan hun goed en hun bloed. Aan het streven naar die vrijheid heeft eene machtige partij in ons vaderland, die der liberalen, haar naam ontleend; op die vrijheid van het individu beroepen zich voortdurend anti-revolutionnair en roomsch-katholiek, als op den grondslag der andere vrijheden, van godsdienst, van onderwijs, van vereeniging, enz. Eene edele gave voorzeker, een kostbaar kleinood is de individueele vrijheid, waardoor ieder soeverein is op zijn gebied en het recht bezit om, binnen de grenzen der zedelijkheid, zijne lichaams- en geesteskrachten naar eigen keuze toe te passen, en

zich in de vrije wereld te bewegen, waar en gelijk hij wil.

Dat deze vrijheid belemmerd wordt door *persoonlijken dienstplicht*, waardoor aan alle individuen het recht van plaatsvervanging wordt ontnomen, zal wel ieder onzer lezers duidelijk inzien. De vraag is slechts: Is deze belemmering der individueele vrijheid door den Staat uit juridisch oogpunt rechtvaardig of niet? Alvorens hierop een rechtstreeksch antwoord te geven, moeten wij eenige rechtsbegrippen uiteenzetten omtrent de verhouding tusschen staatsgezag en persoonlijke vrijheid. ¹⁾

Naast de persoonlijke vrijheid staat *het gezag*, dat de gestelde orde handhaaft en, wel verre van den mensch te verlagen, zijne rechten en vrijheden zoodanig beschermt, dat slechts teugellooze vrijheidsgeest voor verderfelijke uitspatting wordt behoed.

Wederrechtelijk geoefend, onttaardt het gezag in despotisme en tyrannie: een vergriep te zwaarder naarmate de ontroofde schat dierbaarder is. En toch, hoe groot deze misdaad ook zij, te allen tijde en overal heeft despotisme, machtoverschrijding en dwingelandij bestaan; te allen tijde heeft de sterkere zijne overmacht doen gevoelen op den zwakkere, hem van zijn vrijheid en heiligste rechten beroofd. Ja, meer dan door eenig privaat persoon is in den loop der eeuwen die ongerechtigheid gepleegd door de macht, welke tot beschermer dezer rechten en vrijheden gesteld is, te weten: door den Staat. Op welke wijze het gezag ook bekleed werd: door éénhoofdig absolutisme, door aristocratische oligarchie, door constitutioneelen regeeringsvorm, door republiek of de-

1) De geachte lezer zal hier natuurlijk geen wijde uiteenzetting verwachten der verschillende theorieën aangaande den oorsprong en den rechtsgrond van het gezag. Dit zou trouwens voor ons doel geheel overbodig zijn. Schrijvend voor alle Nederlanders, onverschillig welke staatspartij zij zijn toegedaan, stellen wij ons op een neutraal en onpartijdig standpunt. Voor onze beginselen beroepen wij ons dan ook hoofdzakelijk op het bezadigd oordeel en het gezond verstand, hetwelk zulk een karaktertrek is van onze Nederlandsche natie. Overigens zullen wij deze beginselen nog bekrachtigen door het gezag van geleerden van zeer uiteenlopende richtingen.

mocratie, er is geen eeuw geweest, waarin niet in min of meer talrijke landen jegens een geheel volk of eene aanzienlijke minderheid onrecht en dwingelandij werd geoeffend, waarin niet de individueele vrijheid van een groot gedeelte eener natie door de staatsmacht onrechtmatig werd besnoeid of ontnomen. ¹⁾ En geen wonder; want juist omdat de Staat in eene maatschappij de sterkste is in materieele kracht, is hij ook meer dan eenig privaat persoon in gevaar, hiervan een onbeperkt gebruik te maken ten koste van het individu ²⁾. Zelfs heeft het niet aan vleiers en aanbidders ontbroken, die zulk een despotisme op den troon des rechts hebben verheven en als leer der wetenschap verkondigd, dat het recht van den Staat op de individuen geen andere grenzen kent, dan zijn brutale macht en zijn willekeur. 't Is de theorie der onbegrensde staatsalmacht, der statolatrie of staatsvergoding, volgens welke de staatsgod zoowel het einddoel is der burgers als de oorsprong en milde gever van al hunne persoonlijke en maatschappelijke rechten en vrijheden. 't Spreekt vanzelf, dat volgens deze leeraars elke dwang door den staat geoeffend, dus ook *persoonlijke dienstplicht* of ontneming van de vrijheid der dienstvervangng, rechtvaardig is.

Doch tegenover deze vrijheiddoodende en menschont-

1) Dat ook eene minderheid rechten en vrijheden bezit, die door eene meerderheid op onrechtvaardige wijze kunnen worden gekrenkt, zal wel door geen verstandig wijsgeer worden ontkend. Zeer juist zegt Bluntschli, een der meest gezaghebbende schrijvers der vrijzinnige rechtsschool:

„Die Monarchie aber hat einen ihrer gewichtigsten Vorzüge darin, dass sie berufen ist, auch die *Minderheit in ihrer Freiheit und in ihrem Rechte* vor den Anmassungen der Mehrheit zu schützen.“ *Allgemeine Staatslehre*, I, S. 491.

2) Vooral met het doel om de persoonlijke vrijheid tegen het Staatsabsolutisme te beschermen, heeft Rousseau zijn systeem van het „contrat social“ opgesteld: „Trouver une forme d'association qui défende et protège de toute la force commune la personne et les biens de chaque associé, et par laquelle chacun, s'unissant à tous, n'obéisse pourtant qu'à lui-même, et reste aussi libre qu'auparavant: tel est le problème fondamental, dont le contrat social donne la solution.“ *Du contrat social*, I, I, ch. VI.

eerende dwaling staat de leer der waarheid, steunend op de uitspraken van het gezond verstand en bekrachtigd door het gezag van geleerden van alle richting. Neen, de Staat is niet almachtig ten opzichte zijner burgers; zijn kunnen is geen mogen, zijn kracht niet de grens van zijn recht; hij wordt in zijne bevoegdheid beperkt door zijn wezen, door zijn doel of zijne bestemming. Gelijk in de natuur de krachten der wezens beantwoorden aan haar doel, gelijk in eene georganiseerde maatschappij de strijdkrachten moeten overeenkomen met de te vervullen taak, met het door het leger te bereiken doel, gelijk in eene vrije, goed geregelde corporatie de rechten der bestuurders worden bepaald volgens het doel en het wezen dier vereeniging, zoo heeft ook de natuur of de Schepper — dit zegt ons de gezonde rede — de rechten en het gezag van den Staat afgemeten volgens zijn doel ¹⁾.

En welk is dan *het doel, de taak van den Staat*, die de grens is zijner bevoegdheid? Als in kiem heeft onze geleerde Hugo de Groot dit neergelegd in deze definitie: „De Staat is eene volmaakte vereeniging van vrije menschen, bijeengekomen ter genieting van hunne rechten en ter bevordering van het algemeen welzijn.” ²⁾ Uit

1) „Der Fürst,” zegt Stahl, de voornaamste leeraar der historische en antirevolutionnaire rechtsschool, „hat die Gewalt nicht als in seiner Person, sondern als im Wesen der Anstalt entsprungen, daher auch nicht „nach seinem Privatwillen und zu seinem Privatzweck, sondern *begränzt und bestimmt durch den Zweck und nach dem Gesetze der Anstalt*”. *Staatslehre oder die Principien des Staatsrechtes* 1856, S. 141. Eveneens Mr. Fabius: „Hoe groot deze (de macht der overheid) is, hangt af van de taak, die zij te vervullen heeft, en gelijk elk verband, ook het Staatsverband, van beperkten aard is, zoo kan de macht eener overheid, ook die der Staatsoverheid, nooit eene onbegrensde wezen.” *De leer der Souvereiniteit*, bl. 47. — Insgelijks Held, door Fabius geciteerd: „Des Staates *Mittel und Zwecke* bestimmen die Gränzen seines Könnens und Wollens.” *Verfassungssystem*. Th. I, S. 238. — Ook Mr. C. W. Opzoomer wijdt in zijn: „*Staatsrechtelijk Onderzoek*” de geheele derde paragraaf aan „*het doel van den Staat*” om volgens dit doel de grenzen der Staatsmacht ten opzichte der individueele vrijheid af te bakenen, bl. 26—38.

2) „Est autem civitas coetus perfectus liberorum hominum juris fruendi et communis utilitatis causa sociatus.” *De jure belli ac pacis*. I, 1, § 14, 1.

deze woorden kunnen wij dit tweevoudig doel van den staat afleiden: bescherming en verdediging van de rechten en vrijheden der individuen en bevordering of ondersteuning van die algemeene belangen van tijdelijken aard, welke boven het bereik liggen der bijzondere of vereenigde zelfstandige krachten. In de eerste plaats is dus de Staat handhaver en beschermer van den persoon en den eigendom zijner burgers, zoowel tegen inwendige wanordelijkheid en rustverstoring (wetgeving, — rechtspleging, — politie, — enz.), als tegen uitwendig vijandelijk geweld (landsverdediging); in de tweede plaats treedt hij op als bevorderaar van het ware algemeen belang, zoo vaak dit door de individuen, hetzij afzonderlijk, hetzij vereenigd, niet wordt verkregen. ¹⁾ Aan dit doel nu (*in casu* de landsverdediging)

1) Om het gewicht der zaak zal de lezer ons veroorloven, deze omschrijving van het doel en de taak van den Staat eenigermate te verklaren en door eenige getuigenissen te staven. Wat het *eerste doel* aangaat: handhaving en bescherming, dit wordt door niemand betwist. Slechts zij hier opgemerkt, dat dit hoofddoel bij alles op den voorgrond moet staan. Zeer juist zegt dit Prof. Opzoomer: „De Staat moet in de eerste plaats zorgen voor de bescherming zijner burgers, van hun persoon en van hun eigendom. Daarheen moet het oog der staatsmagt voortdurend gerigt zijn, en zij behoort van dat doel niet het geringste op te offeren, om naar eenig ander doel, hoe voortreffelijk het mogt zijn, te streven. Aan een ander doel mag en moet zij dan alleen denken, wanneer het zonder de minste schade voor dat hoofddoel kan worden bereikt. Al wat door een regering zou kunnen verricht worden ter aanmoediging van landbouw, nijverheid, kunsten en wetenschappen, al wat zij doen kan voor de belangen van onderwijs en godsdienst, het moet uit dit oogpunt worden beschouwd.” *Staatsrechtelijk Onderzoek*, bl. 37. — Betrekkelijk het *tweede doel* gelooven we, dat de meeste tegenstanders van de staatsbemoeiing zich met deze uitdrukkingen zullen kunnen vereenigen en in dezen zin de behartiging van het volksbelang den Staat niet zullen ontzeggen. Wij geven gaarne toe, dat dit waar volksbelang niet in *abstracto*, in ideale opvattingen van het brein van zekere staatslieden mag bestaan, maar dat het inderdaad in *concreto*, direct of indirect, ten algemeenen nutte en vrede moet strekken; dat dus partijbelang, al is die partij ook meerderheid, geen algemeen belang is. Ook erkennen wij, dat de Staat, bij de beslissing of iets bevorderlijk is aan het zedelijk welzijn en de ontwikkeling van een volk, niet uitsluitend van de meerderheid mag afhangen, maar wel degelijk op de zedelijke gemoedsbezwaren der minderheid acht moet slaan. Waar deze bezwaren bestaan, mag hij de zienswijze der meerderheid omtrent het algemeen belang aan de minderheid niet opdringen, noch dezer vrije ontwikkeling belemmeren. Doet hij dit,

moeten wij de wettigheid van *persoonlijken dienstplicht* toetsen; wij verzoeken daarom voor een oogenblik des lezers verscherpte aandacht.

Om zijn doel te bereiken, heeft de Staat recht

dan komt dit tweede doel, de bevordering, in botsing met het eerste doel van den Staat, hetwelk altijd hoofddoel blijven moet: de persoonlijke vrijheid van een aanzienlijk deel der natie wordt niet beschermd, maar geweld aangedaan. Het gevolg hiervan is gisting en spanning in den lande. In plaats van algemeen belang en ontwikkeling heeft men inwendigen strijd, onrust en ontevredenheid, zoodat noch het eerste, noch het tweede doel des Staats wordt bereikt. De geschiedenis van elke natie weet menig tijdperk aan te wijzen tot bevestiging dezer beschouwingen. Zij verkondigt tevens luide dit beginsel van het gezond verstand: het hoogste, meest algemeene volksbelang, en daarmede het heil van den Staat, is hierin gelegen, dat de vrijheid van individuen, familiën en corporatiën, zooveel mogelijk, ongeschonden blijve bewaard, dat hunne vrije ontwikkeling naar behooren worde gesteund en bevorderd.

Wij beroepen ons hier verder op de meest gezaghebbende leeraars der vrijzinnige rechtsschool, die tal van beperkingen stellen aan de staatszorg voor de ontwikkeling en algemeene welvaart en deze eerst en vooral van individueele krachten willen doen uitgaan. Mr. Opzoomer spreekt terecht „van twee klassen van aangelegenheden, die geheel buiten het „staatsdoel vallen: 1o. alles, *wat niet in het belang der burgers in het gemeen is*, maar slechts in het belang van sommige burgers, hoe klein „of hoe groot hun getal ook moge zijn; 2o. alles, wat ofschoon het in „het belang der burgers in het gemeen is, *geen beperking der individueele „vrijheid vordert, maar beter door het werken dier vrijheid zelf kan worden „verkregen*. Het een zoowel als het ander behoort niet tot de bemoeiingen van den Staat; het moet aan private werkzaamheid worden overgelaten.” (T. a. p. bl. 27). — Ahrens, een der hoofdleiders dezer school, heeft, gelijk bekend is, de theorie der „Bedingungen” uitgevonden, volgens welke de Staat niet als *werkende oorzaak* der algemeene ontwikkeling mag optreden, maar slechts verplicht is, uiterlijke *voorwaarden* te stellen en middelen te verschaffen, waaraan individuen, familiën en vrije vereenigingen behoefte hebben om hun eigen ontwikkeling en hun welzijn te bewerken. „Bei Festhaltung — aldus Ahrens — der wichtigen Unterscheidung zwischen *Bedingung* und *Causalität* ist daher die fördernde „Aufgabe dahin zu bestimmen, dass der Staat, welcher selbst keine „schöpferische, causale, sondern eine regelnde Ordnung ist, *in keinem „Gebiete in die ursächlichen Kräfte und Gesetze eingreifen*, weder als allein „handelnder noch als sachlich theilnemender Factor auftreten darf. Der „Staat is weder Priester, noch Lehrer, noch Wissenschaftsforscher oder „Künstler, und auf dem volkswirtschaftlichen Gebiete weder Urproducent noch Gewerbe- oder Handelstreibender.” *Naturrecht*, B. II, S. 294.

Niet minder wil Bluntschli allen *dwang* hebben geweerd van de staatszorg voor het algemeen belang, en dezer ondersteuning slechts dan doen optreden, wanneer de individueele of vereenigde vrije krachten ontoe-

op alle *middelen*, waaraan hij behoefte heeft; hij mag, ja hij moet zelfs den burgers lasten opleggen, welke tot het vervullen zijner taak noodzakelijk zijn. Dezen zijn dan ook *in geweten verplicht de rechtvaardige lasten te dragen*. In het opleggen dezer lasten moet de Staat echter zeer op zijne hoede zijn. Immers hij komt hier in conflict met de individuen; maar ook de individuen zijn van natuur vrije en zelfstandige machten, souverain binnen de sfeer hunner rechten en onafhankelijk van eenig menschelijk gezag. ¹⁾ Hij zij dus uiterst omzichtig, ten einde de persoonlijke vrijheid en de rechten van den mensch niet zonder noodzakelijkheid te schen-

reikend zijn: „Die Sorge und Pflege und daher die Einwirkung des „Staates reicht über das Rechtsgebiet hinaus, aber wesentlich *nicht in zwingender Form*, sondern zur Unterstützung und Förderung wichtiger „und weitverbreiteter Lebenszwecke, *wenn deren Mittel nicht ausreichen und diese der mächtigen Staatshilfe bedürfen.*“ *Die Lehre vom modernen Staat*. D. I. S. 368. — Men vergelijk ook de artikelen: *Absolutismus en Freiheit* in zijn *Staatswörterbuch*. — De groote staatsman onzer vrijzinnige partij, Thorbecke, zegt in zijn *Parlementaire Redevoeringen* omtrent de plichten van den Staat: „*Eene eerste wet (voor den Staat) is onthouding; onthouding van hetgeen zijne roeping als regtsvereeniging te buiten gaat. Het zijn in wezen, bestemming en middelen andere levensmagten dan de staatsmagt, welke de kerk, het onderwijs, wetenschap, kunst, maatschappelijk te vormen en te besturen hebben; magten in wier sfeer burgerlijk overheidsgebod of dwang niet te pas komt.*“ *Narede*, bl. VIII.

Met nadruk wenschen wij op deze uitspraken te wijzen. Daaruit blijkt, dat, hoezeer in de practijk de gevoelens ook uiteenloopen, de groote leeraars der liberale school van het staatsrecht in hunne principes volstrekt niet de theorie der onbeperkte staatsmacht huldigen, gelijk wel eens door hare tegenstanders beweerd wordt. Deze theorie, waardoor elke beslissing der meerderheid, hoezeer zij ook inbreuk make op de individueele vrijheid, recht wordt verklaard, moet onvermijdelijk leiden tot het socialisme, en mag dus niet in aanmerking komen, waar het geldt een toestand volgens recht en billijkheid te organiseren.

1) „Es folgt aus dem Wesen des Menschen, dass nicht nur jeder einzelne Mensch, sondern auch jede menschliche Gesellschaft in gewissen „Beziehungen ihr *eigener Herr* sei, d. h. insofern keinen menschlichen „Gewalthaber über sich haben könne. Soweit ein Mensch oder eine Gesellschaft dies ist, soweit nennen wir sie *selbständig* oder *souverän*.“ Aldus Held: *Staat und Gesellschaft*. II, S. 493. — Een Souverein gezag nu wordt door Groen van Prinsterer genoemd „elk gezag, dat in den „kring zijner regten aan geen hooger menschelijk gezag verantwoordelijk „en ondergeschikt is.“ *Grondwetsherziening en Eensgezindheid*, bl. 334.

den, en geen ongeoorloofden en immoreelen dwang te oefenen. Wijl nu de reden, waarom de Staat tot deze lasten mag dwingen, alleen is de noodzakelijkheid, de behoefte aan die middelen tot volbrenging zijner taak, zoo is hij ook *verplicht de zwaarte der op te leggen lasten te berekenen naar den graad van de noodzakelijkheid, zoodat de lasten slechts mogen stijgen in evenredigheid van de noodzakelijkheid, en een uiterst zware last slechts in eene uiterste noodzakelijkheid gewettigd wordt.* Laat hij zich niet door dezen vasten regel leiden, maar handelt hij hierin volgens willekeur en eigen goeddunken, dan zal hij zich ongetwijfeld schuldig maken aan verkrachting van de rechten zijner burgers, welke hij toch ge-roepen was te beschermen.

Deze lasten nu zijn tweeërlei: *geldelijke en persoonlijke.* Vermits echter ieder mensch van natuur meer gehecht is aan zijn individueele vrijheid dan aan zijn geld of goed, m. a. w. vermits persoonlijke lasten den vrijen mensch veel zwaarder drukken dan geldelijke, zoo is de staat verplicht *in de eerste plaats door het vorderen van geldelijke inkomsten zijn tweevoudig doel te bereiken.* Hierdoor zal hij tevens in staat worden gesteld, de persoonlijke diensten, welke de burgers uit vrije keuze hem aanbieden, naar waarde te beloonen. Zoo blijft de individueele vrijheid zooveel mogelijk gespaard; er is slechts dwang tot het geven van geld, niet van den persoon. *Alleen in het geval der uiterste noodzakelijkheid of volstrekte behoefte heeft de Staat het recht tot persoonlijke diensten te dwingen.*

Immers, door het dwingen van den persoon tot bepaalde diensten, tot het leenen zijner arbeidskracht op deze of gene plaats, voor dit of dat dikwijls onaangenaam werk, gedurende min of meer geruimen tijd, wordt beslag gelegd, niet op een gedeelte van zijn geld, maar op den mensch zelven met zijn vermogens en zintuigen, wordt hem zijn onschatbare vrijheid, dat aangeboren recht, krachtens hetwelk hij zijn lichaams- en geestes-

krachten volgens eigen keuze kan toepassen, op geweldadige wijze ontnemen. Welnu, om zulk een dwang te oefenen, om zulken uitersten last op te leggen, — dit zegt ons 't zedelijk rechtsgevoel — wordt eene uiterste, volstreckte noodzakelijkheid voor het algemeen belang vereischt.

Buiten dit ééne geval der volstreckte noodzakelijkheid is inbreuk maken op de vrijheid van den persoon en zijne handelingen een daad van willekeurig absolutisme, moet derhalve de Staat door het opleggen van min drukkende geldelijke lasten zijn doel trachten te bereiken.

Ziedaar de eenvoudige doch onwrikbare beginselen omtrent staatsgezag en vrijheid, beginselen geheel gegrond op recht en billijkheid, gedicteerd door het gezond verstand. Wij twifelen niet, of de ontwikkelde lezer, al mocht hij ook vreemdeling zijn op het gebied der rechts-wetenschap, zal de juistheid dezer beginselen inzien en erkennen.

Uit deze principes nu vloeien als vanzelf de volgende conclusiën voort omtrent *legerorganisatie*, *conscription*, *algemeenen* en *persoonlijken dienstplicht*.

1° De Staat moet alles doen, wat in zijn vermogen is, om het leger uit *vrijwilligers* te doen bestaan en te dien einde een vrij debat laten tusschen vraag en aanbod. De reden hiervan is, dat aldus de individueele vrijheid van alle burgers volkomen blijft gewaarborgd, terwijl de persoonlijke diensten, die door een aantal hunner vrijwillig tot de verdediging van het land worden aangeboden, naar billijkheid door andere burgers worden vergoed.

Zoolang mogelijk dus moet de economische wet der *verdeeling van den arbeid* door den Staat, voor den krijgsdienst gelijk voor andere diensten, worden onderhouden. Al zou dus ook voor een leger van vrijwillig dienenden de som der belasting merkelyk moeten stijgen, de rechtvaardigheid, die den Staat ten opzichte zijner burgers bindt, eischt toch dat hiertoe worde overgegaan.

Want vooreerst zal — gelijk reeds is aangetoond — het offer van geld, door eene matige verhooging der belastingen, voor de bevolking in haar geheel op verre na niet zoo zwaar drukken, als het offer van hetgeen den mensch het dierbaarste is, t.w. van zijne persoonlijke vrijheid.

Ten tweede vordert de rechtvaardigheid, dat de Staat de lasten ook voor 's lands defensie naar best vermogen gelijkmatig onder de burgers volgens eens ieders draagkracht verdeele. Immers het leger handhaaft de onafhankelijkheid van geheel den Staat en van al zijne onderdanen, beschermt de rechten en vrijheden, den eigendom en de goederen van alle burgers, vooral echter van de meestbezittenden. 't Is dus plicht, dat ook alle burgers, een ieder volgens zijne draagkracht, maar vooral de meestbezittenden, als zijnde de meestbelanghebbenden, in de lasten des legers deelen. En onrechtvaardig zal het zijn, tenzij de nood den Staat er toe dwinge, deze lasten alleen of grootendeels te doen dragen door individuen van het mannelijk geslacht, van 20 tot 35 jaar, en door de huisgezinnen die de meeste zoons hebben en daarom reeds onder grooter zorgen gebukt gaan; terwijl individuen van boven de 35 jaar of van het vrouwelijk geslacht, en huisgezinnen die slechts dochters of in het geheel geen kinderen hebben, van deze lasten zouden zijn bevrijd, ofschoon deze laatsten toch evenzeer, en wellicht nog meer, door de bescherming van het leger worden gebaat, dan de eersten. Slechts door geldelijke belastingen, die naar evenredigheid van het vermogen over al de ingezetenen des Rijks, van welken leeftijd of kunne zij ook zijn, kunnen worden omgeslagen, zal ook deze druk gelijkelijk en rechtvaardig worden verdeeld; nooit echter door persoonlijke diensten, die slechts van een betrekkelijk gering gedeelte der natie, en zonder te letten op het zeer verschillend draagvermogen, kunnen worden gevergd.

Dat dus een leger van vrijwilligers de normale rechts-

toestand is, zal, gelooven we, een ieder onzer lezers beamen. Dien toestand te willen veranderen en conscriptie te willen invoeren in landen, waar dit niet noodzakelijk is, gelijk in Engeland, Amerika, enz., zou een onrechtvaardig ingrijpen zijn in de persoonlijke vrijheid der burgers, eene zeer ongelijkmatige verdeeling der lasten. ¹⁾

2°. Zou er echter op deze wijze geen genoegzaam aanbod van vrijwilligers zijn, of zouden de eischen der dienstloozen zoo hoog loopen, dat deze de financieele draagkracht der natie overschrijden, d. w. z. zou de som der geldelijke lasten voor het gezamenlijke volk drukkender zijn dan de som der op te leggen persoonlijke lasten, dan heeft de Staat het recht beslag te leggen op den persoon van den burger en het benodigd aantal soldaten door dienstplichtigen aan te vullen, dan is *conscriptie geoorloofd*. De reden hiervan is duidelijk. De Staat heeft immers recht op al de middelen, die noodzakelijk zijn tot bereiking van zijn doel, *in casu* 's lands verdediging. In de uiterste noodzakelijkheid mag hij zelfs uiterst zware lasten opleggen en inbreuk maken op de individueele vrijheid. Welnu, zulk een uiterste noodzakelijkheid bestaat in ons geval; zonder verplichten krijgsdienst zou de onafhankelijkheid van Staat en burgers in gevaar verkeerem.

3°. Is echter de conscriptie slechts geoorloofd, *omdat* zij volstrekt noodzakelijk is, dan ook alleen *in zoover* zij volstrekt noodzakelijk is. Immers de eenige reden, welke zulk een dwang wettigt, is de noodzakelijkheid;

1) Men vergelijkte de belangwekkende digressie van Mr. S. Vissering in zijn „Handboek van practische Staathuishoudkunde” (II, n. 721), waar de Leidse Hoogleraar meer bepaaldelijk uit staathuishoudkundig oogpunt de conscriptie bestrijdt, en tal van argumenten, die ook tot aanbeveling van persoonlijke dienstvervulling worden aangevoerd, op zakelijke wijze beantwoordt. Ofschoon ook wij de afschaffing van gedwongen krijgsdienst het ideaal van een gezonden Staat noemen, zijn wij echter van meening, dat dit ideaal niet zoo spoedig kan worden bereikt. Hoe er naar te streven, zullen wij in onze proeve van legerorganisatie verder ontwikkelen.

waar deze reden dus ophoudt, is ook de grens der bevoegdheid van den Staat. Overschrijdt hij deze grens der volstreckte noodzakelijkheid, dan is hij schuldig aan rechtsverkrachting ten opzichte zijner onderdanen.

Een ieder zal bijv. volgaarne toegeven, dat, indien de Staat voor 's lands verdediging slechts 100,000 man noodig heeft, hij er geen 2 of 300,000 mag eischen. Doet hij dit toch, dwingt hij zonder uiterste noodzakelijkheid tot algemeenen dienstplicht, dan handelt hij onrechtvaardig en despotiek. Het gepleegde onrecht is veel grooter, dan indien hij zonder noodzakelijkheid de belastingen der burgers drie- of viermaal zou verdubbelen en deze gelden noodeloos verkwisten; want nog eens, 't is hier een inbreuk maken op de heiligste rechten van den mensch, op de hem allerdierbaarste vrijheid.

Om dezelfde reden nu mag ook de Staat, alleen in geval van uiterste noodzakelijkheid, den burgers de vrijheid der dienstvervangning ontnemen. Maar, deze strikte noodzakelijkheid bestaat voor Nederland niet. Dus is afschaffing van dienstvervangning in ons vaderland ongeoorloofd, eene machtoverschrijding van den Staat, eene onrechtvaardige beperking der individueele vrijheid.

Tot verdere toelichting en betoog der premissen zullen wij achtereenvolgens aantonen:

I dat het recht der dienstvervangning eene groote, zeer gewaardeerde vrijheid is; — II dat de Staat deze vrijheid mag toestaan; — III dat de Staat het gebruik dezer vrijheid moet toestaan.

I. De dienstvervangning in het leger is een groote, door de burgers zeer gewaardeerde vrijheid. Hieraan, dunkt ons, zal bij geen onzer lezers de minste twijfel bestaan, als wij opmerken, dat jaarlijks 2000 à 2500 lotelingen ¹⁾ van deze vrijheid gebruik maken, niet zel-

1) In 1886 namen van de nagenoeg 11,000 dienstplichtigen 2375 een

den ten koste der grootste offers. Immers, het is eene geheel onjuiste voorstelling, wanneer men beweert, dat deze vrijheid alleen den rijken en gefortuneerden ten goede komt. Neen; uit zekere statistieken blijkt, dat verreweg het grootste gedeelte dezer geremplaceerden tot den middelstand, velen zelfs tot de gewone volksklasse of den zoogenaamden vierden stand behooren ²⁾. Ja zelfs de armen en nietsbezittenden zijn nog meer-malen in de gelegenheid van deze vrijheid te profiteeren, zoowel van de nummervervisseling, wanneer de ééne broeder bijv. in plaats van den anderen optreedt, als van de gewone dienstvervanging door de liefdadigheid van meer goeden.

Insgelijks is het eene geheel verkeerde voorstelling,

plaatsvervanger of nummervervisselaar. Van 1878 tot 87 bedroeg hun getal ongeveer 21 pct., dus gemiddeld ruim 2300 per jaar.

2) In Februari jl. gaf de „Tilburgsche Courant” de volgende statistiek van de verschillende beroepen der jongelieden, die gedurende 10 achtereenvolgende jaren in een der grootste gemeenten des rijks een plaatsvervanger of nummervervisselaar hadden gesteld: landbouwer 55, — wever 29, — fabrikant 22, — bakker 17, — klerk 14, — smid 12, — zonder beroep 11, — timmerman 10, — fabriekwerker 10, — koopman 8, — kleermaker 8, — student 7, — huisschilder 6, — molenaar 4, — leerlooier 4, — geestelijke broeder 4, — rijknecht 3, — reiziger 3, — winkelbediende 3, — sigarenmaker 3, — winkelier 2, — kassier 2, — onderwijzer 2, — slachter 2, — letterzetter 2, — tabakskerver 2, — schoenmaker 1, — verver 1, — barbier 1, — metselaar 1. Totaal 229. — Men ziet hieruit, dat de groote meerderheid der geremplaceerden tot den gewonen middelstand behoort, en wel voornamelijk tot den ambachtsstand en den landbouwersstand. (Wat deze landbouwers aangaat, wete men dat de aangegeven gemeente in eene heistreek ligt). Van de overigen mogen wij veilig een even groot aantal tot de mindere volksklasse: wevers, fabriekwerkers, rijknechten, sigarenmakers enz. rekenen, als tot de rijkere standen.

Hoevelen uit de mindergegoede standen zich laten remplaceeren, blijkt insgelijks uit statistieken omtrent België. De heer Frère-Orban, die herhaaldelijk *premier* is geweest van een liberaal ministerie, sprak in Mei 1873 in dezer voege in de Belgische Kamer: „Hoeveel burgers laten zich vervangen? 3000 van de 12,000 en van deze 3000 zijn 78 pct. dagblad-schrijvers, bedienden, arbeiders, werklieden van allerlei soort. 78 pct. ! ... Daarvan betaalden meer dan 62 pct. in het geheel geen directe belasting of betaalden aan belasting minder dan 40 francs. Dat zijn dan de rijken, voor wie men zegt, dat wij in de bres springen, wanneer wij de plaatsvervanging verdedigen.”

wanneer men zou meenen, dat deze vrijheid alleen aan die ruim 2300 jongelingen tengerode *kan* komen, welke thans een plaatsvervanger stellen. Bovengenoemde statistieken bewijzen eveneens, dat ook anderen uit diezelfde mindere klassen van dit recht gebruik *kunnen* maken, indien zij slechts willen. Zeer velen van de 8 à 900 jongelingen, die thans voor hun nummer optreden, zouden zich kunnen laten vervangen, doch verkiezen het niet; of wel omdat de uitoefening van dit recht hun geen 5 à 600 gulden waard is, of wel omdat zij niet, gelijk zoovele anderen van hun stand, eenigen tijd te voren hebben willen sparen en de benoodigde som op hunne vertelingen hebben willen bezuinigen. Indien men nu, volgens eene matige berekening, het getal dezer categorieën, welke zich nog zouden kunnen laten remplaceeren, op $\frac{1}{3}$ of $\frac{1}{4}$ schat, dan bevindt men, dat ongeveer de helft der natie van de vrijheid der plaatsvervanging of gebruik maakt, of althans door financieele omstandigheden niet belet wordt er gebruik van te maken ¹⁾. En wat de andere helft aangaat, ook voor dezen blijft de

1) Dat wij in onze berekening niet overdrijven, zal, gelooven wij, een ieder moeten toegeven, die bedenkt, dat er duizenden lotelingen uit de volksklasse zijn (fabriekarbeiders, ambachtslieden, enz.), die dagelijks 1 Gl. tot 1,50 Gl. verdienen. Rekent men nu 50 à 60 cent daags voor kost, kleeding en woning, dan zal zulk een loteling in 2, 3 of 4 jaar de voor een plaatsvervanger benoodigde som hebben uitgespaard. Het financieel verlies van dezen loteling zal niet zooveel grooter zijn, als dat van een anderen, die geen gebruik wil maken van de dienstvervanging, doch daardoor zijn arbeidsloon gedurende de 12 of 15 maanden actieven dienst en de herhalingsoefeningen der volgende jaren zal moeten missen. Zoo verklaart men ook het door de statistieken bewezen feit, dat de meeste geremplaceerden niet tot de hoogere, maar tot de middelbare of zelfs mindere standen behooren. 't Is waar, dezen moeten zich hiervoor meer offers getroosten dan genen; maar nog eens, het feit, dat zoovele honderden van den vierden stand zich op deze wijze laten remplaceeren, bewijst meer dan genoeg, dat nog zeer vele anderen van deze vrijheid gebruik zouden kunnen maken, indien zij door eenige jaren van spaarzaamheid en oppassendheid deze gelden wilden bezuinigen. Geheel onjuist is dus de voorstelling der militaristen, dat de vrijheid der plaatsvervanging slechts eene vrijheid is voor de 21 ten honderd, die tot de rijken behooren, voor de overige 79 pct. armen een dwang.

plaatsvervanging eene groote vrijheid; want al zijn zij ook voor het oogenblik niet in staat er van te profiteeren, voor vele oppassende huisvaders blijft toch nog de hoop bestaan, door noeste vlijt en spaarzaamheid den geldelijken toestand hunner familie dusdanig te verbeteren, dat later hunne jongere zoons deze vrijheid nog ten goede kan komen, welke hoop door persoonlijken dienstplicht voor altijd en voor allen onverbiddelijk wordt afgesneden.

Overigens dat feitelijk zeer velen van de plaatsvervanging geen gebruik kunnen maken, neemt niet weg, dat het eene vrijheid is voor alle burgers, voor geheel het volk. Voor armen en mingevoeden is deze vrijheid niet ongelijk aan de vrijheid der fabriekarbeiders, van elders een andere betrekking of kostwinning te zoeken. Wijl dezen meestal geen ander beroep kennen of op eene andere fabriek niet worden toegelaten, zijn zij gedwongen op dezelfde fabriek tegen een door den werkgever te bepalen loon te arbeiden. Ook hier is dus in zekeren zin dwang tot persoonlijken dienst, niet tengevolge van een besluit van den fabrikant, die een ieder de vrijheid laat om heen te gaan, maar tengevolge van de financieele omstandigheden, die den arbeider noodzaken tusschen broodsgebrek en gedwongen persoonlijken arbeid op deze fabriek het laatste te kiezen. Zoo dwingen ook alleen financieele omstandigheden, niet de Staat, den mingevoede tusschen dienstvervanging en persoonlijken krijgsdienst het laatste te kiezen.

Het blijft dus bewezen, dat het recht der plaatsvervanging in zich zelf eene groote vrijheid is, welke allen zonder onderscheid van stand wordt toegestaan, welke door zeer velen hoog wordt gewaardeerd, aan alle klassen der maatschappij, en niet het minst aan de mindere klassen, als zijnde de talrijkste, ten goede komen kan en feitelijk ten goede komt. — Na deze punten te hebben vooropgesteld, gaan we over tot het bewijs onzer tweede stelling, welke aldus luidt:

II. De Staat mag zijnen burgers de vrijheid der plaatsvervangiug toestaan.

Niet weinigen in den lande hebben principieel bezwaar tegen deze thesis. Zij beweren, dat de verdediging des Vaderlands door de wapenen een persoonlijke plicht is van elken burger, die niet door een ander mag worden overgenomen, dat het verleenen van het voorrecht der plaatsvervangiug aan de meergegoeden eene onbillijkheid is ten opzichte der minvermogenden, die dan alleen den allerdrukkendsten last van den krijgsdienst zouden moeten torsen. Ook de meerderheid der Defensie-Commissie is dit gevoelen toegedaan.

Wij zullen dus trachten dit punt zoo duidelijk mogelijk in het licht te stellen. Onze redeneering komt hierop neer: de dienstvervangiug in het leger is niet onzedelijk of onrechtvaardig, noch *in zich zelve* of *per se*, noch *om de omstandigheid* dat bij conscriptie met behoud der plaatsvervangiug den burgers een *ongelijke last* wordt opgelegd. Dus mag de Staat de vrije uitoefening van dit recht toestaan.

1°. Dat het principieel van dienstvervangiug in het leger *op zich zelf beschouwd* niet onzedelijk is, dat bijgevolg de verdediging des vaderlands door de wapenen *uiteraard* niet een persoonlijke plicht is van elken burger, kan onzes inziens aan geen redelijken twijfel onderhevig zijn. — Immers de vrijwillige dienst in het leger is uiteraard of in het wezen der zaak niet verschillend van de andere diensten, die in staat en maatschappij door andere personen vrijwillig tegen een geëvenredigd loon worden overgenomen. Zoo volbrengt de dienstbode de diensten of den arbeid, die anders de heer of mevrouw des huizes zou moeten verrichten; zoo de onderwijzer de diensten der ouders in zake de opvoeding der kinderen, zoo de werkman den arbeid van zijn patroon, de nachtwacht, de dijkwerker, de brandweer, de politiebeambte,

enz., de diensten, die anders onder de ingezetenen eener gemeente zouden moeten verdeeld worden. In al deze gevallen heeft men dienstvervanging in den eigenlijken zin des woords. Niemand nu zal in genoemde gevallen dit beginsel als onzedelijk of onrechtvaardig wraken; en te recht. Want de dienst wordt niet gedwongen maar geheel vrijwillig tegen een goed loon overgenomen, de arbeid volgens eigen keuze tegen een vrij bedongen prijs in eens anders plaats verricht. Deze dienst, deze arbeid staat hier gelijk met eene koopwaar, die volgens de economische wet van vraag en aanbod, zonder eenigen onzedelijken dwang, gekocht en verkocht wordt ¹⁾. Alle rechten en vrijheden van den mensch worden dus geëerbiedigd.

Welnu, ditzelfde principieel is eveneens van toepassing bij de dienstvervanging in het leger: geheel vrijwillig wordt tegen een door vraag en aanbod bepaald loon de dienst, welke anders persoonlijk zou moeten worden verricht, door een plaatsvervanger overgenomen.

Men zegge niet, dat een plaatsvervanger in het leger zijn vrijheid verkoopt; dit doet evengoed iemand, die als vrijwilliger in het leger dienst neemt, gelijk ook een dienstbode, een nachtwacht, een sjouwerman, enz., die zich allen vrijwillig aan een ander onderwerpen.

Men werpe ook niet op, dat een remplaçant zijn leven en zijn ziel verkoopt; dit doet wederom evengoed en in denzelfden zin de vrijwilliger in het leger. Wij zeggen: in denzelfden zin; want eigenlijk verkoopt noch de remplaçant, noch de vrijwilliger zijn leven. Alleen kan men zeggen, dat zij in zekere mate de kans of het gevaar van het leven te verliezen verkoopen, of juister gesproken, tegen geld van een ander overnemen. Wel-

1) Vandaar dat de ouden ook den dienst of arbeid noemden: *materia pretio aestimabilis*. „Het loon,” zegt Mr. S. Vissering, „als prijs van den „arbeid, wordt beheerscht door dezelfde regelen als de prijs der goederen. „De prijs is ook hier de uitdrukking van de waarde; de waarde wordt „ook hier bepaald door vraag en aanbod.” (l. c. I. n. 52).

nu, in dezen zin verkoopen ook hun leven de matroos, de pompier, de mijnwerker, de arbeider in hoogovens of aan hooge gebouwen en honderden andere werklieden, die zich ook voor geld aan een groot levensgevaar blootstellen. Want de zeeman loopt niet alleen gevaar in tijd van oorlog, maar ook in vrede, zoo dikwijls hij te water is. Aan hoevele gevaren mijnwerkers, spuitgasten, timmerlieden, metselaars, leidekkers en andere ambachtslieden blootstaan, blijkt uit de nieuwsbladen, die elken dag tal van ongelukken weten te verhalen, terwijl voor den soldaat, in ons vaderland althans, gedurende bijna zestig jaren de kansen van het leven te verliezen niet zeer groot zijn geweest. Nog ernstiger zijn de gevaren in de hoogovens en ijzergieterijen, waar de arbeiders ten gevolge van hun moordend bedrijf, hun leven met 20 à 30 jaren verkorten. Indien dus de Staat niet mag toestaan, dat een remplaçant in dien zin zijn leven verkoope, indien hij iederen weerbaren burger moet dwingen, persoonlijk dat gevaar te trotseeren, dan volgt hieruit logisch, dat hij bijv. al zijne burgers moet opleggen in persoon eenigen tijd de kanonnen te gaan gieten voor 's lands defensie benoodigd, of wel zich aan de gevaren der buskruitfabrieken bloot te stellen, ten einde de geweerpatronen te vervaardigen, die tot de verdediging van het gemeenschappelijk vaderland noodzakelijk zijn, kortom, dat hij geheel het beginsel der *verdeeling van den arbeid*, dien grondslag onzer beschaafde maatschappij, moet omverwerpen, en elken voor een ander verrichten dienst, waaraan levensgevaar verbonden is, als onzedelijk verbieden.

Ten overvloede zij hier nogmaals aangemerkt, dat indien de immoraliteit der dienstvervanging gegrond zou zijn op dezen zoogenaamden zielverkoop of menschenhandel, hieruit wederom deze onzinnige stelling zou volgen, dat de Staat ook alle vrijwilligers zou moeten afschaffen. Want vooreerst verkoopt een vrijwilliger evengoed zijn leven en zijn ziel als een plaatsvervanger,

wijl beiden zich voor geld aan dezelfde gevaren blootstellen, en wat het leven, en wat de zedelijkheid aangaat.

Vervolgens zijn ook de vrijwilligers plaatsvervangers, en dit in den eigenlijken zin des woords, wijl zij de plaats der andere burgers in het leger vervangen. Immers te allen tijde heeft op de gezamenlijke burgers de zware plicht gerust den Staat en de maatschappij tegen buitenlandsche vijanden te verdedigen; niet echter in dien zin, dat ieder burger gehouden was persoonlijk dien plicht te vervullen. Neen, niet zoodra was eene maatschappij tot zekeren trap van beschaving gekomen, of vrijwilligers werden door het geld verlokst dien collectieven plicht van de burgers over te nemen, hen dus in de verdediging des vaderlands te remplaceeren. Zoo was het in vroegere eeuwen, zoo is het ook thans nog. Want de 12000 vrijwilligers (officieren, kader en minderen), welke thans in ons leger dienen, vervangen de 12000 burgers, welke, bij ontstentenis van dezen, tot verplichten krijgsdienst zouden moeten worden aangewezen. Men heeft hier dus plaatsvervangers volgens het wezen der zaak en in den eigenlijken zin des woords; want dat een remplaçant de plaats inneemt van een bepaalden persoon, de vrijwilliger van een onbepaalden, doet niets ter zake. Rechtens staan zij op dezelfde lijn, en is er tusschen hen geen ander onderscheid, dan dat gene onmiddellijk door den burger, deze middellijk door den burger en onmiddellijk door den Staat, doch met het geld der burgers wordt betaald. Dit kan echter van geen invloed zijn op het al of niet moreele van het beginsel der plaatsvervanging; beiden toch hebben op dezelfde wijze voor geld hun vrijheid en hun leven veil, beiden vervullen in plaats van andere burgers den zwaren plicht van de verdediging des Vaderlands. Is dus het stelsel der plaatsvervanging uiteraard immoreel en onrechtvaardig, dan ook dat van vrijwilligen dienst; voor de vierschaar der gezonde rede staan beide gelijk.

De verdediging van het vaderland door de wapens is

dus niet een plicht, die buiten het geval der uiterste noodzakelijkheid door een ieder persoonlijk moet worden verricht; m. a. w. de dienstvervanging in het leger is op zich zelve genomen of in den aard der zaak niet ongeoorloofd en onzedelijk; dus *mag* de Staat zijnen burgers de vrijheid der dienstvervanging toestaan. Ware de plaatsvervanging *per se* immoreel, waarom dan ook niet immoreel genoemd onze grondwet, die met het voorschrijven der vrijwilligers ook in beginsel de plaatsvervanging huldigt? Waarom dan ook niet immoreel genoemd de legerinrichting, gelijk die bestond in alle beschaafde landen van Europa vóór de Fransche revolutie? Waarom dan vooral niet immoreel genoemd het systeem van legervorming, waardoor wij ons in de 17de eeuw tot zulk een toppunt van staatkundigen bloei hebben weten te verheffen? Want geen land heeft, — de uitgestrektheid van zijn gebied in aanmerking genomen — meer geld besteed om dien duren plicht af te koopen en zijne burgers door vreemde huurtroepen te laten vervangen, dan onze republiek. Waarom eindelijk niet immoreel genoemd het systeem, waarnaar thans nog Engeland zich zelf en ook wij nog onze koloniën verdedigen? Wil men consequent zijn, dan noeme men ook dit alles menschenhandel, zielverkoop, bloedprijs of hoe men de plaatsvervanging ook al bestempelen wil, en men zegge dat wij door al die zoogenaamde immoraliteiten zulk een groot en machtig volk geworden zijn.

Wij hebben ons omtrent dit punt eenige uitweiding veroorloofd, om de onhoudbaarheid te doen inzien van dit *ad nauseam usque* herhaald argument: de verdediging des vaderlands is de eerste plicht van elken burger, die door een ieder persoonlijk moet worden vervuld; dien plicht afkoopen is immoreel, is schandelijke menschenhandel, enz. Wij kunnen in dergelijke argumenten weinig meer zien, dan holle phrasen van alle bewijs ontbloot, dan klinkende machtspreuken, geschikt om op onnadenkenden eenigen indruk te maken. Wanneer men

ze echter aan de wijsgeerige analyse van het gezond verstand onderwerpt, dan zal ieder ontwikkeld lezer de zinledigheid en banaliteit dezer spreuken inzien en erkennen. 1)

2°. Maar, zoo werpen de militaristen op, toegegeven, dat de plaatsvervanging *per se* in haar wezen of uit den aard der zaak, niet verwerpelijk is, men moet ze toch als onzedelijk veroordeelen *om de omstandigheid*, dat, nu de Staat eenmaal *conscriptie* of gedwongen krijgsdienst heeft moeten opleggen, er bij behoud van plaatsvervanging *een ongelijke last* ontstaat; de meergegoede toch kan van deze vrijheid gebruik maken, terwijl de mingevoede persoonlijk dit harde lot moet ondergaan. Voor de wet, zoo redeneert men, zijn allen gelijk; de wet mag dus geen onderscheid maken tusschen rijken en armen, wanneer er spraak is van zulk een drukkenden last als dienstplicht; hij moet dien allen gelijkelijk opleggen. Welnu, door plaatsvervanging verleent de Staat een voorrecht,

1) Dat soms in de praktijk bij plaatsvervanging *immoreele pressie* is geoefend, doet niets af tot de wettigheid van het beginsel in zich, evenmin als de woeker het vragen van een matigen interest ongeoorloofd maakt. Hier geldt de regel: *tollatur abusus, maneat usus*. Overigens behoort zulk een pressie in onze dagen tot de uitzonderingen; en nooit is deze bij plaatsvervanging zoo groot geweest, als bij het werven van vrijwilligers voor den zeedienst en de koloniën.

Een militarist ergerde zich onlangs naar aanleiding van een bericht, voorkomende in het „Dagblad” van 18 April '89.

„In de Drentsche dorpen, zoo luidde het, bestond in de laatste dagen „eene levendige *vraag* naar remplaçanten. De *prijzen* die voor eenige weken „f 330 tot f 350 bedroegen, zijn thans tot f 375 à f 385 gestegen.” Ziedaar nu, zoo heette het, een duidelijk bewijs: remplaçanten worden beschouwd als koopwaar; plaatsvervanging is dus een onzedelijke menschenhandel. — Met een weinig kennis van de eerste beginselen der staathuishoudkunde had men zich deze ergernis kunnen besparen. Immers 't is een algemeen aangenomen principie, dat de loonen voor diensten aan dezelfde economische *wet van vraag en aanbod* onderworpen zijn, als de prijzen eener koopwaar. Men kan eveneens zeggen, dat er veel of weinig *vraag* is naar dienstboden, fabriekarbeiders, kantoorklerken, enz., dat dientengevolge hunne *prijzen* rijzen of dalen. Verhoog het traktement onzer hooggeachte officieren met eenige honderden guldens, en geen twijfel of er zal meer *aanbod* komen van officieren. Men zij toch niet kleingeestig en ergere zich niet aan woorden!

eene uitzondering ten bate van het kapitaal, hij ontheft de meer gefortuneerden van den krijgsdienst, waartoe hij de minvermogenen dwingt. Aldus ook de meerderheid der Commissie: „Zonder twijfel is de krijgsdienst „de zwaarste van alle lasten, die het vaderland op zijne „zonen legt, en het gaat dus niet aan, alleen den minder „welgestelde dien last te doen dragen en den meer be- „middelde in de gelegenheid te stellen zich daarvan los „te koopen.” (bl. 21.)

Ook deze moeielijkheid willen we aan een nauwkeurig onderzoek onderwerpen. We hopen den lezer te overtuigen, dat ook de omstandigheid der conscriptie de in zich zelve geoorloofde plaatsvervanging niet immoreel maakt, dat geheel deze redeneering slechts berust op het socialistisch beginsel van staatsalmacht en gelijkheid van standen.

a) Eerst zij echter nogmaals vooropgesteld, dat de voorstelling: de Staat ontheft den rijke en dwingt den arme, ten eenenmale onjuist is. De vrijheid der plaatsvervanging wordt door den Staat aan niemand onthouden, allen, zonder onderscheid van rang of stand, toegestaan; vandaar dat ook alle klassen van deze vrijheid gebruik maken, en nog duizenden anderen, ook der lagere klassen, er van gebruik zouden kunnen maken, indien zij zulks wilden. Wijl wij dit punt reeds genoegzaam hebben ontwikkeld, blijve dit hier slechts in 't voorbijgaan aangestipt, om te doen zien, dat rijk en arm in dit opzicht door de wet gelijkelijk worden behandeld.

b) Dat nu de plaatsvervanging vooral de minder talrijke, meer bezittende klasse ten goede komt, dat de meergegoeden gemakkelijker van dit recht kunnen profiteren, dat dus de rijken een voorrecht genieten boven de armen ¹⁾, dat bijgevolg de last der conscriptie ongelijk drukt, wordt door ons gereedelijk toegegeven; maar deze ongelijke druk, dit voorrecht vindt zijn oorsprong

1) Hier genomen voor degenen, die wegens hun geldelijken toestand geen plaatsvervanger kunnen koopen.

niet in eene wetsbepaling van den Staat, doch spruit voort uit de ongelijke verdeeling van de goederen der fortuin, welke in elke geregelde maatschappij altijd zal bestaan. Immers, de Staat voor zich legt een ieder, rijk of arm, denzelfden last op: hij vordert van ieder, die in de loting is gevallen, één soldaat. Dat nu de ééne in persoon zijn dienst moet verrichten, de andere zich kan laten vervangen, dat er dus ongelijke druk ontstaat, is geheel onafhankelijk van den Staat, die zich van allen positieven invloed onthoudt, het is een natuurlijk gevolg van de ongelijkheid der standen.

De Staat, zegt men, mag geen voorrecht scheppen voor den rijke, dus geen plaatsvervanging toestaan. Wij antwoorden: de Staat geeft ook geen voorrecht aan den rijke boven den arme. Gelijk hij niemand dwingt eens anders plaats in het leger in te nemen, zoo ontzegt hij ook aan niemand het recht zich te doen vervangen. Hij houdt zich neutraal en passief, wijl het buiten de sfeer ligt zijner macht en tot het rechtsgebied behoort van elk individu. Alleen wanneer hij in plaats van den rijke, dien hij om zijn kapitaal zou ontslaan, den arme tot den krijgsdienst zou dwingen, zou er sprake zijn van onbillijke bevoorrechting. Nu er echter zulk een dwang niet bestaat, maar de mindergegoede, geheel buiten den Staat om, uit vrije keuze tegen een billijk loon den krijgsdienst van den meergegoede overneemt, is er geen schijn van privilege, den rijke boven den arme geschonken. Men zegge minstens eveneens, dat de Staat den arme het voorrecht geeft een goede som te verdienen.

„*Het gaat niet aan,*” zegt de meerderheid der Commissie, „*alleen den minder welgestelde dien last te doen dragen en den meer bemiddelde in de gelegenheid te stellen zich daarvan los te koopen.*” Met uw welnemen, mijne Heeren; de staat *doet dien last ook niet den minder welgestelde dragen;* deze doet zich zelve dien last dragen. De Staat verplicht niemand eens anders plaats

in te nemen. De mingevoerde plaatsvervanger legt zich zelve dien last op; geheel vrijwillig en met veel genoegen neemt hij dien van den rijkere over, omdat hij daarin eene goede winst ziet. Zeer juist werd dan ook door de minderheid geantwoord, „dat door de dienstvervanging *geen enkel man* tot militairen dienst verplicht wordt, die door de invoering van den persoonlijke dienstplicht hiervan vrijgesteld zou worden. „Dikwijls wordt de zaak voorgesteld, alsof de mindergevoeden nu moeten dienen in de plaats of ter wille van de meergevoeden. Die voorstelling is volkomen onjuist. De plaatsvervangers treden geheel vrijwillig in dienst in de plaats van degenen, die zij vervangen, „bepaaldelijk omdat zij er eigen voordeel in zien.” (bl. 132).

Ook is het *niet de Staat, die den meer bemiddelde in de gelegenheid stelt zich los te koopen*; maar zijn eigen fortuin, zijn geldelijk vermogen stelt hem in de gelegenheid van deze vrijheid gebruik te maken. De Staat geeft hem de gelegenheid slechts in zoover hij, zooals het zijn plicht is, dit recht en deze vrijheid van het individu door eene wet erkent en in bescherming neemt, gelijk hij ook het recht van huwelijk, van eigendom, van dienstboden te nemen, en honderd andere rechten van den mensch waarborgt en beschermt.

De meergevoerde ontvangt dus dit voorrecht, deze plaatsvervanging niet van den Staat, maar van zijn geboorte, zijn fortuin, zijn stand, of liever van de natuur of haar Schepper, die de maatschappij zóó heeft geordend, dat er altijd bezitters en niet-bezitters zullen zijn, waarvan de eersten meer zullen kunnen genieten, de tweeden meer zullen moeten derven. Aan deze ongelijkheid van stand mag en kan de Staat niets veranderen, zonder in de dwaze theorieën van het socialisme te vervallen en geheel de maatschappelijke orde omver te werpen. Hij beginne bijv. dan maar eerst met de 1ste en 2de klasse op de staatsspoorwegen af te schaffen

onder voorwendsel, dat hij de rijken niet mag bevoor-rechten.

De Staat, zegt men wederom, mag de bezittende klassen niet uitzonderen van het vervullen van den zwaren plicht, hen niet ontheffen van dezen allerdrukkendsten last. Ons antwoord luidt andermaal: de Staat zondert niemand uit, ontheft of ontslaat niemand; hij vordert van iederen dienstplichtige hetzelfde contingent. Ieder burger heeft echter van natuur het recht zich door een ander te doen vervangen, m. a. w. zich zelve te ontslaan, te ontheffen en uit te zonderen, op voorwaarde dat hij een ander in zijn plaats stelde, om dienzelfden dienst aan het vaderland te bewijzen. Want het recht van plaatsvervanging ontleent zijn „*raison d'être*” niet aan eene uitzonderingswet van den Staat; 't is een souverain recht van elken mensch, waarop de Staat volstrekt geen aanspraak kan doen gelden; 't is een aangeboren vrijheid van elk individu, geheel onafhankelijk van het al of niet goedvinden van den Staat. Over deze geheel onjuiste opvatting van vele overigens scherpzinnige mannen, dat namelijk de Staat de gever en bron is van het recht van plaatsvervanging en dit gevolglijk naar believen kan verleenen of intrekken, moeten wij, als op een punt van het grootste gewicht, in III terugkomen, waar wij zullen aantoonen, dat de Staat de vrije uitoefening van dit recht *moet* toestaan.

c. Dat de omstandigheid der conscriptie en de ongelijke last, welke bij behoud van plaatsvervanging daaruit voortvloeit, geen reden is deze laatste als immoreel af te schaffen, blijkt eveneens (*a simili*) uit andere lasten, die de Staat of gemeente oplegt, doch waarbij in elke beschaafde maatschappij dienstvervanging wordt toegestaan. Men denke slechts aan de hand- en spandiensten, die in vele gemeenten bestaan, aan den last van inkwartiering, dien men kan uitbesteden, aan het rein houden der straat voor zijne woning, aan de brandweer, gelijk zij nog op verschillende plaatsen is georganiseerd, enz.

Ook hier bestaat dwang tot het dragen van lasten. Maar terwijl de rijkere deze diensten door een ander kan laten verrichten, moet de mindere man in eigen persoon deze lasten torsen. Ook hier is dus ongelijke druk der opgelegde lasten; ook hier heeft de rijke een voorrecht boven den arme, kan hij zich van het vervullen van een plicht vrijkopen; ook hier is dus uitzondering, ontheffing voor het kapitaal, enz. Wilden dus onze geachte tegenstanders consequent blijven, dan moesten ze ook beweren, dat in alle genoemde gevallen dienstvervanging en loskoop onzedelijk is, dat dus de heeren in persoon met paard en kar moesten gaan, of spade en houweel hanteeren, dat ook onze mevrouwen in persoon de straten moesten reinigen, en dergelijke onzinnigheden meer; dan moesten zij ook alle geldboeten afschaffen en den deftigen aristokraat even goed als den man uit het lagere volk, die geen boete kan betalen, voor eene kleine nalatigheid of overtreding van het politiereglement tot de voor hem zoo vernederende gevangenisstraf veroordeelen.

Wij weten het wel, men brengt hiertegen in, dat de conscriptie zulk een buitengewoon drukkende last is, die gepaard gaat met verlies van vrijheid, met gevaar van leven, enz. Maar deze meerdere of mindere maat van druk kan niet van invloed zijn op het al of niet zedelijke der plaatsvervanging. De plaatsvervanging, gelijk we bewijzen zullen, vindt haar grond van wettigheid en zedelijkheid niet in eene goedgunstige concessie van den Staat, maar in de individueele vrijheid van elken mensch. Hoe drukkend dus ook de last moge zijn, welchen de Staat mij moet opleggen, door geen enkele wet mag hij dit mijn aangeboren op zichzelf allerwettigst recht beperken, tenzij door de uitoefening van mijn recht, dat van een derde geschonden worde, of de strikte noodzakelijkheid voor het algemeen welzijn deze beperking zou vorderen. Dat nu door plaatsvervanging het recht van den derde niet wordt geschonden, is overduidelijk, wijl deze

geheel vrijwillig tegen een goed loon mijn dienst overneemt; dat ook de afschaffing van mijn recht niet volstrekt noodzakelijk is voor 's lands onafhankelijkheid, zullen wij verder betoogen.

Overigens, hoe zwaar deze last van dienstplicht weegt, hij is geheel relatief. In de tegenwoordige tijdsomstandigheden neemt iemand zeer gaarne geheel dien last ($1\frac{1}{2}$ à 2 jaar actieven dienst met herhalingsoefeningen en kansen van oorlog gedurende 5 jaar) tegen een vrij bedongen loon van 4 à 500 gulden over; wel een bewijs, dat die last in onzen tijd althans niet zoo bijzonder drukkend is. In oorlogstijd zal hij zwaarder zijn, maar ook het loon zal naar evenredigheid rijzen.

d. Een ander bewijs voor onze stelling vinden we in het feit der *loting*. Is plaatsvervanging onzedelijk, wijl daaruit ongelijke druk voortvloeit, dan moet men ook de loting als onrechtvaardig veroordeelen en terstond algemeenen dienstplicht invoeren. Immers ook de loting legt een zeer ongelijken last op: zij stelt den eenen vrij, meermalen den rijke, dwingt onverbiddelijk den anderen, dikwijls een arme, zonder eenige andere reden dan de grilligheid van het lot. Ook hier is dus ongelijke verdeling der lasten, evenals bij plaatsvervanging, wel niet tusschen rijk en arm, maar tusschen den gelukkigen en ongelukkigen loteling. Ook hier is dus dwang voor velen, bevoorrechtiging en ontheffing voor anderen, terwijl voor de wet toch allen gelijk zijn en dus dezelfde plichten ten opzichte van het vaderland te vervullen hebben. Beide stelsels veroorzaken dus ongelijken druk: wat bij de loting de fortuin van het lot uitwerkt, doet bij de plaatsvervanging de fortuin van het geld. Beide stelsels zouden dus even onrechtvaardig, even verwerpelijk zijn.

De waarheid is echter, dat beide stelsels door den Staat als even rechtvaardig moeten worden toegestaan, wijl in beide gevallen de goede of slechte kansen en de ongelijke druk der lasten geheel onafhankelijk zijn van allen positieven invloed van den Staat, die zich

streng onzijdig houdt. Gelijk bij de loting niet de Staat onderscheid maakt tusschen twee personen, maar het lot, de fortuin, het toeval, zoo maakt ook bij de plaatsvervanging niet de Staat onderscheid tusschen meer of minder vermogenden, maar de geboorte, de stand, de natuur of de Schepper, die de ongelijke verdeling der aard-sche goederen toelaat en wil. Tengevolge nu van deze ongelijkheid van stand kan de eene van het souvereine recht van plaatsvervanging gebruik maken, de ander niet.

e. Eindelijk meenen wij onzen lezers overtuigend te kunnen bewijzen, dat dit hoofdargument: de Staat moet de lasten gelijkmatig onder de burgers verdeelen, hier geheel te onpas wordt aangevoerd.

Immers de grondreden en het doel dezer gelijkmatige verdeling is: willekeurige bevoorrechting van eenigen te vermijden, waardoor anderen te zwaarder zouden worden belast. Waar deze reden ontbreekt en, door de verscherping van den druk voor eenigen, de last van anderen niet wordt verlicht, daar heeft ook — dit zal den lezer duidelijk zijn — deze rechtsregel geen zin of reden van bestaan, daar mag hij dus niet als argument worden aangehaald. Welnu, in ons geval ontbreekt deze grondreden, dit doel, *het verminderen van den last aan anderen op te leggen*, geheel en al. Immers, de mingevoeden, die zich thans de weelde van een plaatsvervanger niet kunnen veroorloven, zouden bij persoonlijken dienstplicht niet het minst in hunne lasten worden verlicht. In even grooten getale zouden zij jaarlijks uit hun werkkring worden weggerukt en tot het kazerneleven gedwongen. De conscriptie met hare naweeën zou in al hare zwaarte op de mindere volksklassen blijven drukken.

Misschien zal iemand zeggen, dat het voor den minderen man eene verlichting is, een jongen heer uit den beschaafden stand naast zich in het gelid te zien staan. Dit moge eene lage, kortstondige voldoening zijn voor het hart van een Socialist, voor den rechtschapen, on-

bedorven jongeling uit het volk is het een zeer schrale troost. Integendeel, de tegenwoordigheid van jongelieden, die in ontwikkeling ver boven hem staan en dikwijls met hooghartigheid op hem neerzien, zal hem zeer hinderlijk zijn, hem pijnlijk aandoen en eer gevoelens van ontevredenheid met zijn lot in hem opwekken. Naast iemand van zijn stand gevoelt hij zich het best op zijn plaats, het meest tevreden gestemd.

Doch er is meer. Niet alleen worden de minder fortunateerden door persoonlijken dienstplicht niet gebaat, zij worden zelfs merkelyk in hunne belangen geschaad: de last der conscriptie wordt ook verzwaard voor hen, tot wier verlichting men plaatsvervanging wil afschaffen. Wij willen nu nog niet spreken van de belangrijke som van ongeveer één millioen gulden, die door de plaatsvervanging jaarlijks den minderen standen ten bate komt; ook zullen wij niet andermaal gewagen van de honderden uit de volksklassen, die jaarlijks van deze vrijheid profiteeren; slechts willen wij aantonen, hoe bij invoering van persoonlijken dienstplicht de militaire verplichtingen ook voor de mindergegoeden aanmerkelijk worden verzwaard. Op duidelijke wijze is dit ontwikkeld in de Nota van de minderheid der Staatscommissie.

„Ten eerste zal, indien in de toekomst jaarlijks ongeveer 750 dienstplichtigen tot kader moeten worden „opgeleid, het jaarlijks te lichten contingent zoo groot „genomen behooren te worden, dat daaruit niet alleen „het vereischte aantal soldaten, maar bovendien ook „het benoodigde dienstplichtig kader kan worden ver- „kregen.

„Tot het verkrijgen van de verlangde legersterkte aan „soldaten zal het bijgevolg noodig zijn jaarlijks ongeveer „750 man meer te lichten dan indien tot het samenstellen des kaders in hoofdzaak op vrijwillig dienenden „werd gerekend, en in die verhooging van het contingent met ongeveer 750 man zal verreweg het grootste

„aandeel door het mindergegoede gedeelte der bevolking worden geleverd.

„Ten tweede zal in het vervolg de eerste oefenings-tijd, gedurende welken de dienstplichtigen in werkelijken dienst en onder de wapenen moeten blijven, voor de bereden wapens $1\frac{1}{2}$ jaar bedragen.

„Bij het behoud der dienstvervanging zouden, evenals tot nu toe, plaatsvervangers hierbij hoofdzakelijk kunnen worden ingedeeld, terwijl bij de invoering van den persoonlijken dienstplicht voor den dienst bij die wapens uitsluitend dienstplichtigen aangewezen zullen moeten worden. Het grootste gedeelte dezer 828 jaarlijks hiertoe te bestemmen dienstplichtigen, die vermoedelijk grootendeels tot de mindergegoeden zullen behooren, zal bijgevolg $\frac{1}{2}$ jaar langer onder de wapenen moeten blijven, dan indien de plaatsvervanging was behouden.

„Ten derde zal de helft der dienstplichtigen bij de Infanterie en Vestingartillerie gedurende de drie wintermaanden November, December en Januari met groot verlof worden gezonden, om van Februari tot Mei, nadat de andere helft der lichting met groot verlof zal zijn vertrokken, weder onder de wapenen te komen, ten ware die dienstplichtigen mochten verkiezen 15 maanden in de plaats van 12 maanden in werkelijken dienst te blijven.

„Duidelijk is het, dat deze maatregel vooral op de mindergegoede dienstplichtigen zal drukken. Aan hen wordt geene andere keuze gelaten, dan 15 maanden in plaats van één jaar werkelijken dienst, of wel in den winter op een tijdstip, waarop in den regel het gebrek aan werk het grootst is, gedurende drie maanden met verlof in hunne gezinnen te moeten doorbrengen, op voorwaarde later van Februari tot Mei, dat is op een gunstig tijdstip voor den arbeider tot het erlangen van werk, weder onder de wapenen te blijven.

„Bij de aanwezigheid der plaatsvervangers in het leger zou de toepassing van soortgelijken maatregel onge-

„twijfeld minder drukkend voor de dienstplichtigen kunnen worden gemaakt.

„Ten vierde zal, door de afschaffing der dienstvervang, de dienst zelf zwaarder voor de dienstplichtigen worden. Aan de corvéediensten wordt tegenwoordig „door al de plaatsvervangers buiten twijfel deelgenomen, „terwijl uit den aard der zaak van die diensten zullen „zijn vrijgesteld degenen, die tot kader moeten worden „opgeleid en die voor een groot deel zullen behooren tot „degenen, die zich thans doen vervangen.

„De ondergeteekenden hebben gemeend door deze voorbeelden duidelijk te moeten aantoonen de gegrondheid „hunner bewering, dat de invoering van den persoonlijk „ken dienstplicht in het leger, wel verre van verlichting „van dienst aan te brengen voor degenen, die zich niet „kunnen doen vervangen, wel degelijk eene aanmerkelijke „verzwaring van den militairen dienstplicht voor alle „dienstplichtigen, zoowel voor de meer als voor de minder „dergegoeden, ten gevolge zal hebben.”

Deze gewichtige redenen bewijzen, onzes inziens, overtuigend, dat alle ware volksvrienden tegenstanders moeten zijn van persoonlijken dienstplicht, daar deze maatregel, onder voorwendsel van behartiging der volksbelangen en van gelijke verdeeling der lasten, ook voor de armen en mingevoeden eene verscherping zou zijn van het reeds zoo harde juk der conscriptie.

Maar er is nog meer. Juist door jongelingen van alle standen tot de intrede van het leger te willen dwingen, wordt een ongelijke last opgelegd, vermits geen rekening wordt gehouden met de verschillende draagkracht der standen. De ontberingen, vermoeienissen, vernederingen, de gedwongen onderwerping aan geringen van stand, enz., zijn voor den meer deftigen jongen man onnoemelijk veel zwaarder en drukkender dan voor een zoon uit de volksklasse, die van kindsbeen af aan dit alles gewoon is. Zeker, in de ure des gevaars, wanneer het heil van vorst en vaderland dit vordert, zullen ook de

meergegoede jongelieden met liefde en geestdrift al die offers brengen. Dan zullen zij strijden, en in het leger door hun plaatsvervanger, die anders van den krijgsdienst in het leger zou zijn vrijgesteld, en in persoon bij reserve of landstorm, als aanvulling van het leger of tot verdediging onzer liniën, tot welk doel zij dan nog voldoende zullen geoefend kunnen worden, zooals wij in een ander Hoofdstuk zullen aantoonen. Onnoodig is het echter, dat deze meer beschaafde jongelieden in vredestand hun dienstplicht, die voor hen veel zwaarder is dan voor hun plaatsvervanger, in persoon vervullen. ¹⁾

Men zegge nu niet: de Staat zal door uitzonderingen en voorrechten dezen last der meergegoeden verlichten. Want vooreerst zijn genoemde lasten: vermoeiende exercitiën en marschen, ontberingen in het kamp, ijzeren discipline, vernederende onderwerping, en ruwe terecht-

1) De heer Van Oordt, een militarist, geeft nog een ander bezwaar aan, hetwelk voor den meergegoeden jongen man drukkender zal zijn dan voor den mindergegoeden: „Er wordt beweerd, en niet geheel ten onrechte „dat op de jongelieden uit den beschaafden stand de dienstplicht verreweg het zwaarst drukt. Dezen toch hebben, wanneer zij den dienstplichtigen leeftijd bereiken, gewoonlijk hunne studiën nog niet voltooid, „zoodat die studiën door den militairen dienst worden onderbroken. Nu „zullen wij geenszins ontkennen, dat hieraan met het oog op de latere „carrière van den dienstplichtige bezwaren verbonden zijn” De wijze echter, waarop dit voor de betere standen grooter bezwaar der *wetenschappelijke* opleiding uit den weg wordt geruimd, wil ons minder bevalen. Onze geachte tegenstander zegt nam.: „de persoonlijke dienstplicht „zal ten opzichte van de *lichamelijke* en *zedelijke* opvoeding, op onze beschaafde jongelingen een zeer gunstigen invloed uitoefenen.” (De persoonlijke dienstplicht, bl. 40—41). Omtrent de *zedelijke* opvoeding in kazernen en garnizoensplaatsen laten wij het oordeel aan den lezer over. Omtrent de *lichamelijke* opvoeding zouden we hier alleen willen vragen: 1° Wie geeft den Staat het recht, zich met de *lichamelijke* opvoeding der burgers te belasten? 2° Al had de Staat ook dit recht, zullen die vermoeiende exercitiën, die nacht- en velddiensten, die urenlange marschen bij tropische hitte of guur wintergetij met een last van 30 kilo aan ransel, geweer, munitie, proviand enz., zullen deze niet bij menigen jongen man uit den beschaafden stand, volstrekt niet (gelijk een officier of een jongmensch uit de werkende klasse) aan zulken arbeid gewoon, de kiem leggen van een vroegtijdigen dood?

wijzingen, van den krijgsdienst onafscheidelijk. Wie hiervan overtuigd wil zijn, wone eene exercitie bij in het naburige Duitschland; hij zal vol verontwaardiging terugkeeren over de wijze, waarop jongelingen van allen stand gedrild worden. Maar vervolgens, door aldus te spreken geeft men reeds de onhoudbaarheid van het argument toe: men verleent uitzonderingen en voorrechten aan het kapitaal, uitzonderingen, die, wegens de nauwere aanraking der standen in het leger, meer wrok en wrevel bij de mindere klassen zullen aankweeken, dan het tegenwoordige stelsel van plaatsvervanging.

Het hoofdargument der militaristen: gelijke verdeeling der lasten, lijdt hier schipbreuk en wordt in onze quaestie geheel te onpas aangehaald; persoonlijke dienstplicht, wel verre van deze lasten gelijkmatig te verdeelen, zou eene werkelijke verzwaring zijn voor armen en rijken, voor alle klassen der maatschappij.

Na deze redeneeringen zullen, dunkt ons, deze twee punten vaststaan: 1°. *het beginsel der dienstvervanging in het leger is per se en op zich zelf beschouwd niet onzedelijk*, dus is voorbereiding tot de verdediging des vaderlands door dienst in het leger, buiten geval van noodzakelijkheid, niet een plicht, welken ieder burger *in persoon* moet vervullen. 2°. *Ook de omstandigheid der conscriptie maakt deze dienstvervanging niet immoreel*, want de *ongelijkheid der lasten* spruit niet voort uit eene bevoorrechting van den Staat, maar uit de ongelijkheid der fortuin, terwijl door persoonlijke dienstplicht deze lasten veel drukender zouden worden voor rijken en voor armen. Ons besluit is derhalve, dat de Staat zijnen onderdanen de vrijheid der plaatsvervanging, als eene geoorloofde handeling, *mag* toestaan.

Wij zouden thans veilig tot onze derde thesis kunnen overgaan, moesten wij nog niet eerst eene moeilijkheid oplossen, welke wel eens door militaristen wordt opgeworpen. Artikel 180 onzer Grondwet luidt: „*Alle Neder-*„*landers, daartoe in staat, zijn verplicht* mede te werken

„tot handhaving der onafhankelijkheid van het rijk en „tot verdediging van zijn grondgebied.” Dus, zoo rede-neert men, moet de tijdelijke wetgever tot persoonlijke dienstvervulling dwingen.

Dat deze gevolgtrekking valsch en de uitlegging geheel onjuist is, blijkt reeds genoegzaam *ex absurdis*. Hieruit toch zou volgen, 1°. dat men aanstonds algemeenen dienstplicht moest invoeren, alle loting en vrijstelling afschaffen, — de letter toch van het art. spreekt van eene algemeene, niet van eene persoonlijke verplichting; — 2°. dat, daar dit artikel zich ook in de vorige grondwetten van het jaar 1814 tot 1887 bevond ¹⁾, alle tijdelijke wetgevers tot nu toe ziende blind zijn geweest en er deze uitlegging niet in hebben willen lezen; — 3°. dat, wijl deze plicht gegrond is in het hart van alle vaderlandslievende burgers en als zoodanig in alle eeuwen heeft bestaan, onze voorvaderen zich grovelijk tegen dezen duren plicht hebben bezondigd, wanneer zij, meer dan andere natiën, milliarden gouds hebben besteed, om dien plicht op de schouders van vreemde huurlingen te laden.

De ware verklaring van dit artikel is dus, dat *alle* Nederlanders verplicht zijn, *ieder op zijne wijze*, mede te werken tot de handhaving der onafhankelijkheid van het Rijk. De rijke doet dit door zijn plaatsvervanger, die anders van den dienst in het leger zou zijn vrijgesteld. Hij doet dit ook *in persoon* in de *ure des gevaars*, wanneer eene algemeene wapening noodzakelijk zou zijn. In die omstandigheden, waarin het heil des vaderlands op het spel staat, moet ook de rijke, zelfs hij, die een plaatsvervanger heeft, persoonlijk de wapenen dragen, zoodat hij dan als 't ware tweemaal dienst doet: in het leger door zijn remplaçant, bij reserve of landstorm in eigen persoon. Op directe wijze, met de wapens in de hand,

1) Art. 177 van de Grondwet van 1848 luidde zelfs: „Het dragen der wapenen” etc.

moeten dus nagenoeg alle Nederlanders, daartoe in staat, tot 's lands verdediging medewerken. De overigen, die ook in tijd van oorlog voor maatschappij of leger onmisbaar zijn, zooals artsen, ingenieurs, ziekenverplegers, burgemeesters, geestelijken, politie, enz., zullen op indirecte wijze hiertoe medewerken. Eindelijk moeten allen, en vooral de rijken, nog op indirecte wijze medewerken door hun geld, hetwelk reeds door de oude Grieken de *zenuw des oorlogs* ¹⁾ genoemd werd. Hoe waar deze uitdrukking en hoe krachtig deze medewerking is, blijkt wel uit het voorbeeld onzer voorvaderen.

Na de beantwoording dezer objectie mogen we vrij onze *derde thesis* opstellen :

III. *De Staat moet aan zijn burgers het vrije gebruik der dienstvervanging toestaan*; dat is: in ons vaderland, waar algemeene dienstplicht niet noodzakelijk is, mag de Staat zijnen burgers het recht der plaatsvervanging niet ontnemen, zonder zich aan machtsoverschrijding en despotisme schuldig te maken.

Tot staving dezer stelling moeten wij terugkeeren op onze preliminaire beschouwingen omtrent de persoonlijke vrijheid en de rechten van den mensch in betrekking tot het staatsgezag. Wij zijn overtuigd, dat de grondbeginselen, daar ontwikkeld, noodzakelijk het behoud van plaatsvervanging ten gevolge moeten hebben. De voornaamste zwarigheden der principieele voorstanders van persoonlijke dienstplicht danken daaraan alleen hun ontstaan, dat zij deze staatsrechtelijke principen uit het oog verloren.

Onze geachte lezer, hij moge antirevolutionair, roomsch-katholiek of weldenkend liberaal zijn, zal aannemen, dat ieder mensch, als individu *rechten en vrijheden* heeft, die *onafhankelijk zijn van de gunst en inwilliging van den Staat*, rechten, die slechts *in geval der*

1) Volgens deze spreekwoordelijke uitdrukking: *Νεῦρα Ἀέρος ἄρπυγος*.

uiterste noodzakelijkheid, wanneer het algemeen belang dit gebiedend vordert, door den Staat mogen worden aangerand. Dit was de conclusie onzer voorafgaande beschouwingen; en slechts een aanbiddend van den absoluten, pantheïstischen staatsgod of een sociaal-demokraat zal dit durven loochenen, door te beweren dat de Staat de bron en oorsprong is van al deze rechten.

Welnu, zulk een van den staat onafhankelijk recht is het recht der plaatsvervangings, en zulk eene uiterste noodzakelijkheid bestaat er niet voor ons vaderland. Dus moet, wat Nederland aangaat, de Staat het vrije gebruik der plaatsvervangings toestaan, en ligt het buiten zijne bevoegdheid hierop inbreuk te maken.

De conclusie dezer premissen zal onomstootbaar vaststaan, indien wij de twee volgende punten zullen bewezen hebben: 1°. *het recht der plaatsvervangings is een iederen mensch aangeboren, van den Staat onafhankelijk recht*; 2°. *eene volstrekte noodzakelijkheid om op dit recht inbreuk te maken bestaat in ons vaderland niet.*

1°. Er is misschien geen reden, welke meer principieele voorstanders van persoonlijken dienstplicht heeft gewonnen, dan deze, dat de Staat door plaatsvervangings aan zijne onderdanen, hoofdzakelijk ten bate der meergeroeden, een recht, eene concessie of een privilege verleent, hetwelk hij, gelijk elk ander voorrecht, naar eigen goeddunken kan intrekken of verlengen.

Tegen deze geheel onjuiste voorstelling moeten wij met al de kracht die in ons is protesteeren. Neen; *de Staat verleent niet het recht van plaatsvervangings*; hij kan het dus ook niet naar willekeur ontnemen: *dit recht is een individueel recht van den vrijen mensch.*

Duidelijkshalve moeten wij hier twee noties onderscheiden, welke in deze quaestie dikwijls verward worden, t.w. recht en voorrecht. Het *recht* (*jus, le droit*) of de bevoegdheid van plaatsvervangings heeft ieder burger krachtens zijne persoonlijke vrijheid. Het *voorrecht* (*privilegium*) van dit recht gebruik te maken heeft slechts een gedeelte

ten gevolge van de ongelijkheid der standen. De militairen nu leeren, dat de Staat dit voorrecht niet mag toestaan, wijl dit eene onbillijke uitzondering zou zijn, eene ontheffing, een soort vrijstelling, allen wel is waar aangeboden, doch feitelijk alleen aan de bezittenden verleend. Bij deze redeneering gaan zij echter noodzakelijk van de onderstelling uit, dat het recht van plaatsvervanging zijn oorsprong en kracht ontleent aan den Staat; want wie een voorrecht verleent moet eerst het recht en de bevoegdheid hebben over deze zaak te beschikken. Welnu, juist deze onderstelling, welk het hoofdbeginsel is hunner dwaling, moeten wij ten eenenmale ontkennen; wij beweren namelijk, dat het recht van plaatsvervanging geheel onafhankelijk is van den Staat, dat er dus ook geen spraak kan zijn van het verleenen van een voorrecht of privilege.

Het recht van plaatsvervanging ontleent zijn grond van wettigheid aan het wezen zelf van den mensch, aan zijne vrijheid, hem onmiddellijk door de natuur of door zijn Schepper geschonken. Krachtens die vrijheid kan hij een plaatsvervanger nemen voor het leger, gelijk hij een dienstbode kan nemen voor het huisgezin, een opvoeder voor zijne kinderen, een klerk of een sjouwerman voor zijne zaak, een arbeider voor hand- of span-diensten, een derde om den last der inkwartiering over te nemen, enz.

Het recht van dienstvervanging is dus algemeen en onbeperkt, het strekt zich uit tot alle diensten en plichten jegens staat of gemeente, in maatschappij of huisgezin te vervullen. Hiervan zijn slechts die plichten uitgezonderd, welke uit den aard der zaak slechts persoonlijk kunnen zijn, door een ander onmogelijk kunnen worden waargenomen, zooals het afleggen van getuigenis voor den rechter, het verschijnen voor eene commissie van enquête enz. Voor alle andere burgerlijke en maatschappelijke diensten en plichten, die uitteraard door een derde kunnen worden verricht, blijft de dienst-

vervanging — dit zegt ons het gezond verstand — een heilig recht van het individu. Zelfs de ouders mogen hun zwaarsten plicht, de opvoeding hunner kinderen, aan anderen afstaan, mits deze slechts goed geschiede. Zoo ook bij den plicht van de verdediging des vaderlands. Mits ook deze plicht slechts goed en naar behooren wordt vervuld, moet de Staat tevreden zijn en zich streng onzijdig houden. Omtrent de wijze waarop, hetzij in persoon, hetzij door een ander, heeft hij geen gezag; dat ligt buiten zijn rechtsgebied en gaat hem niet aan, het behoort tot de sfeer van eens ieders persoonlijke macht; 't is een souverain recht van het individu, evenals het recht van eigendom, een aangeboren vrijheid van iederen mensch, waarin geen staatsbemoeiing veroorloofd is.

Van dit algemeen en absoluut recht des menschen den dienst in het leger en den plicht van de verdediging des vaderlands uit te zonderen, is eene willekeurige, despotieke handeling van den Staat, eene onrechtvaardige beperking der individueele vrijheid. Deze uitzondering zou alleen geoorloofd zijn in het geval der uiterste noodzakelijkheid, welke voor ons vaderland niet bestaat.

Wel is waar bestaat er eene positieve militiewet, waarbij de plaatsvervanging wordt toegestaan; maar deze wet is niet de bron van dit recht, niet de grondreden, waarom dit recht wettig is. Ook het recht van te huwen, van eigendom te bezitten wordt door den Staat toegestaan en erkend; toch zal geen verstandig wijsgeer beweren, dat het recht van huwelijk of van eigendom zijn grond van wettigheid ontleent aan den Staat. Deze verzekert zijnen onderdanen slechts de vrije uitoefening van een recht, hetwelk zij reeds als mensch bezitten. Zoo ook bij de plaatsvervanging. Heeft dus de Staat dit recht niet gegeven, dan kan hij ook — de uiterste noodzakelijkheid uitgesloten — dit recht niet ontnemen. De houding van den Staat omtrent deze vrijheid moet zijn gelijk die omtrent de andere rechten en vrij-

heden van den mensch. Gelijk hij de vrijheid van godsdienst, van opvoeding, van huisgezin, van vereeniging, van eigendom, en honderd andere vrijheden moet eerbiedigen, zelfs geroepen is die te beschermen, zoo moet hij zich ook gedragen ten opzichte van de vrijheid der plaatsvervanging; want weinig vrijheden zijn den mensch zoo dierbaar als juist deze laatste. Onthouding dus van allen belemmerenden invloed op de uitoefening van dit recht, bescherming en handhaving dezer vrijheid is zijn dure plicht. Neemt hij deze houding niet aan, dan grijpt hij in op een recht, dat ieder mensch als onafhankelijk soeverein van de natuur heeft ontvangen. ¹⁾

2°. In onze redeneering hebben wij steeds toegegeven, dat de Staat alleen in geval van volstrekte noodzakelijkheid op de vrijheid der plaatsvervanging inbreuk mag maken. Wanneer namelijk de onafhankelijkheid van het vaderland dit gebiedend vordert, moeten alle persoonlijke rechten en vrijheden voor een tijdlang wijken; want deze rechten en vrijheden van het individu blijven slechts gewaarborgd door de vrije zelfstandigheid van geheel het vaderland. De vraag is dus alleen, of zulk een volstrekte, gebiedende noodzakelijkheid zich in ons vaderland voordoet.

Hierop antwoorden wij beslist: Neen! *Deze volstrekte noodzakelijkheid bestaat in Nederland niet; zij kan alleen bestaan in een land, waar algemeene dienstplicht noodzakelijk is.* Daar nu, ook volgens het getuigenis van de meerderheid der Defensie-commissie, algemeene dienstplicht in ons land niet wenschelijk is, volgt hieruit, dat

1) Minder juist is het zelfs de plaatsvervanging eene *uitzondering*, eene *verzachting* der conscriptie te noemen, daar deze woorden aanleiding geven tot de verkeerde opvatting, als zou deze verzachting of verlichting van het juk der conscriptie eene bloote concessie zijn van den Staat. De vrijheid der plaatsvervanging toch is eene geheel op zich zelf staande vrijheid, welke in het wezen der zaak volstrekt niet in verband staat met conscriptie of legerorganisatie, maar onmiddellijk uit de waardigheid van den vrijen mensch voortvloeit, uit zich zelve dus algemeen is en door geene enkele aardse macht mag worden beperkt.

ook persoonlijke dienstplicht niet volstrekt noodzakelijk is.

Het moge noodzakelijk zijn het getal onzer levende strijdkrachten te verhoogen, den dienstdtijd te verlengen, de soldaten beter en langer te oefenen; dit willen wij thans niet betwisten. Zoolang er echter nog loting bestaat, zoolang er nog om broederdienst of andere redenen vrijstellingen zijn van krachtige jongelieden, in staat om krijgsdienst te doen, zoolang er in één woord zich nog geschikte plaatsvervangers en nummervervisselaars kunnen aanbieden: zóó lang ook — dit zal iedereen met ons erkennen — is persoonlijke dienstvervulling niet volstrekt en dringend noodzakelijk; zóó lang dus ook is de Staat streng verplicht de vrijheid der dienstvervanging, als een souverain recht zijner burgers, te eerbiedigen en onaangetast te laten.

In het vijfde Hoofdstuk, waar wij de quaestie uit krijgskundig oogpunt beschouwen, zullen wij dit punt der noodzakelijkheid wederom te berde brengen. Genoeg zij het hier aan te stippen, dat de quaestie gesteld gelijk zij gesteld moet worden, geen enkel gezaghebbend militair deze volstrekte noodzakelijkheid van persoonlijken dienstplicht voor 's lands defensie zal aannemen. De redenen, van militaire zijde aangevoerd, zouden hoogstens het minder of meer belang, het nut of de dienstigheid van persoonlijken dienstplicht bewijzen; schoon ook dit belang, deze wenschelijkheid door vele andere militairen van gezag wordt ontkend. Ook al de andere gronden, door de meerderheid der Defensie-commissie aangehaald, — uitgezonderd die der billijkheid, waarop reeds geantwoord is — zouden niets meer aantoonen, dan dat de Staat of het leger *er belang bij heeft*, de dienstvervanging te zien afgeschaft. Maar al zou dit belang of voordeel ook al bewezen zijn — in de volgende hoofdstukken zullen wij het tegenovergestelde aantoonen —, dan zou de Staat nog niet gerechtigd zijn zijne burgers de vrijheid der plaatsvervanging te ontnemen. Immers — en hierop

wenschen wij ten slotte onze lezers als op een punt van het hoogste gewicht nogmaals opmerkzaam te maken — niet het *belang van den Staat* is de maatstaf zijner bevoegdheid, wanneer hij in botsing komt met de individueele vrijheid. Neen; alleen de volstreckte behoefte van den Staat, de noodzakelijkheid, geeft hem het recht, zijne burgers van de zoo kostbare vrijheid der plaatsvervanging te berooven, hun zulk een juk, als persoonlijke dienstplicht is, op te leggen. ¹⁾

1) Men herinnere zich hier onze preliminaire staatsrechtelijke beschouwingen. Tot bekrachtiging van dit gewichtig beginsel, dat slechts de noodzakelijkheid den Staat het recht geeft in de persoonlijke vrijheid in te grijpen, zij het ons geoorloofd nog eenige gezaghebbende schrijvers van uiteenlopende richting aan te halen. *Bluntschli* zegt: „Ein Staatszwang, welcher das Individuum ohne Noth aus seinem Studien und aus seinen Berufs- und bürgerlichen Verhältnissen hinaus reiszt, erscheint denn von da aus als ein Eingriff in die individuelle Freiheit, welcher durch das Bedürfnis des Staates selten hinreichend gerechtfertigt wird“ (*Allgemeines Staatsrecht*, VII, 7, 3). — En *Mr. S. Vissering*: „De persoonlijke diensten, die thans door den Staat in het algemeen belang van den burger gevorderd worden, hebben haren grond in eene volstreckte behoefte of althans in de overweging, dat de Staat op andere wijze buiten machte zoude zijn zijne verplichtingen te vervullen.“ (*Handboek van praktische Staatshuishoudkunde*, II, n. 717.) — *Mr. A. F. de Savornin Lohman*: „De behoefte (van den Staat) aan zelfbehoud eischt zelfverdediging, maar dan ook gemeenschappelijke handeling; daarom mag de weerbarstige gedwongen worden het zijne bij te dragen in de gemeene last. Maar het regt om te dwingen strekt zich niet verder uit, dan de behoefte die den dwang regtvaardigt“ (*Gezag en vrijheid*, bl. 70). — *Taparelli*: „C'est donc la seule nécessité qui justifie l'autorité, quand elle oblige de force au service militaire; par conséquent le gouvernement doit faire tous ses efforts pour échapper à cette nécessité; car si la nécessité existait seulement parce qu'on n'emploie pas les moyens qui pourraient la faire disparaître, cette nécessité ne servirait plus nécessaire“ (*Droit naturel*, n. 1223).

Eindelijk ook de leden der *Defensie-commissie* erkennen dit princip, wanneer zij verklaren, dat nog andere dan militaire belangen in het oog moeten worden gehouden „ten einde op de Natie geen groteren druk te leggen dan volstrekt noodzakelijk is“ (bl. 2). Zegt de Commissie dit reeds van de lasten in het algemeen, hoeveel te meer geldt dit niet voor persoonlijke lasten? Dit juiste standpunt handhaaft dan ook de minderheid der Commissie, wanneer zij zich tegen de afschaffing der dienstvervanging verklaart: „Aangezien dienst in het leger de meest drukkende last is, die op de bevolking in vreedstijd kan worden gelegd, mag, naar hunne meening, die verplichting maar alleen dan worden opgelegd, indien er geen ander middel te vinden is om haar tot de taak

Waar zou het heen, indien men het beginsel huldigde, dat het staatsbelang de grens is der staatsmacht ten opzichte der individueele vrijheid! Tot welke dwaze consequenties zou eene redeneering niet voeren als deze: de Staat heeft er *belang* bij, *dus* heeft hij er *recht* op!!! De Staat heeft er belang bij, zegt de Turk, dat de landbouw bloeie; dus moet hij den landlieden wetten geven omtrent de wijze van ploegen en zaaien, van boomen snoeien en besproeien, omtrent quantiteit en qualiteit van het voedsel voor het vee. De Staat heeft er belang bij, dat handel en nijverheid vooruitgaan, dat er geen faillieten plaats hebben; hij moet dus meermalen 's jaars de boeken van al zijn burgers inspecteeren en zorgen, dat er niet gevaarlijk gespeculeerd, niets slordig behandeld worde. De Staat heeft er belang bij, dat er geen gebrekkige burgers zijn, die der maatschappij slechts tot last verstrekken; dus, besloot het heidensch Sparta, moet hij alle kinderen, die met lichaamsgebreken ter wereld komen en nooit goed soldaat kunnen worden, van kant maken. De Staat heeft er vooral groot belang bij, dat zijne burgers sterk, goed gezond en krachtig gebouwd zijn, en daarom moet hij zorgen voor een stevigen huispot; zóó deed het oude Sparta en schreef zekere krachtige zwarte soep voor; ook onze militaristen willen, op het voorbeeld der Spartanen, dat de betere

„der verdediging te bekwamen. Op dien grond meenen zij, dat ten opzichte van elk voorstel, dat tot het wijzigen van den dienstplicht in het „leger wordt gedaan, onderzocht dient te worden, of hierdoor eene verzwaring van de militaire lasten der bevolking zal worden teweeggebracht, en indien zulks werkelijk het geval blijkt te zijn, of de invoering van den voorgestelden maatregel *volstrekt noodzakelijk* is in het „belang van de verdediging des lands. Die beide vragen hebben de ondergeteekenden zich voorgelegd tot het beoordeelen van het door de „Commissie gedane voorstel tot afschaffing der dienstvervangning in het „leger, en aangezien zij op geen van beide een bevredigend antwoord „hebben kunnen geven, waardoor de invoering van den maatregel gewettigd zoude zijn, rekenen zij het zich tot plicht hunne beschouwingen te „dien aanzien onder de Hooge aandacht van Uwe Majesteit te brengen.” (bl. 132).

standen door den Staat tot vermoeiende soldaten-exercitiën gedwongen worden, opdat zij krachtig ontwikkeld en gehard zouden worden tegen het gure weder, en het Hollandsche ras op die wijze een goed gebouwd, sterk gespierd en schoon menschenras zou wezen. De Staat heeft er belang bij, dat zijne burgers goed opgevoed, beschaafd en verstandelijk ontwikkeld zijn; dus, zoo redeneeren de Kathedersocialisten, hij is de algemeene opvoeder zijner jeugdige burgers, hij drage zorg voor hun onderricht, hunne beschaving, voor geheel hunne lichamelijke, zedelijke en geestelijke opvoeding; hij geve hun kosteloos middelbaar en hooger onderwijs en schrijve hun lessen voor in wellevendheid, dansen, schermen, enz., om hen tot nette menschen, bekwame burgers te vormen; — hij moet, zoo besluiten de militaristen, hij moet zoo mogelijk algemeenen dienstplicht invoeren en al zijne zonen de uitstekende oefenschool van het leger doen doorloopen, waar hunne lichamelijke en zedelijke opvoeding zal worden voltooid, en vooral de mindere standen van het platteland hun plumpe manieren en loggen gang zullen leeren afleggen; — hij voere ten minste persoonlijken dienstplicht in, opdat, door de aanraking met meer deftige jongelieden, de zonen uit de volksklassen fatsoen aanleeren, de brooddronkenheid in de dagen der loting vermijden, enz. De Staat heeft er belang bij, dat onder zijne burgers geen godsdienstige verdeeldheid besta, die zoo dikwijls de onderlinge eendracht stoort; dus, besloten eertijds vele politici, moet de vorst zijnen onderdanen den godsdienst opdringen, dien hij zelf belijdt, volgens het axioom: *cujus regio, illius et religio*.

De Staat heeft er belang bij, dat er geen armen zijn, dat allen overvloedig werk hebben tegen hoog loon; dus, zeggen wederom de sociaaldemocraten, moet hij, als grootaalmoezenier, de armen van het den rijken afgedwongen geld onderhouden, moet hij, als algemeen werkgever en eerste eigenaar van al de bezittingen zijner burgers, de aardsche goederen meer gelijkmatig verdee-

len, werktijd en dienstloonen bepalen, niemand bevoor- rechten maar allen gelijkelijk doen deelen in de genie- tingen dezes levens ¹⁾).

Zoo ziet men, hoe dit beginsel van staatsbelang, op- gevat en toegepast volgens de zienswijze van hen, die voor 't oogenblik het bestuur in handen hebben, aan dezen een vrijbrief geeft voor alle soort van tyrannie en onrechtvaardige knevelarij. 't Is het dogma van het staatspantheïsme, waardoor de staatsgod als opperste macht wordt erkend, als schepper en gever van alle individueele rechten en vrijheden, als laatste einddoel van alle burgers die geheel in hem opgaan, alleen voor hem leven, wier belangen worden opgeofferd voor het belang van den alsoluten Staat en zijne partijgang- ers. In zijne laatste consequenties leidt dit princip tot het staatssocialisme, waardoor alle individueele vrijheid wordt vernietigd, alle despotieke willekeur gewettigd en ge- heel de maatschappelijke orde in naam van het recht omvergeworpen.

En toch steunen de meeste redenen der militaris- ten op dit socialistisch beginsel van het staatsbelang. Wilt men meent en beweert, dat persoonlijke dienstplicht nuttig, dienstig, wenschelijk, van min of meer groot be- lang is voor den Staat en voor het leger, mag en moet

1) Een om zijn fijnen humor gunstig bekende afgevaardigde der Pool- sche fractie liet, voor eenige jaren, in de Pruisische Kamer het volgende wetsontwerp tot germaniseering der Polen circuleeren: „Entwurf eines „Gesetzes zur Verhütung der weitem Staatsgefährlichen Verbreitung des „Staatsfeindlichen *Polenismus* in den Provinzen Posen und Westpreuzen „und dem Regierungsbezirk Oppeln. § 1. Polnische Kinder dürfen fortan „nicht mehr durch polnische Mütter oder Ammen aufgezogen werden. „§ 2. Die zur Ernährung der Kinder bis zu ihrem ersten Lebensjahre „nöthige Milch liefert der Staat. Zu dem Zweck werden, wo nöthig, an „geeigneten Stellen Kuhstationen errichtet, die jedoch nur mit deutschen „Reichskülhen zu besetzen sind.“ Bespottelijk, maar als echte satyre, tin- telend van waarheid. Zou men *salvo honore* deze satyre ook niet kunnen toepassen op de militaristen, die ook onze jongelingen van den beschaaf- den stand tot de kazerne willen verplichten, om aldaar ware vaderlands- liefde, tucht en orde, geest van zelfopoffering en nationaal eergevoel in te zuigen?

den burgers de hun zoo dierbare vrijheid der plaatsvervanging worden ontnomen, op dit zoo heilig, van den Staat onafhankelijk recht van het individu worden inbreuk gemaakt.

De antimilitaristen daarentegen blijven zich vastklampen aan de ware beginselen van staatsgezag en vrijheid, beginselen in onze preliminaire beschouwingen ontwikkeld en gegrond op het gezond verstand en het rechtsgevoel der Natie. Het eene, ware en groote staatsbelang is volgens hen, dat de persoonlijke vrijheid van alle burgers, ongeschonden bewaard en slechts in volstrekte noodzakelijkheid hierop inbreuk gemaakt worde, dat al hunne rechten worden beschermd, hunne tijdelijke welvaart en voorspoed, voor zoover afzonderlijke zelfstandige krachten hiertoe ontoereikend zijn, van staatswege worden ondersteund en bevorderd, opdat zoo mogelijk allen, ook de minderheden, tevreden worden gesteld. ¹⁾

Een ieder, zoo leeren zij, mag van al zijne aangeboren rechten en vrijheden gebruik maken, zoolang hij daardoor een ander niet benadeelt of de Staat er geen aanspraken op kan doen gelden. Welnu, de vrijheid der plaatsvervanging is zulk een souverain recht van iederen mensch, waardoor niemand wordt benadeeld, waarop de Staat geen aanspraak kan maken.

Zeker, de Staat heeft het recht zijn burgers met al

1) Wederom mogen wij onze zienswijze bevestigen door deze woorden van Prof. Opzoomer: „Dat algemeen belang zelf bestaat in de harmonische bevrediging der bijzondere belangen. Men droomde van geen eenheid, die het wel zou kunnen gaan, terwijl de individuen lijden. Van dezen, van de verscheidenheid, moet alles uitgaan, en de eenheid van den Staat behoort slechts het middel zijn, om tot de individuen terug te keeren en het geluk van dezen te vestigen. Gaat men van het tegendeel uit, moet alles door den Staat geschieden, dan komt men tot het ergste communisme, zelfs tot gemeenschap van eigendom, van vrouwen en kinderen, en alle uitsluitend bezit kan niet meer zijn dan een leen van staatswege.... Het beginsel behoort te zijn: dat het individu doel, niet middel is, en dat de bestemming van den Staat is, de vrijheid zijner bewegingen te bevorderen. Ontwikkeling, niet organisatie, behoort de leus te zijn.” *Staatsrechtelijk Onderzoek*, bl. 22.

die lasten te bezwaren, welke noodzakelijk zijn tot het vervullen zijner taak. Hierin mag hij echter niet willekeurig te werk gaan. De lasten mogen slechts stijgen in evenredigheid van de noodzakelijkheid. Om een allerdrukkendsten last op te leggen, wordt een allergrootste, eene volstreckte noodzakelijkheid vereischt. Eerst en vooral moet hij door geldelijke lasten zijn doel (*in casu* de landsverdediging) trachten te bereiken, en wijl zulke offers liever door de burgers worden gebracht dan gedwongen persoonlijke diensten, en wijl ze meer dan persoonlijke lasten gelijkmatig kunnen worden verdeeld.

Welnu, de persoonlijke dienstplicht is een allerdrukkendste last, die den burger berooft van de zoo hoog gewaardeerde vrijheid der dienstvervanging. Zulk eene allerdringendste, zulke volstreckte noodzakelijkheid (want die wordt hier vereischt) bestaat voor ons vaderland niet.

Dus mag de Staat, o. i., den persoonlijke dienstplicht niet invoeren.

Persoonlijke dienstplicht in Nederland is in ons oog van juridisch standpunt beschouwd onverdedigbaar. Wij zouden dien beschouwen als eene machtsoverschrijding van den Staat, als eene onrechtvaardige beperking der individueele vrijheid. De Staat, geroepen om zijn burgers te beschermen, zou zijne roeping verloochen, en op groote schaal zelf inbreuk maken op hunne heiligste rechten.

Men heeft persoonlijke dienstplicht een *omwenteling* genoemd *in het volksleven*; daar is echter eerst en vooral eene omwenteling in de ware beginselen van staatsgezag en persoonlijke vrijheid; met het prijsgeven van de vrijheid der plaatsvervanging wordt de theorie der staatsvergoding gehuldigd en geproclameerd.

Men heeft gesproken van *menschenhandel*, waar iemand geheel vrijwillig tegen goed loon een dienst van een ander overneemt. Het woord is zoo onjuist mogelijk en zou veel beter passen in de sentimentaliteits-litteratuur der achttiende dan in onze wijsgeerige negentiende eeuw.

Wij willen echter de rollen omkeeren en stellen den lezer deze vraag: Mag men niet met meer reden spreken van menschenhandel, ja, van menschenroof en vrijheidsschennis, wanneer de Staat zonder noodzakelijkheid beslag legt op den persoon des burgers, hem tot persoonlijken dienstplicht dwingt en het onbepaalde recht van plaatsvervangende aanrandt, dat iedere mensch niet van den Staat maar van de natuur, van zijn Schepper heeft ontvangen?

Men heeft eindelijk de plaatsvervangende *onzedelijk* en *onbillijk* genoemd. Na hetgeen wij hier over de vrijheid gezegd hebben, meenen we, dat de welwillende lezer met ons zal instemmen, wanneer wij, — niet het toestaan der plaatsvervangende, — maar het berooven dezer zoo dierbare vrijheid *immoreel* en *onrechtvaardig* noemen.

In naam der vrijheid vragen wij voor het Nederlandsche volk behoud der plaatsvervangende!

TWEEDE HOOFDSTUK.

Persoonlijke dienstplicht beschouwd van bijzonder maatschappelijke zijde.

Waarom zijn wij tegen persoonlijken dienstplicht?

Omdat persoonlijke dienstplicht I de maatschappij hoe langer zoo meer desorganiseert; II de oplossing der sociale quaestie hoe langer zoo moeilijker maakt; III den geest van socialisme onder het volk hoe langer zoo meer aanweekt en verspreidt.

I. Persoonlijke dienstplicht desorganiseert de maatschappij.

Men heeft de maatschappij dikwijls vergeleken bij een menschelijk lichaam. De verschillende standen, zooals de regeeringsstand, de rechterlijke stand, de militaire stand, de zeemansstand, de geestelijke stand, de onderwijzersstand, de handelsstand, de fabrikantenstand, de arbeidersstand, de landbouwersstand, enz., zijn zoovele ledematen van dat lichaam, welke alle te zamen een harmonisch geheel, het staatsorganisme, uitmaken. Tot den bloei en de levenskracht van dit maatschappelijk lichaam zijn al deze standen, de mindere zoowel als de meer aanzienlijke, noodzakelijk; doch ieder dezer heeft zijn eigen sfeer, zijn werkkring, zijn doel, kortom: zijn plaats of zijn *stand*, gelijk het woord het uitdrukt. Ieder dezer moet zich dus ook in zijn eigen sfeer ont-

wikkelen. Neemt één stand buiten verhouding in omvang toe, dan grijpt hij op storende wijze in de sfeer en den werkring van andere standen in, dan moet noodzakelijkerwijze het geheel, het staatslichaam er de nadeelige gevolgen van ondervinden; men heeft geen harmonisch geheel meer, maar een monsterstaat: de maatschappij is gedesororganiseerd!

Welnu, het militarisme is die strekking, welke onder allerlei voorwendsels, dikwijls zelfs met vooropzetting der edelste bedoelingen, den militairen stand op bovenmatige wijze boven andere standen verheffen en deze allen min of meer aan zich dienstbaar wil maken. Het onmiddellijk gevolg hiervan is, dat de overige standen in hunne natuurlijke ontwikkeling worden belemmerd, zoodathunne levenskrachten hoe langer hoe meer kwijnen, en ten laatste de maatschappij uit hare voegen wordt gerukt.

De algemeene dienstplicht in den strikten zin des woords brengt langzaam doch zeker deze totale desorganisatie teweeg. Dat storend ingrijpen van den Staat op den werkring van alle klassen der maatschappij, die nuttelooze verspilling van honderdduizend werkrachten in de meest geschikte leerjaren des levens, die toestand van gewapenden vrede, waaronder geheel Europa zucht, die verbazende hoogte der budgets van oorlog, veroorzaken zulk eene algemeene wanverhouding, zulk een spanning in geheel het maatschappelijk organisme, dat het, naar het getuigenis der grootste staatslieden, noodzakelijk tot eene geweldige oplossing moet komen. Eerst na dien geweldigen schok zal een ordeijke, normale toestand te voorschijn treden, waarin de militaire stand op zijn peil zal worden teruggebracht en ook de andere standen hunne eigen levensuitingen en vrije krachtontwikkeling zullen genieten tot welzijn en bloei van geheel het staatslichaam.

Deze desorganisatie nu heeft naar evenredigheid ook plaats bij persoonlijken dienstplicht. 1°. Als *eerste* bewijs dezer bewering geldt dit beginsel van staathuishoudkunde:

de som der arbeidskrachten van de meergegoede geremplaceerden vertegenwoordigt een grootere maatschappelijke waarde, dan de som der krachten van de minvermogende remplaçanten. Bijgevolg is het verlies aan maatschappelijk product op alle gebied (handel, nijverheid, staatsbestuur, kunst, wetenschap, landbouw, enz.) des te grooter, naarmate er meer gegoeden en ontwikkelden, bij voorkeur van onontwikkelden en minvermogenen, tot de improductiviteit in het leger gedoemd worden.

Om zich van de waarheid van dit beginsel te overtuigen, gelieve de lezer vooral op te merken, dat de conscriptie met behoud der plaatsvervanging zich slechts uitstrekt tot de lagere klassen, welker individuen van minder invloed zijn op het geheele organisme; terwijl persoonlijke dienstplicht storend werkt juist op die standen, welke tot grooter nut strekken van het algemeen belang. Ieder ziet bijv. dat het voor de maatschappij een veel grooter verlies is, wanneer iemand, die zich op wetenschap en kunst toelegt, gedwongen wordt zijne studiën te schorsen, dan wanneer een werkmanszoon gedurende dien tijd in zijn plaats den krijgsmansrok aantrekt. Door het verwisselen van een beroep, waarvoor toch honderden anderen gevonden worden, tegen het niet zoo verschillend beroep der wapenen, berokkent deze der maatschappij geen schade maar brengt haar voordeel aan, brengt het geld onder den minderen man. Gene echter, wordt uit moeilijke studiën, die zooveel volhardenden moed en geleidelijke ontwikkeling eischen, in een geheel ander midden geslingerd en merkelijk gestoord. Hij kan slechts zooveel later als jurist, staatsbeambte, medicus, leeraar, ingenieur, letterkundige, kunstenaar, journalist, enz., zijne diensten aan het vaderland bewijzen. Voeg hier nog bij, dat menigeen door deze geweldige onderbreking voor altijd den lust en ijver in de studie zal verliezen, en zijne voor het algemeen welzijn veel belangrijker loopbaan zal vaarwel zeg-

gen. Insgelijks zal het voor geheel de maatschappij een veel grooter nadeel zijn, wanneer de in ons land zoo] welvarende handel- of koopmansstand en de fabrikantenstand in hunne vrije werkingen zouden worden belemmerd door den gedwongen dienstplicht hunner zoons of bureauklerken, juist in die jaren dat zij in de practische kennis der zaken worden ingewijd, dan wanneer eenigen der honderden fabriekarbeiders of sjouwerlieden in dezer plaats tegen eene ruime vergoeding eenige jaren geweerd en ransel zouden dragen. Voor duizenden dezer jongelieden uit het volk zou de krijgsdienst een winstgevende betrekking zijn, terwijl voor genen dikwijls de carrière zal zijn gebroken, een verzekerde toekomst geknakt. Vermits dus deze jongelingen van meer goeden stand van grooter invloed zijn op geheel de samenleving, is het ook duidelijk, dat door persoonlijken dienstplicht de beste levenskrachten van het maatschappelijk lichaam meer en meer zullen worden ondermijnd.

Ja zelfs voor den eenvoudigen landbouwersstand of den fatsoenlijken ambachtsstand is het dikwijls van veel grooter belang, dat de zoon, die over eenige jaren de hoeve of het ambacht zijns vaders moet overnemen of zich elders zelfstandig vestigen, grondig en bij voortdurende in zijn beroep worde onderwezen en daarom in geval van dienstplichtigheid tegen eenige honderden guldens een of anderen knecht engageere om zijn plaats in het leger te vervangen, dan omgekeerd, dat de vader gedwongen zou zijn zich met vreemde hulp te behelpen, en de zoon eerst na één of twee jaar woelig kazerneleven, meermalen met minder lust en neiging, zijne opleiding in 's vaders zaak of op het ouderlijke erf zou kunnen voltooien. Wij meenen dus bewezen te hebben, dat door de invoering van persoonlijken dienstplicht voor een groot gedeelte der 2300 lotelingen, die zich thans laten replaceeren, de maatschappelijke opleiding merklijk gehinderd, de vrije ontwikkeling en volhardende toeleger belemmerd, de degelijke zaakkennis bedreigd zou

worden. Dat vele bloeiende neringen zouden kwijnen, vele goed beklante zaken te niet gaan, vele kantoren, zoo niet gesloten, ten minste door vreemde, onbeproefde hulp worden verwaarloosd. Ja, als ook meest al de opengelaten plaatsen wierden aangevuld, kan het toch niet anders, of de herhaalde onderbreking en gedurige verandering van onbekend personeel moet groote stoornis brengen in den gang van handel, nijverheid en andere takken van ons volksbestaan. Kortom, wij meenen overtuigend te hebben aangetoond, dat door persoonlijken dienstplicht, of door het belemmerend ingrijpen van den militairen stand in de meer invloedrijke standen, de maatschappij hoe langer hoe meer zou worden gedesorganiseerd.

2°. Tot verdere staving dezer waarheid komt ons nog *de geschiedenis* te hulp. Immers den lezer, die in de geschiedenis van de beschaving der menschelijke samenleving niet geheel vreemd is, zal het niet onbekend zijn, dat het beginsel van dienst of arbeid, door ieder persoonlijk van wege den Staat te verrichten, steeds bij die volken en in die landen wordt aangetroffen, waar de maatschappelijke ontwikkeling en organisatie op een lager peil staan. Men denke slechts aan de heerendiensten in de dessa's van Java, aan alle soort van diensten en praestatiën van vazallen en lijfeigenen in het leenstelsel, of zelfs aan de slecht georganiseerde brandweer, gelijk zij nog voor een dertigtal jaren in onze groote steden bestond. Hoe meer echter de maatschappij vooruitging op den weg van beschaving en ontwikkeling, zooveel te meer ook gingen de persoonlijke diensten, welke Staat of gemeente van de burgers vorderde, in de handen van bijzondere standen over. Persoonlijke dienstplicht zou dus een achteruitgang zijn op den weg der beschaving, want ook en vooral voor den krijgsdienst geldt deze geschiedkundige waarneming.

Bij de oudste volken moest ieder vrij man persoonlijk de wapenen dragen en zelfs de kosten van den strijd

dragen. Langzamerhand begonnen echter de meer ontwikkelde natiën gehuurde benden uit de mindere volksklassen in dienst te nemen. Te Athene werd de bezoldiging der troepen na den tweeden Persischen oorlog ingevoerd. Te Rome komt zij het eerst voor bij het beleg van Veii, omtrent het jaar 404 vóór Christus. De Romeinsche legers, die Gallië, Germanië en Brittannië veroverden, werden wel aangevoerd door de zonen der patriciërs, doch bestonden grootendeels uit de ruwe zonen der volksklassen. Bij de vrijheidsgezinde doch onbeschaafde Germanen, die ieder voor zich zooveel rechten meenden te hebben, als zij met de punt des zwaards konden verdedigen ¹⁾, bleef de persoonlijke krijgsdienst lang in eer en het hoofdbedrijf van den vrijen man. Onder het feodaal stelsel trokken de onderhoorigen met hunne vazallen, deze met hunne leenheeren, persoonlijk ten krijg. Toen dit stelsel meer en meer in verval geraakte, begon men, om de steeds toenemende macht der edelen te fnuiken, eerst in Frankrijk, in de dertiende eeuw onder Lodewijk IX, vervolgens ook in andere landen, bezoldigde troepen, en eindelijk in de vijftiende eeuw onder Karel VII, staande legers aan te werven. Slechts in de ure des gevaars werd de geheele burgerij te wapen geroepen. Men begreep te recht, dat het veel verkieselijker was 's lands verdediging aan een bijzonderen stand over te laten, door slechts een gedeelte der maatschappelijke arbeidskrachten gedurende langeren tijd voor den krijgsdienst te besteden, dan het geheele volk eenigen tijd aan dien dwang te onderwerpen. Onder zulk een organisatie konden handel en nijverheid zich vrij en onbelemmerd ontwikkelen, en de gemeenten en steden bereikten spoedig een ongekenen bloei. Onder zulk eene organisatie is vooral Nederland in vervolgen eeuwen tot het toppunt van macht en rijkdom gestegen. Onder zulke

1) Volgens het woord van Pomponius Mela: „Jus in viribus habent.” lib. III, 3.

vrijzinnige organisatie namen, vooral in deze eeuw, de handel en industrie van Engeland en de Vereenigde Staten in welvaart en bloei toe. De andere landen van Europa daarentegen ontmoeten, sinds de Fransche revolutie, een grooten hinderpaal voor hunne maatschappelijke ontwikkeling en beschaving in de conscriptie. Persoonlijke dienstplicht of het inlijven der voornaamste arbeidskrachten in het gros van het leger, zou dus, dit leert ons ook de geschiedenis der beschaving, een terugkeer zijn naar de barbaarschheid, eene desorganisatie der maatschappij! ¹⁾

1) Aldus ook Mr. S. Vissering: „Is dit waarheid (t. w. dat gedwongen krijgsveld om de tegenwoordige omstandigheden noodzakelijk zou zijn), „dan blijft er niets anders over dan ons te beklagen, dat wij op dit punt „althans de barbaarschheid weder tegemoet gaan.” *Handboek van praktische Staatshuishoudkunde*, n. 721. — Onjuist is dan de voorstelling van eenige militaristen, dat in den loop der geschiedenis de Staat of de maatschappij des te meer heeft gebloeid, naarmate de meer aanzienlijke klassen persoonlijk aan den krijgsveld hebben deelgenomen. Dat bij de oude Grieken, Romeinen en Germanen in den eersten tijd van hun volksbestaan, in hun ontwikkelingsperiode, de krijgsveld als een eer, als een voorrecht werd beschouwd en vooral door de meer vermogende burgers werd beoefend, geven wij gaarne toe. De redenen hiervan zijn echter niet moeilijk aan te geven. 1°. De oorlog werd toen door de burgers *op eigen kosten* gevoerd; alleen zij derhalve, die rijk genoeg waren om in hun eigen onderhoud en na hun dood in dat hunner betrekkingen te voorzien, konden ten strijde trekken. 2°. Vervolgens werd in dien geboortetijd der volken het oorlogvoeren beschouwd als *een der voornaamste doeleinden* van den Staat, als de hoofdbezigheid van den vrijen man; geen wonder dat de voornaamste klassen een eer stelden in het persoonlijk dragen der wapenen. 3°. Eindelijk was in die tijden van barbaarschheid de hoop op een aanzienlijken *buit* en op krijgsgevangenen, die als slaven werden verkocht, voor de baatzuchtige rijken een krachtige reden om de mindere klassen van zulk eene winstgevende betrekking uit te sluiten.

Naarmate echter het licht der beschaving over een of ander volk opdaagde, weken ook de drie genoemde opvattingen omtrent oorlog en leger en als vanzelf werd het gewoon soldatenberoep overgelaten aan de mindere volksklassen, terwijl de meer goedgevoelden zich met de aanvoering des legers belastten. Immers, 1°. naarmate men niet meer op eigen kosten krijg voerde, doch troepen uit de lage klassen begon te bezoldigen, trokken zich natuurlijk de meer aanzienlijken van den minderen troep terug. 2°. Naarmate men den oorlog niet meer als het doel van den staat, maar slechts als een noodzakelijk kwaad begon te beschou-

Zoo waar is wederom het woord van Keizer Wilhelm I, *dat eene legerwet met persoonlijken dienstplicht gelijkstaat met eene omwenteling in geheel het volksleven*; eene ware omwenteling in het maatschappelijk leven: niet ten goede maar ten kwade!

Hier is de plaats om op een argument te antwoorden, dat niet zelden door onze tegenstanders wordt aangevoerd. Persoonlijke dienstplicht, zegt men, zal veel bijdragen tot *verheffing van den militairen stand*, die in ons vaderland zoo weinig belangstelling ontmoet. „*De belangstelling voor het leger*, aldus ook de meerderheid der Defensie-Com-

wen, en men van den anderen kant de weldaden van vrede, rust en orde begon te genieten, verlieten de meergegoeden den krijgsdienst, om zich op kunsten en wetenschappen, handel en scheepvaart, landbouw en nijverheid toe te leggen. 3°. Naarmate men eindelijk in deze takken een meer edele en beschaafde wijze vond om zijne bezittingen te vermeerderen, stonden de betere standen ook het recht, zich door buit en plundering te verrijken, aan de minder beschaafde klassen af. Deze was de geregelde, geheel natuurlijke gang der beschaving bij alle volken. Persoonlijke dienstplicht der meergegoeden of algemeene dienstplicht zou dus zijn de wereld terugvoeren naar de barbaarschheid.

Dit wordt nog bevestigd door de geschiedenis der invoering van het tegenwoordig stelsel van legervorming. Want op het einde der vorige eeuw werd in Frankrijk, niet door de meer beschaafde richting onder de omwentelingsgezinden, maar door de woestelingen van het Terrorismus, bij besluit van 19 Fructidor VI, de algemeene dienstplicht of het militarisme in den grofsten vorm opgelegd. Zoodra echter de meer gematigde elementen in de revolutie de overhand verkregen, begon men ook wederom voor de legervorming een minder barbaarsch stelsel aan te nemen. Reeds het Directoire veranderde in 1798 den algemeenen dienstplicht in het conscriptiestelsel met persoonlijken dienstplicht, totdat Napoleon I ook de vrijheid der plaatsvervanging toestond. Wat den toestand van gewapenden vrede aangaat, waarin Europa in de laatste 20 jaren verkeert, deze wordt met recht door helderziende staatsmannen, niet alleen financieel onhoudbaar, maar ook abnormaal en onnatuurlijk genoemd, geheel in strijd met de geleidelijke ontwikkeling der maatschappij, met den vooruitgang en de welvaart der volken.

Wanneer dus de heer Seyffardt zegt: „daar waar het leger zich meer „en meer van de burgermaatschappij afscheidt (d. i. volgens Du Contesch, waar ieder burger niet persoonlijk in het leger treedt) gaat het volk als „volk ook meer en meer achteruit” (*Onze Volksveerbaarheid*, bl. 10), vinden wij deze bewering van onzen geachten tegenstander antihistorisch, en vooral in schrille tegenspraak met de geschiedenis van den bloeitijd en den vooruitgang onzer republiek. Doch hierover in het 4e hoofdstuk.

„missie, door den dienst daarin gewekt, zal dat leger na tal van jaren nog ten goede komen en zal leiden tot den eisch, niet alleen dat het leger ten allen tijde sterk en slagvaardig zij, maar ook dat legerinrichting, kazerneering, discipline, militaire oefening en onderwijs op den dienstplichtige een zoo heilzaam mogelijken invloed hebben” (bl. 21). M. a. w. door persoonlijken dienstplicht zal het leger en geheel de militaire stand in de oogen der burgerij en volksvertegenwoordiging worden verheven en werkelijk worden gebaat.

Wij antwoorden: Zeer wel! Maar, moeten hiervoor alle andere achtenswaardige standen worden vernederd? Want eene vernedering is het toch zeker voor een jongen man uit den beschaafden en deftigen stand, naast een ongemanierden jongeling uit de lagere volksklasse in het gelid te moeten staan, op gelijken voet met dezen te worden behandeld, door minderen van stand te worden gedrield en op barsche wijze gecommandeerd. Den militairen stand zoo bovenmate te verheffen, dat hij andere standen verlaagt, dat hij de toongever wordt, waarnaar zich andere standen moeten modelleeren, is o. i. eene disproportie, eene wanverhouding in het maatschappelijk lichaam. Wij willen gelooven, dat dit den officieren niet onaangenaam zou zijn, dat zij liever bevel voeren over jongelingen van stand dan over die uit de mindere volksklasse, dat zij daardoor nog meer in de achting zouden stijgen bij onze aristokratie en ons patriciaat; wij durven echter van hunne loyaliteit vertrouwen, dat zij om deze persoonlijke redenen het welzijn van de andere standen niet zouden willen opofferen.

Men denke nu niet, dat wij den militairen ongunstig gezind zijn en hun de verheffing van hun stand misgunnen. Neen, duizendmaal neen! Integendeel, wij gevoelen alle hoogachting en levendige sympathie voor den militair in het algemeen, en in 't bijzonder voor die fiere zonen, die zich vrijwillig aan de verdediging van ons vaderland hebben gewijd en ware krijgsmansdeugd aan

een edel karakter paren. Daarom zouden wij wenschen, dat regeering en volksvertegenwoordiging alles in 't werk stelden en geen kosten spaarden, om den minderen soldaat het leven, zoo in fysiek als moreel opzicht, te verbeteren, hem het verblijf in de kazerne te veraangemen. Vooral zouden wij gaarne zien, dat het traktement van alle officieren met 100 à 200 Gl. werd verhoogd. Wanneer men bedenkt, dat een hoofdonderwijzer op een eenvoudig dorp, meermalen met vrije woning, een inkomen heeft van 700 Gl. behalve de buitenkansjes, dan is o. i. 1000 Gl. voor een tweede-luitenant te weinig, om in eene stad, dikwijls met vrouw en kinderen, volgens zijn stand te leven. 't Is een algemeen, niet moeilijk te verklaren feit, dat de standen, die ruimer door den Staat worden bezoldigd en diensgevolge meer onbekrompen kunnen leven, daardoor reeds merkkelijk in de achting der burgers rijzen en steeds meer en meer aspiranten winnen. Deze wijze van verheffing van stand zou een echt Hollandsch karakter dragen en den geachten militairen tot grooter baat verstrekken, dan al die militaristische „tendenzen”, die op vreemden bodem zijn gekweekt en naar ons vaderland overgewaaid van uit een land, waar de officieren dikwijls meer „stolz” hebben, dan „comfort”. Wij zijn van meening, dat de natie deze grootere uitgave zoo voor de kazerneering van den minderen soldaat, als voor verhooging van het traktement der officieren ¹⁾ zeer redelijk zou vinden, mits men haar slechts vrijliet van gedwongen persoonlijke dienst. — Overigens zal deze meerdere of mindere mate van achting voor- en belangstelling in den militair van vele plaatselijke omstandigheden afhangen. De handelsgeest der burgerij te Rotterdam of te Antwerpen bijv. zal altijd een reden zijn, waarom de militaire stand er minder gezien zal blijven, dan in Den Haag of in

1) Eene verhooging van 100 gld. zou voor de 1900 officieren nog geen twee ton meer uitmaken op 's Lands begrooting.

Brussel. Zelfs in Duitschland, naar een Duitscher ons verzekerde, is de militair te Keulen veel minder in aanzien dan te Dusseldorf. Eindelijk dit afwisselend lot treft ook andere standen, bijv. den zeemannsstand. Ieder weet ook, dat studenten, te Leiden als op de handen gedragen, te Amsterdam onopgemerkt worden voorbijgegaan en hunne luidruchtige vermakelijkheden in deze twee steden geheel verschillend worden beoordeeld.

Zoo kan dus ook het argument van verheffing van den militairen stand niet gelden als van eenig gewicht, om der bevolking zulk een drukkend juk als persoonlijke dienstplicht op te leggen.

II. Een tweede gewichtig bezwaar tegen persoonlijke dienstplicht op maatschappelijk gebied is, dat daardoor *de oplossing der sociale quaestie moeilijker, ja onmogelijk wordt gemaakt.*

De sociale quaestie bestaat in het regelen eener billijke verhouding tusschen kapitaal en arbeid, tusschen werkgever en werknemer. Practisch genomen, 't is reeds meermalen gezegd, komt geheel het sociale vraagstuk hierop neer: hoe komt de mindere man aan het geld, om voor zijn huisgezin een tamelijk bestaan te verkrijgen?

De gewone weg, die daartoe openstaat, is eigen verdienste, of genoegzaam werk tegen goed loon. Maar de voornaamste maatstaf voor het stijgen en dalen der loonen, voor meer of minder werk zal altijd blijven: vraag en aanbod. Hieruit volgt deze waarheid, waarop wij vooral de aandacht onzer goedgunstige lezers wenschen te vestigen: hoe meer arbeiders, zooveel minder werk en zooveel lager loon; en omgekeerd: hoe minder arbeiders, hoe meer werk en hoe hooger loon.

Welnu, door de afschaffing der plaatsvervanging zouden *in Nederland jaarlijks eenige duizenden arbeiders meer zijn dan thans*¹⁾. Dus zal er ook voor zooveel

1) Uit de statistieken blijkt, dat in ons vaderland jaarlijks ongeveer 2300 lotelingen een plaatsvervanger of nummervervisselaar stellen.

duizenden arbeiders *minder werk* zijn; en tengevolge hiervan zouden daarenboven *de loonen*, ook voor de andere arbeiders, in evenredigheid *dalen*. Dat deze redeneering juist is, zal een ieder beamen, die bedenkt dat de remplaçanten nagenoeg allen uit den geringen, weinig of niets bezittenden, arbeidersstand voortkomen, terwijl degenen die zich laten remplaceeren grootendeels behooren tot de middelklasse of meergegoeden, die in hunne werkzaamheden door deze onontwikkelde lieden uit de volksklasse niet kunnen vervangen worden.

Niet alleen echter is dit verblijven van duizenden werklieden in hun bedrijf oorzaak, dat de arbeidersstand in het algemeen minder werk en lager loon heeft; ook de aanmerkelijke som van *één millioen gulden*, die thans, als positieve verdienste dier plaatsvervangers, *jaarlijks* van de bezittende tot de niet-bezittende klassen overgaat, zou *aan de lagere standen onttrokken* worden. Want, dooréén genomen, mogen we voor iederen plaatsvervanger of nummervwisselaar 400 à 500 Gl. rekenen; hetwelk voor de ruim 2300 man ongeveer 1,000,000 Gl. geeft. Door deze vermindering van inkomsten zou dus het lagere volk jaarlijks zulk eene belangrijke som armer worden.

Voegt men hier nog bij, dat deze 2300 *zonen uit de niet-bezittende klasse* gedurende $1\frac{1}{2}$ à 2 jaar en eenige

Men houde hierbij in het oog, dat, terwijl de meeste overige dienstplichtigen na één jaar actieven dienst met groot verlof naar hunne haardsteden worden teruggezonden, deze plaatsvervangers bij voorkeur gedurende $1\frac{1}{2}$ à 2 jaren onder de wapenen worden gehouden, ten einde de jongste lichting gemakkelijker in den wapenhandel te oefenen: zoodat, jaar in jaar uit, 3500 à 4000 werklieden uit de lagere volksklasse als remplaçanten in het leger dienst doen. Veronderstellen wij ook, dat niet weinigen dezer bij afschaffing der dienstvervangng, zich als vrijwilliger zouden aanbieden, zeker is het dat verreweg de meesten hunner, die nu, uitsluitend om het betrekkelijk hoog loon als remplaçant dienst nemen, dan in de burgermaatschappij zouden blijven. Jaarlijks zouden er eenige duizenden arbeiders meer zijn, wat vooral in Nederland, waar nagenoeg geen groot-industrie is, gelijk in andere landen, een groote overlast zou zijn en zeer noodlottige gevolgen zou hebben voor den minderen stand.

maanden herhalingsoefeningen *gratis*, op kosten van den Staat, m. a. w. op kosten van de meervermogende belasting betalende burgers, *voeding, kleeding en huisvesting* ontvangen, dan zal men begrijpen, waarom wij afschaffing der dienstvervanging ook op maatschappelijk gebied een ramp noemen voor de lagere volksklasse, een maatregel, die de oplossing der sociale quaestie hoe langer hoe meer zou bemoeielijken.

Vandaar dat ook het echte, goedgeaarde volk, hetwelk zoo waar en zoo diep zijn belangen gevoelt, tegen afschaffing van plaatsvervanging is. Men ga eens in deze dagen, zooals wij persoonlijk gedaan hebben, tot die klasse der maatschappij, welke gewoonlijk de remplaçanten leveren; men spreke eens met menschen uit dien stand, natuurlijk niet met opgeruiden door „Recht voor allen”, maar met die onbedorven, bedaarde lieden van gezond verstand, gelijk men er zooveel onder hen aantreft; men rake dan deze practische zijde der quaestie eens aan: zij zullen u verklaren, dat zij de afschaffing der plaatsvervanging zouden betreuren. En vraagt gij hun dan waarom? In hun naieven eenvoud zullen zij u ten antwoord geven, dat er door plaatsvervanging altijd een goed duitje binnenkomt, vooral in dezen slechten tijd, nu er toch zoo weinig te verdienen is, dat hun zoons daarmee dikwijls hunne arme, oude lui uit den nood helpen, een drukkende schuld aflossen, hun vervallen huisje wat oplappen, wat besparen voor hun ouden dag enz., dat vele andere jongens daarmee een zaakje op touw zetten, een winkeltje opslaan, een netter huwelijk kunnen aangaan en meer van dien aard, kortom, dat zij daardoor in staat worden gesteld, wat vooruit te komen in de wereld. Zoo redeneert het gezond volksverstand.

De geachte lezer gelieve acht te geven van welk eene economische juistheid deze laatste reden is. Immers, 't is een door de staathuishoudkundigen algemeen erkend euvel van onze eeuw, dat de klove tusschen kapitaal

en arbeid te groot is; van den eenen kant machtige kapitalen en ondernemingen, van den anderen kant armoede, of ten minste geheel afhankelijke, niets bezittende arbeiders. De middelstand verdwijnt, zegt men; men geeft den minderen man geen gelegenheid meer, een kapitaaltje te vormen, om vooruit te komen; van daar de zoo ingewikkelde sociale quaestie.

Welnu, een niet gering te schatten middel om dit euvel te verhelpen en de oplossing van dit zoo gewichtig vraagstuk te bespoedigen is de plaatsvervanging; een middel, hetwelk jaarlijks aan vele honderden uit de volksklasse ten bate komt; een middel, hetwelk door het volk des te meer wordt gewaardeerd, naarmate het dit aldus gewonnen geld als eigen verdienste beschouwt, zonder eenige tusschenkomst der rijke ondernemers, wier middelen tot verbetering van zijn toestand het al te dikwijls als exploitatie blijft wantrouwen. Eene groote onbillijkheid zou het dus zijn, zonder dringende noodzakelijkheid aan duizenden uit het mindere volk zulk een uitstekend middel te ontnemen, om zijn maatschappelijke toestand te verbeteren.

Om al deze redenen zal het, wij twijfelen er niet aan, elken onbevooroordeelden lezer duidelijk zijn, dat door afschaffing der dienstvervanging de sociale quaestie steeds ingewikkelder wordt. En door vermindering van werk, én door daling der loonen, én door het onthouden van één millioen 'sjaars, én door het derven van kosteloos onderhoud voor 3 à 4000 weinig of niets bezittenden, zou de zoogenaamde vierde stand werkelijk in welvaart en bloei achteruitgaan, zou de armoede met al den treurigen nasleep van dien in Nederland op schrikbarende wijze toenemen.

Voorzeker niet ten onrechte is eene legerwet met *persoonlijken dienstplicht een omwenteling in het volksleven* genoemd; in waarheid eene noodlottige omwenteling in het *maatschappelijk* leven, waarvan het onvermijdelijk gevolg is, dat het reeds zoo netelige sociale vraagstuk

hoe langer hoe meer doornen krijgt, die zijne ontkenning allerbezwaarlijkst, ja onmogelijk maken.

Caveant Consules! De regeering heeft ijver en hart voor de belangen van het volk; door hare wet op den arbeid van kinderen en vrouwen heeft zij getoond de oplossing der sociale quaestie te willen bevorderen. Welnu, door afschaffing der plaatsvervangende zou zij misschien den geringen standen meer schade berokkenen, dan zij door hare andere wetten zou kunnen herstellen. Zij zou de sociale quaestie hoe langer hoe ingewikkelder, ja onoplosbaar maken; zij zou zich daarenboven verantwoordelijk stellen voor al de noodlottige gevolgen, welke deze maatregel na zich zou sleepen. Wij bedoelen: *bevordering van het socialisme* onder de geringere standen.

Ten overvloedige zouden wij hier nog kunnen wijzen op verschillende militaristische landen, waar sinds korter of langer tijd persoonlijke of algemeene dienstplicht is ingevoerd: op Pruisen, welks armoede en sociale ellende bijna spreekwoordelijk zijn geworden; op Frankrijk, waar, ondanks zijne rijke bronnen van welvaart, de verarming der mindere standen telken jare toeneemt, — gelijk ons nog niet lang geleden werd verzekerd door een hooggeplaatst Franschman, die jaarlijks geheel zijn vaderland doorreist; — op Italië vooral, waar de nood en het broodgebrek tot zulk een hoogte zijn gestegen, dat ieder jaar om zoo te zeggen geheele volksverhuizingen plaats hebben, ten einde den bitteren hongerdood te ontkomen¹⁾.

Welnu, persoonlijke dienstplicht zou reeds betrekkelijk vele dezer ellenden over Nederland brengen, totdat algemeene dienstplicht, waartoe, persoonlijke dienstplicht slechts een overgang is, al deze rampen over ons dierbaar volk zou uitstorten.

1) In 1888 hebben meer dan 200,000 Italianen als landverhuizers hun vaderland verlaten. —

III.

Persoonlijke dienstplicht bevordert den geest van socialisme.

Dat door afschaffing der plaatsvervanging de sociaal-democratie in ons zoo ordelievend vaderland belangrijk zou toenemen, behoeven wij niet breedvoerig te betoogen, wijl dit in de eerste plaats reeds voortvloeit uit de verslimming der sociale questie, waarover wij reeds gesproken hebben.

Immers een der voornaamste gelegenheden, welke het socialisme met alle behendigheid weet te exploiteeren om adepten aan te werven, is gebrek aan werk. Geef den arbeider werk tegen een tamelijk loon, en hij zal zich niet lichtelijk laten misleiden door socialistische woelgeesten; hij zal met genoegen van den vroegen morgen tot den laten avond in het zweet des aanschijs zijn brood verdienen. Ontneem hem echter zijn werk of verlaag zijn loon, en gij stelt hem bloot aan de grootste verleiding. Hij zal broodgebrek hebben, daardoor wrevelig en ontevreden worden over de bestaande toestanden, gemakkelijk het oor leenen aan de opruiende taal der mannen van „recht voor allen” en spoedig een dreigende houding aannemen tegenover orde en maatschappij.

Welnu, door het systeem der plaatsvervanging verschaft gij jaarlijks aan duizenden remplaçanten uit de arbeidende klassen een eerzaam bedrijf, een goede kostwinning, niet slechts voor hen zelve, maar dikwijls ook voor hun gezin; terwijl de duizenden, die zich laten vervangen, grootendeels tot den middelstand en de meer-gegoeden behooren, die, hetzij ze werk hebben of niet, doorgaans geld en brood genoeg hebben om in hun onderhoud te voorzien. Schaft gij integendeel plaatsvervanging af, dan berooft gij jaarlijks duizenden werklieden uit de lagere volksklasse van hunne broodwinning. En

daar dezen gewoonlijk niet in staat zijn de werkzaamheden der meerontwikkelden over te nemen, zal er jaarlijks een groot aantal werkloozen meer zijn. Het onvermijdelijk gevolg hiervan zal dan zijn, dat velen van hen, morrend en wrokkend tegen de bestaande maatschappelijke toestanden, naar het kamp der socialistischen zullen overloopen.

Een *tweede* bewijs voor deze stelling is van meer *psychologischen* aard. De militaristen zijn van meening, dat persoonlijke dienstplicht de zoogenaamde verbroedering der standen zal aanbrengen. De stroom der eeuw, zoo redeneeren ze in hun niet te misbillijken menschenmin, is voor opheffing, ontwikkeling en emancipatie van het volk. Laat ons den stroom leiden, in plaats van hem tegen te houden, met gevaar van door een ontembare dijkbreuk verzwolgen te worden. Laat ons afdalen tot het volk, ten einde het uit zijn toestand op te heffen en het met de hoogere standen te verzoenen. Laat ons, als zonen van hetzelfde vaderland, allen dezelfde lasten dragen en persoonlijk in de gelederen treden, ten einde de mindere standen tevreden te stellen en hun de grief te ontnemen, dat zij hun leven en bloed moeten storten voor het behoud der rijkere klassen. Zoo spreken ze met een geestdrift, die meer menschenliefde dan menschenkennis verraadt.

Aldus ook het rapport van de meerderheid der Defensie-Commissie „*wanneer dat plichtbesef*” (t. w. dat een ieder persoonlijk zijn dienstplicht moet vervullen) *bij allen levendig is, zal daardoor ongetwijfeld de band tusschen de verschillende klassen der maatschappij worden versterkt.*” (blz. 21.)

Wij hopen in oprechte liefde voor het volk, voor onze geachte tegenstanders niet onder te doen; ook wij willen verheffing, ordelijke ontwikkeling van den vierden stand, leniging zijner ellenden, behartiging zijner belangen, versterking van den maatschappelijken band tusschen de verschillende klassen. Wij zijn echter zoo vrij

omtrent de keuze van het middel, met de militaristen in meening te verschillen. Met de antimilitaristen deelen wij de overtuiging, dat het voorgestelde middel van persoonlijken dienstplicht juist het tegenovergestelde uitwerksel zou hebben, wij zijn namelijk van meening, dat door persoonlijken dienstplicht, door die mengeling van alle standen in het gros van het leger, de harten des te meer zouden worden verwijderd, m. a. w. dat het socialisme werkelijk zou worden bevorderd. Ziehier onze redenen.

Een ieder die een weinig kennis heeft van de vele schaduwzijden van het menschelijk hart, zal met ons erkennen, dat naarmate de mindere standen in nauwere aanraking komen met de rijken, in diezelfde mate ook hun afgunst en jaloerschheid toenemen. Niets is natuurlijker. Wat men niet kent, verlangt men niet ¹⁾. Komt de arme weinig of niet in nauwe betrekking met den rijke, hij zal weinig of niet zijn minderheid gevoelen, wijl hij niet beter weet en er niet aan denkt zijn toestand met dien van zijn meer gefortuneerden evenmensch te vergelijken. Is hij daarentegen met menschen uit betere standen in gedurigen omgang en verkeer, ziet hij van nabij de voorrechten en gemakken, die zij genieten, leert hij den overvloed, de weelde kennen, die zij zich kunnen verschaffen, dan wordt zijne begeerlijkheid opgewekt, zijn genotzucht geprikkeld. Wordt daaraan niet voldaan, zooals dit meestal het geval is, en vindt hij in den godsdienst geen heul en troost, dan verkeert hij in een toestand van ontevredenheid en woeling; hij gevoelt zich misdeeld en ongelukkig, is nijdig en wrokkig tegen zijn rijkeren natuurgenoot en beschuldigt de bestaande maatschappij van onrechtvaardigheid; kortom, hij is socialist. Ziedaar de geschiedenis van vele lotelingen uit de meer behoef-

1) Vandaar het spreekwoord der oude Grieken: ἐν τοῦ ὀρεῶν τὸ ἔρεον.

tige standen na invoering van persoonlijken dienstplicht.

In het tegenwoordig stelsel van plaatsvervanging zijn de soldaten ongeveer van gelijken stand. Daar niemand onder hen door aanzien of rijkdom uitmunt en zij niet met de meergegoeden op gelijken voet komen, denken zij weinig aan de voorrechten, welke dezen genieten, zoodat de geest van jaloezie of standennijd onder hen weinig voedsel vindt. Lustigen vroolijk leven zij als frère-compagnon onder elkander, zich schikkend in de lasten en vermoeienissen, waaraan zij van kindsbeen afgewoon zijn. Vandaar dat algemeen de maatschappelijke geest, die geest van inschikkelijkheid en kameraadschap, onder onze soldaten geroemd wordt.

Geheel anders zal het zijn na de afschaffing der dienstvervanging. Jongelingen uit de volksklassen zullen dan in de gelederen staan naast jongelingen uit den meergegoeden stand, die door allerlei genietingen en uitzonderingen zullen trachten zich schadeloos te stellen voor de opgelegde ontberingen en ongemakken. Die fijnere kleeding, — die meer beschaafde manieren, — dat *air de suffisance*, waarmee zij meermalen op anderen zullen neerzien (want zij ook blijven menschen), — dat zich kunnen afkopen van lastige corvéés, — dat delicateser voedsel, hetwelk zij zich kunnen verschaffen, — die grootere weelde, die zij zich in en buiten de kazerne kunnen veroorloven, — kortom al die exempties en verzachtingen, welke zelfs volgens de eischen der militaristen den meergegoeden zullen moeten worden toegestaan, zullen den zonen uit de lagere klassen voortdurend een doorn in het oog zijn. Dit alles zal hun gestadig hunne maatschappelijke minderheid onder de oogen brengen, hen doen gevoelen, dat zij door de natuur zoo stiefmoederlijk bedeed zijn, en wel verre van den onderlingen band tusschen de verschillende klassen te versterken, veeleer ontevredenheid met hun lot, nijd en afgunst, wrok en verbittering en al die andere menschelijke hartstochten in hen aankweeken, die de vruchtbare zaden zijn van

den geest van socialisme en maatschappelijke revolutie. Niemand, die de geschiedenis kent, en niet in het minst die van zijn eigen hart — want elk mensch is een wereld in het klein — zal ons van overdrijving beschuldigen. Zeer terecht is dan ook in de Nota der minderheid op deze bedenkelijke maatschappelijke gevolgen gewezen. „Zal die gunstige toestand (van ons tegenwoordig leger) behouden blijven of verbeteren?”

Hierbij komt nog, dat deze mannen uit het gewone volk met het hun eigen gezond verstand zeer spoedig zullen inzien, hoe de Staat juist door persoonlijken dienstplicht, of het willekeurig ingrijpen op de individueele vrijheid, zich op socialistisch standpunt heeft gesteld, hoe derhalve deze socialistische strekkingen of algeheele gelijkheid der standen in beginsel door den Staat zijn erkend en gehuldigd. Immers, indien allen voor de wet gelijk zijn, en daarom allen persoonlijk dezelfde plichten, met name den dienstplicht, moeten vervullen — zoo toch heeft de Staat hen leeren redeneeren —, waarom dan, vragen ze, hebben ook niet allen dezelfde rechten in gelijke mate van den Staat te verwachten? Mag de Staat zonder gebiedende noodzakelijkheid den meergegoeden het recht van plaatsvervanging ontnemen, waarom dan ook niet, gelijk de socialisten beweren, hun het recht van eigendom ontnemen, waartoe toch veel dringender redenen bestaan dan tot afschaffing der plaatsvervanging, wyl daardoor duizenden en honderdduizenden weinig of niets bezittenden werkelijk gebaat zouden worden? En wanneer de gelijkheid van de wet vordert, dat de Staat inbreuk maakt op de individueele vrijheid zijner burgers en allen persoonlijk tot den krijgsdienst dwingt, hoeveel te meer dan niet om dezelfde reden der gelijkheid inbreuk maken op hunne goederen en bezittingen? Waarom niet de opeengestapelde kapitalen der rijken gelijkmatig onder de burgers verdeeld? Allen zijn gelijkelijk verplicht den Staat met hun leven en hun bloed te verdedigen.

Onzes erachtens zal men deze logische gevolgtrekkingen uit het bij persoonlijke dienstplicht aangenomen beginsel niet kunnen ontgaan. Heeft men eenmaal aangenomen, dat de Staat, zonder de uiterste noodzakelijkheid, zijnen burgers vrijelijk het individueele recht van plaatsvervanging mag ontnemen, dan huldigt men het principieel, dat de Staat de bron is van alle rechten en vrijheden, maar dan erkent men ook den Staat als de bron van het recht van eigendom voor al zijne burgers, en dan vordert ook de rechtvaardigheid en gelijkheid voor de wet, dat hij allen in even ruime mate aan de aardse goederen deelachtig make.

Zoo ziet de ontwikkelde lezer, dat de sociaal-democratie en in beginsel en in de practijk door het invoeren van persoonlijke dienstplicht machtig zal worden gesteund. De jongelingen uit de lage klassen zullen in het leger leeren, de meergegoeden als hunne gelijken te beschouwen en te behandelen; maar ook wanneer zij na den dienstdienst in de burgermaatschappij zullen zijn teruggekeerd, zullen zij de rijken als hunne gelijken blijven aanzien, slechts hun afgunst en ontevredenheid zal zijn toegenomen, wijl zij door den dienst in het leger de grootere voorrechten der rijken hebben leeren kennen en benijden.

Men zal misschien zeggen: de mingevoeden zullen slechts leeren, dat allen voor den Staat gelijk zijn in het persoonlijk vervullen van den zwaarsten plicht ten opzichte van het vaderland, namelijk van den dienstplicht.

Wij antwoorden: dit moge het speculatieve doel zijn, hetwelk de Staat met persoonlijke dienstplicht beoogt, practisch genomen, d. i. de menschen beschouwd gelijk zij zijn, is dit doel niet te bereiken, zonder den geest van algeheele socialistische gelijkheid te bevorderen. Een vaderlandslievend gevoel, dat alle onderscheid van stand opheft, een plichtbesef dat alle zonen van het vaderland, rijk en arm, gelijkstelt, waar er sprake is van 's lands ver-

dediging, is slechts mogelijk in de ure des gevaars, in tijd van oorlog. Dan ja, wanneer de vijand ons onafhankelijk volksbestaan bedreigt, wijken en stand, en geboorte, en rijkdom en alle andere beschouwingen. Dan vestigen allen, rijk en arm, hunne oogen op dat ééne doel: de vrijheid van het geliefd vaderland; en met dit ééne doel voor oogen denkt men aan geen lijf of goed, aan geen onderscheid van standen; in de ure des gevaars toch gevoelt ieder mensch zich de gelijke van zijn natuurgenooot. Maar is dan dit gevaar geweken, zoo gevoelt men zich aanstonds weer de mensch van meerderen of minderen stand, het vrije individu met zijn eigen rechten en zijn eigen positie. Dwaasheid zou het dus zijn, zulk een hooggestemd vaderlandslievend gevoel, hetwelk alle onderscheid van rang en stand wegdenkt, te willen opdringen als een ideaal der samenleving. Dwaasheid dit geheel buitengewoon gevoel, hetwelk alleen in tijd van oorlog voegt, voor den tijd van vrede, die 50 à 60 jaar kan duren, te willen onderhouden en aankweeken, en ter wille hiervan de persoonlijke en maatschappelijke belangen der burgers op te offeren. En geheel ten onrechte beweert o. i. de geachte Commissie, dat door dit gevoel van gelijkheid, door dit plichtbesef, persoonlijk in het leger opgedaan, de band, welke de verschillende klassen der maatschappij aaneensnoert, zal versterkt worden. Op psychologische gronden, die geheel steunen op de ervaring, meenen wij duidelijk te hebben aangetoond, dat deze dooreenmenging der standen in het leger, deze gedwongen gelijkstelling van rijk en arm, allerlei anti-sociale hartstochten zou prikkelen, de gemoederen des te meer van elkander verwijderen en aldus de partij van „*Recht voor allen*” machtig in de hand zou werken.

Neen, persoonlijke dienstplicht of afdaling der hoogere standen in het leger is niet het middel het volk op te heffen en het te bevredigen. „*La familiarité engendre le mépris*”. Afdaling der rijken voorzeker, ook wij willen

dit, als een noodzakelijk middel tot oplossing der sociale quaestie, tot opheffing en ontwikkeling der volksklassen; maar eene afdaling in de burgermaatschappij; eene afdaling door liefdadigheid, hulpbetoon, belangstelling, minzaamheid en voorkomendheid; een afdaling, die niet van staatswege den meerdere tegen wil en dank wordt opgedrongen, en den mindere als een hem eigen recht wordt voorgespiegeld, maar een vrijwillige afdaling, voortkomend uit oprechte menschenliefde, waardoor de harten der minderen jegens de rijken gunstig worden gestemd, al blijven zij ook tot hen als tot hunne meerderen opzien; eene afdaling eindelijk, die niet is eene verlaging der rijken, eene nivelleering der standen, gelijk aan die van zekeren bibliomaan, die tot uiterlijk sieraad zijner boekerij de grootere folianten tot op de hoogte der kleine boekdeelen liet afzagen, maar eene afdaling, waardoor alle standen in hunne eigen maatschappelijke stelling blijven, doch rijzen in elkanders achting. Want de rijken zullen stijgen in de achting der armen, wanneer deze zullen zien, hoe hunne meer bevoorrechte broeders er op uit zijn hun hulp te verleen, hunne ellende te lenigen, hen altijd welwillend te bejegenen; de armen zullen stijgen in de achting der rijken, naarmate deze door liefdadige ondersteuning en minzaam dienstbetoon de genegenheid en erkentelijkheid der minvermogenden zullen verwerven.

Bedriegen wij ons niet, dan zal ook de geachte lezer van meening zijn, dat door deze ware philanthropie de band tusschen de verschillende klassen der maatschappij zal worden versterkt, dat de harten van alle ware Nederlanders, bij alle onderscheid van stand, meer en meer tot elkander zullen naderen, dat dientengevolge het socialisme, hetwelk door persoonlijken dienstplicht zoozeer zou worden gebaat, in zijn wortel zal worden aangetast.

Moge de Regeering dezen weg opgaan! Dat de socialistische woelingen en maatschappelijke ellende in andere

militaristische landen haar tot een waarschuwend voorbeeld strekken! Moge zij, die met den steun van allé partijen in den lande reeds een belangrijken stap gezet heeft op den weg der sociale wetgeving, op waardige wijze hare taak voortzetten, en niet door persoonlijken dienstplicht, waardoor slechts zaden van ontevredenheid, afgunst en verdeeldheid zouden worden uitgestrooid, maar door andere reeds beraamde middelen, en, volgens onze bescheiden meening, niet in het minst door zedelijke en geldelijke ondersteuning van philanthropische liefdadigheidsinstellingen van alle soort en allerlei gezindte, den band tusschen de verschillende standen steeds nauwer toehalen en den geest der sociaal-democratie in ons zoo vredelievend Nederland bestrijden!

DERDE HOOFDSTUK.

Persoonlijke dienstplicht beschouwd van bijzonder nationale zijde.

*Waarom zijn wij tegen persoonlijken dienstplicht?
Omdat persoonlijke dienstplicht I breekt met geheel onze
historie, II strijdt met de goede hoedanigheden van ons
volkskarakter.*

I. Persoonlijke dienstplicht breekt met onze historie.

't Is een der waarheden, die om hare eenvoudige juistheid zoo dikwijls zijn herhaald: de geschiedenis is het leven van een volk. Aan zijne historie heeft het zijn ontstaan te danken. Allerlei omstandigheden van afkomst en ligging, van aard en zeden, van taal en godsdienst, van oorlog en vrede hebben het van alle naburige volken afgezonderd en tot een zelfstandig geheel gevormd. In zijn historie vindt een volk mede zijn recht van bestaan, zijn titel van wettigheid. Want al zou ook de oorsprong van zulk een onafhankelijk volksbestaan twijfelachtig of ongeldig zijn, door het recht van praescriptie wordt na verloop van tijd de feitelijke toestand een wettelijke. Meer nog; ook de ontwikkeling en beschaving van een volk moet geschieden langs historischen weg. Wil een volk leven en bloeien, dan moeten zijn bestuur, zijn wetten en gebruiken gegrond zijn, allereerst voorzeker op recht en billijkheid, maar vervolgens ook op zijne historie en tradities. Hoemeer het

zich in deze richting ontwikkelt, des te krachtiger leeft het volksbewustzijn, des te zelfstandiger gevoelt het zich, des te hechter is dan zijn bestaan, des te zekerder zijn toekomst. Breekt het echter met zijne geschiedenis, dan verzwakt zijne nationaliteit, zijn veerkracht kwijnt, zijn eenheid met het verleden is gebroken, en het publieke geweten mist een sterken steun voor de ure, waarop de onafhankelijkheid van dat volk wordt bedreigd. ¹⁾

Welnu, bij geen volk in Europa zou persoonlijke dienstplicht zoo antihistorisch zijn, als bij het Nederlandsche volk; geen land zou daardoor zoozeer breken met zijne historie en traditie, als ons vaderland.

Het zal voorzeker overbodig zijn, hierover breedvoerig uit te weiden, daar het elken ontwikkelden lezer bekend is, dat wij onze grootheid in de 17de en 18de eeuw, onze macht en onzen politieken invloed op andere Staten van Europa hebben te danken gehad, niet aan onze Hollandsche soldaten, maar aan ons Hollandsch geld. Onze marine ja, zij heeft altijd bestaan uit Hollandsche en Zeeuwsche matrozen; maar ons landleger, hetwelk Maurits, Frederik Hendrik en Willem III zoo dikwijls ter zege wisten te voeren, was steeds voor het grootste gedeelte samengesteld uit Duitsche, Schotsche en Waalsche huurbenden, die, dikwijls zelfs onder vreemde officieren, hunne vrijheid en hun leven veil hadden voor ons geld. De eigen zonen van het vaderland legden zich hoofdzakelijk toe op handel en zeevaart, op het fabriekwezen en de verbetering van den landbouw, en wisten zoo de tonnen gouds te verzamelen, waardoor vreemde fortuinzoekers werden verlokkt, om onzen geboortegrond te verdedigen en ons zulk een belangrijke staatkundige rol te doen spelen. En ondanks het eindeloos gekibbel der provinciën, te wier

1) „Een volk is iets meer dan eene verzameling van menschen, die „zich vereenigd hebben om hunne belangen te bevorderen; het is iets „meer dan eene handelmaatschappij of een vennootschap; wat een volk „uitmaakt, dat is vooral zijne geschiedenis, zijn verleden, dat het den „waarborg geeft, dat het een toekomst zal hebben.” Aldus zeer ter zake W. J. Knoop (*De Gids*, 1862, II, bl. 380).

repartitie de verschillende vendels en compagnieën stonden, wisten de staten toch altijd de noodige sommen bijeen te garen om door vreemde huurlingen ons goed recht te doen beschermen. Kortom, meer door ons geld dan door ons bloed, d. i. meer door dienstvervanging dan door persoonlijke krijgsmacht, hebben wij ons tot zulk een toppunt van welvaart en bloei weten te verheffen, en zulk een gewicht gelegd in de politieke schaal van Europa. 1)

Ofschoon wij nu gaarne erkennen, dat deze toestanden in onze 19de eeuw niet meer mogelijk zouden zijn, blijkt hieruit toch meer dan voldoende, dat het beginsel van dienstvervanging, of het overnemen van den dienstplicht in het leger tegen een vrij bedongen loon, bij het Nederlandsche volk inheemsch is en geheel en al strookt met en steunt op onze geschiedenis; dat daarentegen persoonlijke dienstplicht, of het belemmerend optreden van den Staat in handel, nijverheid en andere bronnen van volkswelvaart en rijkdom bij ons, meer dan bij enig ander volk, antihistorisch is, *eene omwenteling in geheel ons volksleven, in casu: in geheel onze geschiedenis*; dat derhalve een wetsvoorstel tot afschaffing der dienstvervanging geen ontwikkeling of beschaving zou zijn van ons volk langs historischen weg, maar een breken met al onze tradities.

Deze reden moest, dunkt ons, vooral voor de antirevolutionnaire partij in den lande van doorslaand gewicht zijn. Zij toch neemt als grondslag van hare rechtsbeschouwing de theorie aan van Stahl, gelijk die door den genialen Groen van Prinsterer in het antirevolutionnaire program is ontwikkeld. Volgens deze theorie nu ontleent de Staat wel is waar zijn recht, om wetten in geweten verbindend te maken, aan den Wil van God, maar gelijk deze wordt geopenbaard *door de historie van een volk*. Hieruit volgt, dat hoe meer eene wet overeenkomt met die historie, zij ook des te rechtvaardiger zal zijn.

1) Van Ramingen te Parijs.

Wijl nu eene legerorganisatie met persoonlijken dienstplicht geheel en al in strijd is met onze geschiedenis en met het defensiewezen van ons roemrijk voorgeslacht, zoo is, volgens deze bescheiden meening, de paragraaf omtrent de afschaffing der dienstvervanging in het program der antirevolutionnaireren eene inconsequentie met hunne principes van rechtsbeschouwing.

Ofschoon nu de andere partijen in ons vaderland deze rechtsprincipes der historische school in dien zin niet zoo onvoorwaardelijk aannemen, zullen toch allen erkennen, dat het zeer redelijk is en geheel overeenkomstig de uitspraken van het gezond verstand, dat de regeering zich in hare wetgeving laat voorlichten en leiden door de geschiedenis, het aloude positieve recht, de zeden en gewoonten, het karakter en den geest van het volk, kortom, dat zij het volk tracht te ontwikkelen en beschaven langs historischen weg. 1) Met deze geleidelijke, historische ontwikkeling van ons Nederlandsch volk strijdt echter, gelijk wij hebben aangetoond, de persoonlijke dienstplicht, waardoor de regeering, geheel tegen den geest onzer voorvaderen, zonder dringende noodzakelijkheid inbreuk zou maken op de individueele vrijheid en het souvereine recht van plaatsvervanging, en belemmerend zou optreden op het gebied van maatschappelijke welvaart.

II. *Persoonlijke dienstplicht strijdt met ons volkskarakter.*

Met de geschiedenis van een volk is zijn karakter ten nauwste verbonden; de geschiedenis toch is meestal niets anders, dan de uitingen van dat karakter in het verleden. Doch deze historische gebeurtenissen zijn op hare beurt, tegelijk met de bijzondere wetgeving, klimaat en beroepsbezigheden, de machtigste factoren, welke aan elk volk dat eigenaardig karakter geven, hetwelk bij min of meer gebreken zich door tal van goede hoedanigheden van dat zijner naburen gunstig zal onder-

1) Opzoomer, pag. 75.

scheiden. Zonder nu op andere volken te willen smalen, mogen wij toch met rechtmatige fierheid bogen op de edele hoedanigheden van ons volkskarakter.

De Nederlander is vrijheidlievend, wars van dwingelandij en despotisme. Als vijand van alle vervolging heeft hij te allen tijde den verjaagden vreemdelingen zijn gastvrijen bodem als toevluchtsoord aangeboden, hun als verdrukten zelfs een goed hart toegedragen ¹⁾. Zijn vrijheidszin zal echter niet licht in losbandigheid ontaarden. Neen, aangeboren zucht tot vrede en orde zal hem als vanzelf de uitspattingen eener bandelooze vrijheid doen vermijden. Wel niet uit dwang, maar uit redelijkheid, overtuiging en plichtbesef zal hij de gestelde maatschappelijke orde eerbiedigen en bewaren.

Wat echter het meest, naast de geschiedkundige omstandigheden, heeft bijgedragen om in den loop der eeuwen dit vrijheid- en ordelievend karakter te vormen, is de stand van het grootste gedeelte onzer burgerij, de handelsstand. Want vóór alles is de Nederlander een man van zaken ²⁾. Welnu, om zaken te doen wordt zoowel onbelemmerde vrijheid als verzekering van orde en rust, bewaring van den vrede vereischt. Als man van zaken is hij ook over 't algemeen een ernstig, rustig en verdraagzaam burger, geen hartstochtelijk dweper: de vrijheid, die hij voor zich zelve verlangt, gunt hij ook gaarne een ander. Bijaldien zijne zaken slechts vooruitgaan, is hij voldaan en tevreden. Politiek laat hij dan ook 't liefst aan de „Heeren” over,

1) „In geen land ter wereld, zelfs niet in Engeland en Amerika, heeft „sedert drie eeuwen, vergelijkenderwijs, meer vrijheid geheerscht dan ten „onzent.” Mr. A. F. de Savornin Lohman, *Gezag en vrijheid*, bl. 248.

2) Wat Van der Palm in zijn „Gedenkschrift” van onze hoofdstad zegt, zou men op bijna alle steden en grootere dorpen van ons vaderland kunnen toepassen, en dientengevolge kunnen beweren: in Nederland leeft alles van den handel. Natuurlijk nemen wij hier het woord „handel” in uitgebreiden zin, voor groot- en kleinhandel, voor nering en handteering, voor allen onderlingen koop en verkoop, zoodat wij hieronder zelfs onze industrie, die de grondstof, meestal uit den vreemde, inkoopt en na verwerking verkoopt, willen begrepen hebben.

mits men hem niet treffe in zijn vrijheid, zijn godsdienst en zijn koning. In den omgang stelt hij rechtmatigen prijs op achting en genegenheid, is daarom deftig en beschaafd, vriendelijk, getrouw en gulhartig. Met zulke goede eigenschappen slijt hij onder de zijnen een genoeglijk en vreedzaam leven, en weet ook in den vreemde zijn landaard te doen hoogschatten en eerbiedigen. Tevens is dit karakter een zekere waarborg voor den Staat. Want, gelijk hij niet kan dulden, dat deze op zijn individueele vrijheid inbreuk maakt en den gang zijner eigene zaken stoort, zal hij zich ook niet te onpas in regeeringszaken mengen. Verder is deze bloei zijner tijdelijke belangen een krachtige steun voor geheel den Staat, eene bron van milden zegen voor alle klassen der maatschappij. Ziedaar slechts enkele schoone trekken van ons echt Nederlandsch volkskarakter, gelijk het zich in de geschiedenis voordoet en zich nog steeds, vooral bij de middelklasse en den meergegoeden stand, in het dagelijksch leven openbaart.

Welnu, wij zijn innig overtuigd, en wij willen deze overtuiging niet ontveinzen, dat het militarisme, zoo persoonlijke als algemeene dienstplicht, op den duur een ontadelenden invloed zou oefenen op deze goede hoedanigheden van ons volkskarakter. Immers waar blijft die edele vrijheidszin, dat gevoel van onafhankelijkheid, wanneer men, juist in de jaren waarin het karakter wordt gevormd, tot het gedwongen kazerneleven wordt veroordeeld, op onwaardige wijze gedrild, met norsche bevelen begroet, dikwijls met vloeken en verwenschingen overladen? Want dat dit alles ook bij persoonlijke dienstplicht zal plaats grijpen, getuigt de ondervinding in het bij uitstek militaristische Pruisen, waar het soldatenleven „ein Hundenleben” wordt genoemd ¹⁾ en

1) Meermalen hebben ons Duitschers gesproken van den groven toon en de min humane behandeling, welke ook meergegoede jongelingen zich in het leger moeten laten welgevalen van hen die onmiddellijk over hen gesteld zijn. Natuurlijk moet men tijdens de exercitiën zijne

waar tengevolge dier onmenschenlijke behandeling de zelfmoorden vijfmaal meer in het leger voorkomen dan in de burgermaatschappij ¹⁾). Mogen wij niet met grond aannemen, dat onze vrijwillige eerbied en hoogachting voor het gezag, onze ordelievendheid zal ontaarden in gedwongen deemoed en slaafsche vrees voor „polizei” wanneer wij bijv. den ijzeren kanselier, als vertegenwoordiger der regeering, hooren zeggen: „Wir brauchen keine Sympathie, nur Gehorsam?” Zulk eene uitdrukking teekent het diep verval der zedelijke verhouding tusschen het gezag en het volk in een militaristischen Staat. En zal deze verhouding ook in den boezem der natie niet onvermijdelijk aankweeken, van den eenen kant een geest van trots en minachting bij de meerderen in gezag en aanzien, aan den anderen kant een geest van lage vleierij en kruiperij, ten koste van ons gulen open karakter, van ons frank en vrij gemoed? Mag men ook niet veronderstellen, dat, tengevolge van het kazerneverkeer, die beleefdheid van vormen, die vriendelijkheid van voorkomen langzamerhand plaats zal maken voor stuurschheid en onhebbelijkheid van manieren? Wat zal er worden van dat fiere bewustzijn onzer persoonlijke rechten en vrijheden, van dat rechtmatig gevoel van eigenwaarde, wanneer ons als hoogste ideaal wordt voorgespiegeld, kanonnenspijs ¹⁾ te leveren voor het heil

verontwaardiging verkroppen. Doch na de exercitiën in den vrijen tijd, dan gebeurde het dikwijls, zoo verhaalde ons iemand, die tijdens zijne studiën als *einjährige* gediend had, dat de meer gefortuneerde *einjährigen* zulke sous-lieutenants of korporaals met zich naar Wirthschaft of Kneip namen, ze daar goed op bier, wijn of sterken drank onthaalden, tot zoolang ze min of meer in beschonken toestand verkeerden. Dan eerst gaf men door slaan, stooten, schoppen en dergelijke liefelijkheden meer, zijner verontwaardiging lucht en werd de wraak gekoeld. Op deze wijze deed men zich recht wedervaren. Of persoonlijke dienstplicht, die wegens de ongelijkheid van stand en fortuin, zulke tooneelen met zich meebrengt, bevorderlijk zal zijn aan de zedelijkheid in het leger, de beschaving van ons volk en de veredeling van ons karakter, laten we onzen lezers ter beoordeeling.

1) *Chair à canon*, eene uitdrukking, die, naar men wil, het eerst gebruikt werd door Napoleon.

van den despotieken Staat? Zal verder het rustig en bezadigd karakter van onzen nijveren burgerstand niet ontaarden in politieke hartstochtelijkheid en dweperij, in kleingeestige verdrukkingszucht, tot groot nadeel van ons anders zoo vreedzaam vaderland? Zal ook die geest van persoonlijk initiatief, zoo eigen aan alle vrije volken, die praktische handelsgeest, waarmede te allen tijde de bloei van onzen Staat ten nauwste verbonden was, niet worden bedreigd? Zal die lust en ijver, die ernstige behartiging der zaken geen gevaar loopen, wanneer zoo-vele jongelingen de opleiding in hun stand zullen moeten onderbreken, om zich met geest en hart toe te leggen op een bedrijf, waarvoor een geheel verschillend karakter als voor den stand hunner keuze vereischt wordt?

Het antwoord op deze vragen laten wij den geachten lezer over; toch kunnen wij ons niet weerhouden, vooral omtrent het laatste punt het gezag aan te halen van den in Duitschland zeer geroemden Professor von Holtzendorff, die onomwonden verklaart, welk een ongunstigen invloed het militarisme en het bureaucratisch bestuur op het volkskarakter en de nationale werkkraft uitoefenen. „Wenn Amerika, gegenwärtig, trotz seiner hinter Deutschland weit zurückstehenden Schulen, so erstaunenswerthe Fortschritte auf dem Gebiete der Technik macht, und *Deutschland*, trotz seiner zahlreichen Unterrichtsanstalten, vergleichungsweise *erfindungsarm* in neuerer Zeit sich erwiesen hat, so rührt dies groszentheils daher, dasz *Militär und Beamtenthum* als Anziehungspunkte für den Amerikaner wenig in Betracht kommen; das Talent der Amerikaner steckt vorwiegend in der Advocatur und in der Technisch-wirthschaftlichen Arbeit, während umgekehrt in *Deutschland die Anziehungskraft der Armee, d. h. die lebenslängliche Officers-Carrière, und des Staatsdienstes eine so grosze ist, dasz unser wirthschaftliches Leben nothwendig eine Beschränkung erleiden musz*. Wer in den einander entsprechenden Gesellschaftschichten der Engländer und der Deutschen Vergleichun-

gen anstelt, kann nicht umhin, anzuerkennen, dasz in Deutschland unter den jungen Leuten zwischen 16 bis 20 Jahren das Wissen, in England das Können und Wollen stärker entwickelt ist.... *Das Staatsbeamten-thum und die militärische Carrière* in Deutschland, Österreich und Italien zerstören wahrscheinlich, indem sie einen groszen Theil der Talente absorbiren, auch einen groszen Theil des Unternehmungsgeistes, der in England und Amerika dem wirthschaftlichen Gebiet erhalten bleibt: *der Grundzug, wenn nicht gerade der Charakterlosigkeit, so doch einer weichen Passivität und vorsichtigen Zurückhaltung, wird innerhalb der gebildeten Klassen Deutschlands immer allgemeiner . . . strenge Disciplin, Unterordnung eigener Meinung, Verzichtleistung und Geltendmachung persönlicher Überzeugung, diese Forderungen stehen, weil sie die persönliche Initiative hemmen, im Widerspruch zu den Grundbedingungen wirthschaftlichen Gedeihens."* 1)

Na dit getuigenis van een Duitscher, Hoogleeraar in het staatsrecht, moet het onzen lezer zeker bevreemden, wanneer hij in het Rapport van de meerderheid der Defensie-commissie leest: „Voorts zal de invoering van „den persoonlijken dienstplicht binnen enkele jaren een „fier gevoel van weerbaarheid en volkskracht wekken, „dat een allerheilzaamsten invloed moet uitoefenen in de „verschillende richtingen, waarin de nationale werkzaamheid zich openbaart." (blz. 21.)

Men ziet het, de commissie verwacht van persoonlijken dienstplicht voor ons Nederlanders juist het tegenovergestelde van datgene wat er, volgens Prof. Von Holtzendorff, voor de Duitschers uit is voortgevloeid. Wij voor ons kunnen in de woorden der Commissie, die als tweede argument tot aanbeveling van persoonlijken dienstplicht moeten gelden, weinig anders zien dan eene bloote bewering, die gelogenstraft wordt door het gezag,

1) Aldus in de Augsburger „Allgemeine Zeitung", een der hoofdorganen der Duitsche Professoren. Nr. 136, Beilage, 16 Mai 1882.

door de feiten en door het gezond verstand. En, naar we meenen, zal ook de geachte lezer na deze beschouwingen met ons de overtuiging deelen, dat persoonlijke dienstplicht, of de inlijving van den burgerstand in het gros des legers, *eene omwenteling* zou zijn *in ons volkskarakter*, hetwelk als de ziel en het beginsel is van ons volksleven, eene omwenteling echter, die niet eene veredeling en eene ontwikkeling zou zijn, maar eene verbastering van onzen nationalen, antimilitaristischen aard.

Verre zij het van ons, hiermede de minste blaam te willen werpen op den hooggeschatten militairen stand, voor wiens bijzonder karakter wij persoonlijk alle respect hebben. Zelfs hebben wij het genoeg gehad officieren onder onze intieme vrienden te hebben. Maar iets anders is het, voor een jongeling uit de meergeroede klasse als officier over minderen het bevel te voeren en in alles volgens zijn stand te worden behandeld, iets anders met jongelieden uit het lagere volk te moeten leven en als eenvoudig recruit op eene zijn stand onpassende wijze te worden gedrild. Een ieder ziet, dat deze dienst bij de minderen van het leger een geheel anderen invloed zal hebben op karaktervorming, dan het meer vrije officiersleven.

Daarenboven heeft ieder mensch van natuur zijn eigen geaardheid, zijne bijzonder goede hoedanigheden, zijn neiging en inborst, welke hem meer voor het een, dan voor het ander geschikt maken. Aan alle standen denzelfden stand, aan alle burgers hetzelfde karakter, met name het militaire karakter, te willen opdringen, zou geen volmaking en ontwikkeling zijn, maar verwringing en verkrachting van de natuur en hare neigingen. In plaats van de bijzonder goede, waarvoor men geen aanleg heeft, zou men de slechte hoedanigheden, die gelijk elken stand ook den krijgsmansstand niet vreemd zijn, overnemen. Wil men degelijke karakters vormen tot grootten bloei van Staat en maatschappij, dan ontwikkel men den militairen geest onder de militairen, en eerbie-

dige overigens het eigenaardig cachet van de andere standen, in 't bijzonder van onzen uitgebreiden handelsstand, die te allen tijde het meest heeft bijgedragen tot het welzijn van ons vaderland en wiens kenschetsende goede hoedanigheden geheel verschillend zijn van de goede hoedanigheden van den krijgsmansstand. Dat fiere en krijgshaftige, hetwelk den soldaat siert, is niet noodig in den bezadigden man van zaken; die liefde voor strenge discipline, die zucht naar roem en naar het eenigszins avontuurlijke, welke den militair eigen is, zou misplaatst zijn in den vrijen, ordelievenden burger; dat afstand doen van eigen inzicht en individueele overtuiging, hetwelk zelfs bij officieren vereischt wordt, zou slechts hinderend werken op den geest van initiatief en persoonlijke onderneming, welke steeds den vrijen Nederlander, evenals den Engelschman en den Amerikaan, heeft onderscheiden. Men late elken stand zijn eigen karakter, en ons vaderland zal er wel bij varen.

Men zegge nu ook niet, dat wij ten believe van de middelklasse, die van de plaatsvervanging profiteert, het karakter van het mindere volk prijsgeven. Want het gedwongen kazerneleven zal op den minderen man, die reeds volgens zijn stand meer afhankelijk is, niet zulk een invloed hebben als op het karakter van den vrijen burger uit de middelklasse, daar de leefwijze van een gewoon soldaat niet zeer verschillend is van de leefwijze van den stand, waarin hij geboren en opgevoed is. Daarenboven zal de middelstand altijd en overal, doch vooral in Nederland, de eigenlijke kern en het karakter eener natie blijven vormen. Van de vrije en onbelemmerde ontwikkeling van dezen stand, van den invloed van zijn eigenaardig karakter zullen ook de welvaart en de goede of slechte hoedanigheden der lagere standen, ja de bloei van geheel den Staat afhangen. Welnu, die kern onzer natie was eeuwenlang en is nog altijd antimilitaristisch gezind.

Deze gezindheid van ons volk toonde zich vooral, toen

voor het eerst de conscriptie, niet door eigen vorst of gezag werd ingevoerd, maar door vreemde overheersching ons werd opgedrongen. Hoe gehaat de wet van 1811 bij ons volk was, tot welke droevige tooneelen zij, o. a. te Amsterdam, heeft aanleiding gegeven, weten nog velen onzer van hooren zeggen en kan een ieder lezen in de geschiedenis dier dagen. Die gemeenschappelijke haat tegen gedwongen krijgsdienst heeft niet weinig bijgedragen, om alle partijen en standen de handen ineen te doen slaan, ten einde het Fransche juk af te schudden.

Toen dan ook Willem I, als Koning der Nederlanden, de souvereiniteit had aanvaard, was het zijn innig verlangen, aan dezen algemeenen volkswensch te voldoen en de conscriptie af te schaffen. Wegens financieele omstandigheden kon hiertoe echter niet aanstonds worden overgegaan. Toch werd in de Grondwet van 1814 en van 1815 het beginsel opgenomen, dat het *leger uitsluitend*, en de *nationale militie zooveel mogelijk uit vrijwilligers moet bestaan*; de conscriptie werd slechts behouden, in zoover zij volstrekt noodzakelijk zou zijn als *aanvulling der vrijwilligers*. Dat het hiermee ernstig gemeend was blijkt hieruit, dat tot 1829 tegen niet geringe kosten een viertal regimenten door recruteering in Zwitserland en Nassau voltallig werden gehouden. De artikelen der Grondwet van 1848 waren ongeveer eensluidend met die van 1814 en 1815 ¹⁾. Daar echter de toestand van Europa sinds 1848 merkkelijk was veranderd, en de oude Grondwet door tal van bijzondere bepalingen de vrijheid van den gewonen wetgever te

1) Art. 178 der Grondwet van 1848 luidde: „De Koning zorgt dat er „te allen tijde een toereikende zee- en landmacht onderhouden worden, „aangeworven uit vrijwilligers, hetzij inboorlingen of vreemdelingen, om „te dienen in of buiten Europa naar omstandigheden.” Art. 180: „Er is „steeds een nationale militie, zooveel mogelijk samen te stellen uit vrijwilligers, om te dienen op de wijze in de wet bepaald.” Art. 181: „Bij gebrek aan genoegzame vrijwilligers wordt de militie voltallig gemaakt door „loting uit de ingezetenen.”

veel aan banden had gelegd, werden in de nieuwe Grondwet van 1887 vele punten geschrapt en slechts vastgesteld, dat het leger zou bestaan „uit *vrijwilligers en dienstplichtigen*”, zoodat ook thans nog de vrijwilligers op de eerste plaats staan.

Hoe hatelijk en drukkend nu ook de last der conscriptie sinds Neerland's herstel gebleven was, toch kon men, daar plaatsvervanging en nummervervisseling was behouden, er zich in schikken, en wyl de Staat slechts het volstrekt noodzakelijke eischte, en wyl daardoor handel en nijverheid, kunst en wetenschap niet merkelijk werden benadeeld, en wyl de meergegoeden, voor wie het soldatenleven het drukkendst zou zijn, zich hiervan konden loskopen, terwijl op deze wijze tevens duizenden uit de volksklasse als remplaçant in den krijgsdienst een goede verdienste vonden. Door persoonlijken dienstplicht zou echter het militarisme zich in al zijne hatelijkheid vertoonen en vooral de kern en kracht der natie tegen de borst stuiten, als geheel strijdig met haren aard en haar karakter. Want, ja, zoolang Nederland het land zal blijven der individueele vrijheid tegenover staatsabsolutisme, zoolang het Nederlandsche volk de overtuiging zal koesteren, dat zijn grootheid gelegen is in den bloei van handel en nijverheid, en dat hiervoor vrije, door den staat niet belemmerde ontwikkeling vereischt wordt, zoolang het trotsch zal blijven gaan op zijne vrijheidsliefde en verdraagzaamheid, op zijne bezadigdheid en goedhartigheid, op zijn geest van werkzaamheid en onderneming, kortom op het karakter, hetwelk de vruchtbare bron is geweest van zijn roemrijk verleden, zoolang ook zal het met hart en ziel gekant blijven tegen persoonlijken dienstplicht en alle militaristische strekkingen, zoolang zal het dat karakter, het door zijn voorvaderen overgeleverd, eerbiedigen, en, bij den vasten wil zijn vaderland en zijn Koning desnoods met lijf en goed verdedigen, toch eer door geldelijke, dan door onnoodig afgedwongen persoonlijken lasten zijne onafhankelijkheid handhaven!

Na dit alles zal het den welwillenden lezer niet moeilijk zijn te antwoorden op verschillende redenen van paedagogischen aard, waardoor de militaristen de wenselijkheid van persoonlijken dienstplicht trachten te betoogen. Zoo spreekt de hooggeschatte Defensie-commissie van „*een fier gevoel van weerbaarheid en volkskracht*”, hetwelk zal worden opgewekt; en verder geeft zij als vierde argument: „*Door de invoering van persoonlijken dienstplicht zullen ook de zonen der meergegoeden de uitstekende oefenschool van het leger doorloopen en zal hun op de duidelijke wijze onder het oog worden gebracht, dat ook op hen, als burgers van het vaderland, ernstige niet af te kooplen plichten rusten.*” (blz. 21).

Men beweert dan onder andere, dat door het dienst nemen der meergegoeden in het leger de liefde voor het algemeen belang en de persoonlijke behartiging van 's lands zaken meer zal toenemen, dat men dan gewilliger de lastposten op zich zal nemen, waaraan thans zoo velen uit onverschilligheid of gemakzucht zich zoeken te onttrekken

Wij meenen dit te moeten ontkennen, en gelooven, dat die geest van persoonlijke toewijding, van deelneming aan het algemeen welzijn niet samenhangt met persoonlijken dienstplicht in het leger. Een afdoend bewijs hiervoor vinden wij in Engeland, waar noch conscriptie noch persoonlijke dienstplicht bestaat, terwijl toch in geen land ter wereld het volk in al zijne standen in zoo hooge mate, met opoffering van bijzondere belangen, deelneemt aan de openbare zaken en aangelegenheden, als in dat land der klassieke vrijheid. De reden hiervan is, dat hoe meer de Staat de individueele vrijheid eerbiedigt, des te meer zullen ook de burgers zich zedelijk verplicht gevoelen hem hunne wederzijdsche persoonlijke diensten aan te bieden. Het militarisme of persoonlijke dienstplicht zou o. i. juist het tegenovergestelde bewerken van wat zijne voorstanders beoogen; het zou langzamerhand den geest van kortzichtige, hatelijke bureaucratie invoeren

met haar leger van bezoldigde beampten vol verwaandheid en onuitstaanbaren trots.

Persoonlijke dienstplicht, zeggen velen, zal op onze jongelingen uit de meergegoede standen een allerheilzaamsten invloed oefenen; dan zullen zij leeren gehoorzamen, zich onderwerpen aan het gezag; zij zullen zich gewennen aan orde en tucht, zich zelve leeren beheerschen en bedwingen, hunne weekelijkheid overwinnen; kortom in die uitstekende oefenschool van het leger zal geheel hun karakter worden gevormd en verbeterd.

Ons dunkt, dat de militaristen die aldus redeneeren, weinig achting koesteren voor ons nationaal karakter. Men zou bijna zeggen, dat zij er verlegen voor zijn, terwijl zij met hoogen eerbied opzien tegen den militairen aard van andere natiën! Wij zouden dezen geachten heeren den raad geven, hunne blikken te wenden niet naar onze oostelijke, maar naar onze westelijke naburen aan de overzijde van het Kanaal, naar het vrije Engelsche volk, waarmede wij èn in geschiedenis, èn in karakter, èn in bronnen van welvaart veel meer overeenkomst hebben, dan met het militaristische Pruisen. Neen, wij behoeven ons niet te schamen over onzen landaard; integendeel, wij mogen fier gaan op onzen edelen vrijheidszin, op onze ordelievendheid en onze ongedwongen onderwerping aan het wettig gezag, op ons plichtbesef, op onze rondborstigheid, op onzen waardigen eenvoud, op onzen moed en onze standvastigheid, in één woord op al die nationale deugden, welke onze vaders hebben gesierd, en welke ook ons zullen blijven sieren, zoolang het dwangjuk van het militarisme onze schouderen niet zal knellen. Men late aan andere natiën hun militaristischen geest met zijne eigenaardige hoedanigheden, maar verbastere niet ons edel Hollandsch karakter door inmenging van vreemde smetten. ¹⁾

1) Wij gelooven het argument der militaristen met meer kracht te kunnen retorqueeren. Het aanleeren van orde en tucht is juist een reden voor het behoud der plaatsvervang. Zeker toch is het, dat de minder-

Maar toegegeven eens, het ontbrak onzen jongelingen meer dan die van andere volken aan genoemde goede hoedanigheden, van waar heeft dan de Staat het recht, de opvoeder en zedenmeester te zijn der individuen? Dit is het recht en de plicht der ouders, voor zoolang kinderen onder hun gezag staan. Verder moet ieder voor zich, zonder staatsdwang maar uit vrije beweging en overtuiging, zijn eigen goede hoedanigheden ontwikkelen. Dit streng persoonlijk recht aan den Staat toe te kennen druischt in tegen alle gezonde rede, is omverwerping van alle orde, inéénsmelting van alle andere plichten tot staatsplichten. Eindelijk meenen wij onzen lezers genoegzaam te hebben aangetoond, dat het leger, het moge ook al een uitstekende oefenschool zijn om den fieren militairen geest onder militairen aan te kweeken, toch niet de geschikte plaats is tot vorming van het eigenaardig Hollandsch burgerlijk karakter, dat integendeel door deze dwangmaatregelen van den absoluten Staat vele van de goede hoedanigheden, door onze vrije voorvaderen overgeleverd, langzaam maar zeker zouden verdwijnen.

Meermalen hoort men ook in onze dagen van militaristische zijde beweren, dat het Nederlandsche volk niet meer bezielde is met die *opofferende vaderlandsliefde*, welke ons roemrijk voorgeslacht in de verdediging van den geboortegrond heeft betoond, dat, vooral tengevolge van den meer dan vijftigjarigen vrede, dien wij hebben mogen genieten, de geestkracht van ons volk, ons nationaal eergevoel is verslapt. Voer persoonlijken dienstplicht in,

gegoede volksklasse, die van alle zijden wordt aangespoord, de maatschappelijke orde te verbreken en alle tucht te versmaden, deze leerschool des legers veel meer noodig heeft dan de meergegoede, die van nature en uit eigenbelang meer ordelievend is. Welnu, door het intreden dezer meergegoeden in het leger, zullen natuurlijk hunne minvermogene plaatsvervangers grootendeels in de burgermaatschappij blijven, en alzoo verstoken zijn van deze leerschool van tucht en orde. Het heil van den Staat vordert dus ook in dit opzicht behoud der plaatsvervang.

zeggen ze, en het *patriotisme* zal herleven, „een fier gevoel van weerbaarheid en volkskracht” zal worden opgewekt; dan zal ook den zonen der meergegoeden „op de duidelijkeste wijze onder de oogen worden gebracht, dat ook „op hen, als burgers van het vaderland, ernstige niet af „te koopen plichten rusten.” (t. a. p.).

Onzes inziens hebben onze geachte tegenstanders niet begrepen, waarin het geheim schuilt van het patriotisme bij ons volk. De ware liefde tot het vaderland wordt niet ingeboezemd door gedwongen krijgsdienst en het noodeloos verzwaren van persoonlijke lasten; want liefde laat zich niet met den knoet „einprügeln.” Verre van daar! De duizenden jongelingen uit alle standen, die jaarlijks het Duitsche vaderland verlaten, om den dienstplicht te ontgaan en in Amerika of elders een vrijeroord te zoeken, zouden reeds een bewijs leveren van de onhoudbaarheid dezer bewering ¹⁾. Neen; de ware vaderlandsliefde — wij spreken natuurlijk niet van een ziekelijk heimwee, wanneer men in den vreemde is, noch ook van zekere momentane, door krijgsmuziek of hoe dan ook opgewonden geestdrift, maar van eene mannelijke liefde, die zich toont door den onverzettelijken wil ten koste van goed en bloed zijne onafhankelijkheid tot het uiterste te verdedigen — deze ware vaderlandsliefde berust niet op dwang, maar op overtuiging, op het bewustzijn van

1) Een Pruisische Regierings-President te Keulen wandelde eens met zijn secretaris langs de oevers van den Rijn, toen een stoomboot met landverhuizers voor Amerika bestemd, voorbijging. „Schade doch für das Vaterland!” zeide de President tot zijn Secretaris, „sehen Sie einmal diese gesunden Kerle mit breiten Schultern; was würden das gute Soldaten sein! Würde es denn kein Mittel geben, diese Auswanderung zu verhindern?” Een werkman, die in de nabijheid deze woorden had opgevangen, waagde het toe te treden. „Entschuldigen Sie mich, Excellenz”, zeide hij, „ich kenne solch ein Mittel.” President: „Was soll er?” Werkman: „Euer Excellenz haben nur in die Kölnische Zeitung einrücken zu lassen, Amerika sei Preussisch geworden.” Deze anecdote of geschiedenis, welke in Westelijk Deutschland met veel genoegen wordt oververteld, geeft het juiste antwoord op eene dubbele vraag: Hoe beschouwt de regeering in een militaristischen staat zijne burgers? — Hoe groot is de vaderlandsliefde dezer burgers tengevolge van het militarisme?

grootere vrijheid. Hoe meer wij Nederlanders ons in ons vaderland vrij zullen gevoelen van de knellende banden van het militarisme, hoe meer wij overtuigd zullen zijn van de groote voorrechten, die wij boven zoovele andere natiën genieten, hoe meer wij zullen ondervinden, dat onze Nederlandsche Staat, meer dan andere Staten, de beschermer is onzer souvereine rechten, en met name van het recht der dienstvervanging, dat onze regeering, slechts gedwongen door de alleruiterste noodzakelijkheid, beslag legt op onze individueele vrijheid, des te dierbaarder zal ons ook onze geboortegrond zijn, met des te meer fierheid zullen wij het hoofd mogen verheffen onder alle beschaafde volken, maar ook des te meer zal ons hart gloeien van heilige verontwaardiging, en des te grooter offers zullen wij ons getroosten, wanneer een vijand onze onafhankelijkheid zou bedreigen, ons die rechten en vrijheden zou willen ontrooven ¹⁾. Dit was juist het geheim van het patriotisme onzer voorvaderen. Zij hadden de diepe overtuiging, dat Nederland het land is der individueele vrijheid tegenover het Staatsabsolutisme, en die overtuiging gaf hun geestdrift en liefde voor hun vaderland, en die liefde vervulde hen met kracht en moed en geest van opoffering, om eerst en vooral schatten gelds, en in de ure des gevaars ook hun bloed te storten voor de handhaving hunner rechten.

Welnu, die ware vaderlandsliefde, dat fier nationaliteitsgevoel, die geestkracht en offervaardigheid bezielt ook thans nog alle ware Nederlanders. Ook thans nog zijn zij overtuigd, dat in weinig landen der wereld de individueele vrijheid zoozeer door het staatsgezag wordt geeerbiedigd, als in ons vaderland, waar o. a. de last der conscriptie door de hooggewaardeerde vrijheid der

1) Zeer waar is het dus, wat Hegel, ofschoon voorstander van het Staatsabsolutisme, zegt: „Diesz ist das Geheimniz des Patriotismus der Bürger nach dieser Seite, dasz sie den Staat als ihre Substanz wissen, weil er ihre besonderen Sphären, deren Berechtigung und Autorität wie deren Wohlfahrt erhält.“ *Grundlinien der Philosophie des Rechts*. § 289.

plaatsvervanging zoo belangrijk wordt verlicht. Mocht ooit, waartoe echter nu geen enkele grond van waarschijnlijkheid bestaat, mocht ooit een of andere militaristische nabuur ons zelfstandig volksbestaan bedreigen, dan zal men in geheel Nederland alle standen, als één man zien opstaan en zich scharen onder de krijgsvanier, om het vaderland en zijn Vorst te verdedigen met een zelfopoffering, een moed en volharding, te grooter, naarmate het vrijheidsgevoel en de overtuiging onzer voorrechten dieper bij ons zijn geworteld. Gelijk in 1813 vooral de haat der conscriptie en de belemmering van den handel door het continentaal stelsel alle partijen deden samenspannen, om het vreemde dwangjuk af te schudden, zoo zou ook dan het ons dreigend militarisme, waardoor persoonlijke vrijheid en maatschappelijke belangen, zoozeer worden geschaad, het schrikbeeld zijn, hetwelk ons met den moed der wanhoop tot het uiterste zou doen strijden.

Beweren dus, dat bij ons Nederlandsch volk de geestkracht en het nationaal eergevoel is verslapt, dat het in 't bijzonder onzen meergegoeden jongelingen, die door geld een plaatsvervanger stellen en niet noodeloos de wapenen dragen, aan ernstig plichtbesef en opofferende vaderlandsliefde ontbreekt, verraadt o. i. òf wel onbekendheid met de diepe grondreden van het patriotisme bij ons volk, òf wel — hetgeen wij minder gaarne onderstellen — miskenning zoo van ons tegenwoordig geslacht als van ons roemrijk voorgeslacht, hetwelk steeds in de eerste plaats door geldelijke lasten zijne vaderlandsliefde heeft getoond, en door den dienst van anderen zijn plichten jegens dat vaderland heeft doen vervullen.

Bedriegen wij ons niet, dan zal ook de welwillende lezer met ons van meening zijn, dat het Nederlandsche volk in zijn historie en tradities, in zijn karakter en goede hoedanigheden, in zijn welbegrepen en diepgevoeld patriotisme antimilitaristisch is; dat derhalve de invoe-

ring van persoonlijken dienstplicht zou breken met onze geschiedenis, zou strijden met onzen landaard, en vooral verderfelijk zou werken op dat fiere bewustzijn onzer individueele vrijheid, hetwelk de diepste grond is van onze nationale wilskracht, van die zelfopofferende, plicht-betrachtende vaderlandsliefde; dat bijgevolg de afschaffing van de vrijheid der plaatsvervanging, wel verre van ons tot een weerbaar volk te maken, ons zedelijkerwijze zou verzwakken, en het publiek geweten een krachtigen steun zou ontnemen voor de ure, waarop de zelfstandigheid van ons dierbaar vaderland zou worden bedreigd.

Misschien zal menig militarist, bij het lezen van dit hoofdstuk, hebben gedacht, dat wij meer als vaderlandslievend burger in eenigszins opgewonden stijl, dan als bezadigd denker deze regelen hebben neergeschreven, wijl wij geen rekening hebben gehouden met de veranderde toestanden. In dit geval vragen wij hem wel excuus: in het volgend hoofdstuk zullen wij aantoonen, dat ons leger ook *militairement* even krachtig kan zijn met behoud der plaatsvervanging als met persoonlijken dienstplicht.

VIERDE HOOFDSTUK.

Persoonlijke dienstplicht beschouwd van militaire zijde.

Waarom zijn wij tegen persoonlijken dienstplicht?

*Omdat persoonlijke dienstplicht, ook van uitsluitend
militair standpunt, voor 's Lands defensie niet noodza-
kelijk is.*

De lezers, die ons met welwillende aandacht volgden, zullen zeer zeker in de gewichtigste punten met ons instemen en aannemen dat persoonlijke dienstplicht inbreuk maakt op een souverain recht van het individu, dat de invoering daarvan niet bevorderlijk zou zijn aan onze zedelijkheid, belemmerend voor onze volkswelvaart, strijdig met onze historie en ons nationaal karakter, kortom, dat het eene geheele omwenteling zou zijn in ons volksleven. Maar, zal menigeen zeggen, die niet geheel vreemd is in de literatuur omtrent dit brandend vraagstuk, de militaristen beweren, dat de quaestie van persoonlijken dienstplicht, als zijnde een militaire quaestie, eerst en vooral door militairen moet worden opgelost; deze nu zijn van gevoelen, dat de plaatsvervanging de kanker is van ons leger, dat de afschaffing noodzakelijk is voor eene deugdelijke organisatie van onze levende weerkrachten. Wat van deze beweringen te denken?

Wij zijn van meening, dat dergelijke uitdrukkingen niet vrij te pleiten zijn van onjuistheid en overdrijving.

De quaestie van persoonlijken dienstplicht is niet eerst en vooral eene militaire quaestie en behoort niet hoofdzakelijk tot het gebied van krijgskunde, van tactiek of strategie, gelijk b.v. de quaestie over het aanleggen van forten en liniën, over de wijze van aanvallen en retireeren, over het vormen van slagliniën en colonnes, over de voorkeur tusschen tirailleurgevecht en geschutvuur, enz. Neen, persoonlijke dienstplicht is een vraagstuk van veel wijderen omvang, een vraagstuk, hetwelk geheel de maatschappij in al hare vertakkingen omvat, in den werkkring van alle standen ingrijpt, ja de heiligste rechten van den mensch aantast. Als zoodanig behoort het dus vooral te worden opgelost door staatkundigen en rechtsgeleerden, die een ruimeren blik hebben en zoowel de eischen der militairen als de rechten der individuen en de stoffelijke en zedelijke belangen der verschillende standen in hun horizon opnemen. Zeker, militairen moeten worden gehoord, zij moeten gegevens verstrekken, redenen opgeven; deze redenen echter te schiften, op deze gegevens een systeem te bouwen, hetwelk een omwenteling in geheel een volksleven teweegbrengt, is de taak van den staatsman, hij zij burger of militair, die rekening weet te houden met alle omstandigheden van oorzaak en gevolg, van verleden en toekomst, van personen en plaatsen, van karakter en stand, in één woord, met al de factoren, die van invloed zijn op de geschiedenis en den bloei van een volk. Ook de geachte Defensie-commissie, met den Minister van Oorlog aan het hoofd, heeft dit in beginsel erkend, wanneer zij zegt, dat „hetgeen uit een militair oogpunt wenschelijk „wordt geacht, getoetst zal moeten worden aan de *maatschappelijke belangen* der bevolking en aan den gelijken toestand des Rijks, *ten einde op de Natie geen „grooteren druk te leggen dan volstrekt noodzakelijk is.*” (bl. 2.) Deze verschillende factoren nu, deze maatschappelijke belangen en persoonlijke rechten der burgers worden o. i. door vele militairen, die zich op bijna uit-

sluitend krijgskundig standpunt plaatsen, te veel over het hoofd gezien.

Verder moeten wij hier opmerken, dat het woord „noodzakelijk” in deze quaestie moet genomen worden, niet in den zin van min of meer nuttig, dienstig, wenschelijk, gewichtig, enz., maar in den zin van *volstrekt noodzakelijk*, gelijk de Commissie zich in de bovenvermelde woorden uitdrukt, d. i. *dringend, gebiedend, uiterst noodzakelijk, volstrekt onontbeerlijk en onmisbaar* voor 's Lands defensie. Immers er is hier spraak, den vrijen burger met geweld het recht van dienstvervanging te ontnemen, het recht hetwelk elk individu als souverain bezit voor alle diensten in Staat en maatschappij, de dienst in het leger niet uitgezonderd. Er is hier spraak hem te dwingen persoonlijk zijne vrijheid op te offeren, zijne gezondheid en zijn leven in de waagschaal te stellen, en hem te beletten dit door een ander te laten doen, die volgaarne tegen een vrij bedongen loon deze diensten en lasten zou overnemen. Opdat nu zulk een dwang, zulk een geweld niet in despotisme en dwingelandij ont-aarde, wordt er, dit zegt ons het natuurlijk gevoel van recht en billijkheid, eene volstrekte, gebiedende noodzakelijkheid vereischt. Slechts de volstrekte noodzakelijkheid voor de veiligheid des vaderlands, als voor een algemeen belang van hooger aard, kan den Staat eene reden zijn, zulke persoonlijke diensten te vergen, zoozeer op bijzondere belangen en rechten inbreuk te maken.

Wanneer echter de militairen over noodzakelijkheid van persoonlijke dienstplicht spreken, nemen zij dit woord meestal niet in dien absoluten zin. De redenen toch door hen aangevoerd pleiten hoogstens voor het nut der afschaffing, schoon ook dit zelfs door andere militairen van gezag wordt ontkend. Verondersteld zelfs, dat hunne gronden inderdaad steekhoudend waren, dat het gehalte van het leger er bij zou winnen, dat een fier gevoel van weerkracht zou worden gewekt, dat de kazerne een uitstekende oefenschool zou zijn, dat de be-

langstelling voor het leger zou toenemen, dat de kader-vorming minder bezwaarlijk zou zijn, enz., dan zou hieruit nog alleen volgen, dat persoonlijke dienstplicht van min of meer groot belang is, dat het op zich zelf genomen beter en verkieselijker zou zijn plaatsvervanging af te schaffen. Doch door al deze redenen van wenselijkheid, verkieselijkheid, betamelijkheid, belang, nut, voordeel, enz., wordt de berooving van zulk een onwaardeerbaar recht, het plegen van zulk een dwang niet gewettigd. Al deze redenen bestonden reeds in de vorige eeuwen, en toch hebben zij, die toen de macht in handen hadden, veel minder dan eenige andere Staat in Europa, zich gerechtigd gehouden, onzen voorvaderen zulk een zwaar juk op te leggen, hen tot persoonlijke dienstvervulling in het leger te dwingen. Hun eerbied voor de individueele vrijheid was de grond van hun juist rechtsbegrip.¹⁾

De eigenlijke *cardo quaestionis* is dus deze: is persoonlijke dienstplicht volstrekt onontbeerlijk voor de zelfstandigheid van ons volk? Gesteld de tegenwoordige levende strijdkrachten worden tot het vereischte getal gebracht en door een deugdelijk kader aangevoerd, zou dan bij gelijke numerieke sterkte ons vaderland in gevaar verkeerden tengevolge van de plaatsvervangers, terwijl het aan dit gevaar zou ontsnappen door het persoonlijk in het leger treden der rijken? Is er eenige gegronde waarschijnlijkheid, dat de vijand zal verslagen worden, wanneer de meergegoede in persoon zijn wapen hanteert? Zal men de overwinning niet behalen, wanneer de meer-

1) Om eene mogelijke opmerking te voorkomen, herinneren wij den lezer wat wij reeds gezegd hebben, dat nl. dit beginsel ook geldt voor conscriptie in het algemeen. Ook conscriptie is slechts geoorloofd, omdat en in zooverre zij volstrekt noodzakelijk is, hetzij wijl men zonder conscriptie het benoodigd getal soldaten niet zou erlangen, hetzij wijl dan de belastingen zoo hoog zouden moeten stijgen, dat zij voor het gezamenlijke volk een zwaarder druk zouden veroorzaken dan de conscriptie zelve.

gegoede iemand in zijn plaats stelt, die minder met de goederen der fortuin gezegend is? Toch bezit de remplaçant bijna zeker meer lichaamskracht, gehardheid, moed en krijgslust dan hij zelf. Is het geheel onmogelijk op eene andere voor de natie min drukkende wijze, b. v. langs geldelijken weg, een voor de verdediging van ons land goed georganiseerd leger te verkrijgen? Ziedaar de quaestie, gelijk zij gesteld moet worden volgens de eischen der strenge rechtvaardigheid, gelijk die ook door den Staat ten opzichte zijner onderdanen in acht genomen moet worden.

Weinig militairen, gelooven we, zullen op deze vragen een beslissend antwoord geven ¹⁾. Als inderdaad persoonlijke dienstplicht van krijgskundig standpunt zoo gebiedend noodzakelijk was, zou bij de militaire autoriteiten eensgezindheid hieromtrent bestaan, gelijk er bijv. eenstemmigheid heerscht omtrent de noodzakelijkheid eener reorganisatie of versterking onzer strijdkrachten. Iets wat zoo hoogst noodzakelijk is, loopt iederen deskundige aanstonds in het oog. Wel verre echter is dit hier het geval. Vele hooggeplaatste en gezaghebbende militairen trekken zelfs het nut en belang van dezen nieuwen maatregel voor ons leger in twijfel of ontkennen het bepaald. Het hoofd van de minderheid der Defensie-commissie, wijlen Generaal Reuther, die als Minister van oorlog onder het ministerie van Lijnden de algemeene achting van het leger genoot, verklaart in de Nota aan den Koning, dat „de „invoering van den persoonlijke dienstplicht bij het „leger wel degelijk eene aanmerkelijke verzwaring van „den dienstplicht voor de geheele bevolking ten gevolge „zoude hebben, en *niet noodig is in het belang onzer*

1) De voorstanders van persoonlijke dienstplicht „moeten niet de „stelling verkondigen dat de persoonlijke dienstplicht voor de reorganisatie „onzer levende strijdkrachten noodzakelijk of onmisbaar is. Geen enkel militair van naam in ons leger zal, geloof ik, die stelling willen onderschrijven. Ook de heer Mars (een bekend militarist in het *Handelsblad*) „heeft dit eerlijk erkend.” Aldus kapitein De Ras in de *Tijd* 8 Feb. '89.

„*strijdkrachten.*” (blz. 138). Vooral *met het oog op de kadervorming*, waartoe de meergegoede dienstplichtigen stof zouden moeten leveren, acht hij *de invoering van persoonlijken dienstplicht niet gewenscht*. (bl. 134). Niet minder is generaal Van der Schrieck, om slechts van de hoogste militairen te spreken, een open tegenstander van persoonlijken dienstplicht; eveneens waren dit mannen als De Roo van Alderwerelt, Stieltjes, enz. Hoevele er onder de officieren tegen de afschaffing zijn, blijkt o. a. uit een militair tijdschrift: „Het kan den heer De „Roo bepaaldelijk niet onbekend zijn, (aldus in den *Militairen Spectator* 1879 bl. 420), „*dat wellicht de helft van de officieren* tegen den verlangden persoonlijken „dienst gekant is. De heeren Reuther en Van der Schrieck „staan dus volstrekt niet alleen in deze zaak. Als leden „der Kamer komen zij er rond voor uit, terwijl *anderen* „*voorzichtigheidshalve zwijgen, om hun carrière niet te bederven.*” Zijn nu die *vele officieren*, welke tegen de afschaffing zijn, zoo van alle gezond verstand ontbloot? Zelfs de ijverigste voorstanders der afschaffing zullen gedwongen zijn te erkennen, dat de quaestie van persoonlijken dienstplicht volstrekt geen overwonnen standpunt is onder de bekwaamste militairen, dat integendeel tal van mannen van algemeen erkend gezag tegen den gedwongen persoonlijken dienst zijn. De heer Huber, Kapitein der Infanterie, zegt o. a.: „De keuze is zeer moeilijk, wanneer bekende militaire autoriteiten *ja* zeggen, „waar andere weder volmondig *neen* durven antwoorden. „De wetsontwerpers van het najaar 1871 en het voorjaar 1873 stelden voor afschaffing der dienstvervangings; „die van 1876, '77 en '81 behouden der dienstvervangings. „Twee oorlogsministers stellen dus het eene, drie andere „het tegenovergestelde voor. Stieltjes, De Roo, Nierstrasz „en Storm van 's Gravesande brengen hunne stem uit „tegen de afschaffing der dienstvervangings, terwijl de „antidienstvervangingsbond daarentegen weder een zoo „groot aantal bekwame mannen onder zijn voorstanders

„telt, dat het onmogelijk geheel buiten beschouwing kan „blijven.” (*De Tijdspiegel* 1883 I. bl. 84 ¹⁾).

Wij spreken hier niet over de redenen der tegenstanders onder de hooggeplaatste militairen : in ons antwoord op de argumenten van de meerderheid der commissie zullen wij die verder ontwikkelen. Genoeg zij het hier te hebben aangetoond, dat de militaire autoriteiten volstrekt niet eensgezind zijn omtrent het nut en de voordeelen van persoonlijk dienstplicht.

Hier staat dus gezag tegenover gezag, getuige tegenover getuige. De positie van den staatsman in deze omstandigheden is niet ongelijk aan die van een rechter met tegenstrijdige getuigen voor zich. Hij moet rekening houden met alle omstandigheden van personen en zaken, die van invloed kunnen zijn op de afgelegde verklaringen. 't Is toch een algemeene stelregel bij het getuigenverhoor, dat men bij het aannemen van getuigenissen omzichtiger moet zijn, naarmate de getuigen meer in de zaak zijn betrokken, naarmate hunne belangen of de eer van hun stand eene gunstige uitspraak vorderen. Nu wil het ons toeschijnen, dat onder de militairen, die voorstanders zijn der afschaffing, niet weinigen zich door deze subjectieve redenen hebben laten misleiden. Verre van ons ook in het

1) Wat nu te denken van beweringen der militaristen als deze : „Alle „deskundigen zijn het op dat punt eens. Lees één of honderd geschriften, alle deskundigen zijn tegen de plaatsvervangings?” Is dat niet een tastbare overdrijving? Ook het gezag van de meerderheid der Defensiecommissie mag in de quaestie van persoonlijk dienstplicht niet overschat worden. Reeds vóór de samenstelling dezer Commissie wist men wie vóór wie tegenstanders waren. Het ingesteld onderzoek, dat trouwens over nog andere belangrijke punten van ons Defensiewezen liep, was van weinig of geen invloed op hunne zienswijze omtrent de afschaffing der dienstvervangings. Men had even gemakkelijk de Commissie kunnen samenstellen uit 17 tegenstanders en 3 voorstanders van persoonlijk dienstplicht als thans het tegenovergestelde heeft plaats gehad. Ofschoon wij dus den ijver der leden oprecht waardeeren, en in andere gewichtige punten hun gezag eerbiedigen, blijft ons hun gevoelen omtrent persoonlijk dienstplicht, wat het was vóór het onderzoek : *eene persoonlijke zienswijze van zeventien militaristen.*

minst hunne eerlijkheid en oprechtheid in twijfel te trekken. Maar men maakt zich zoo spoedig illusies omtrent wat nuttig is of noodzakelijk, vooral wanneer het strekt tot verheffing onzer positie. Wanneer men iets vurig verlangt, weet men altijd redenen te vinden om het belang, het gewicht, de billijkheid, zelfs de noodzakelijkheid ervan te bewijzen. Nu zijn voor officieren natuurlijke beweegredenen te over, om hen naar persoonlijken dienstplicht verlangend te doen uitzien. Zoo bijv. zou het hun veel aangenamer zijn commando te voeren over jongelingen van stand, dan over onbeschaafde jongelui uit de mindere klassen. Ook zouden zij daardoor meer in achting stijgen bij de natie en hare vertegenwoordiging; zij zouden meer in intieme relaties komen met den rijken handelsstand, meer vooruitzicht hebben eene aanzienlijke partij aan te gaan, enz. Al deze aspiraties willen we hun volstrekt niet euvel duiden; 't is eene menschelijke zwakheid eigen aan ieder, die vooruit wil komen in de wereld en hart heeft voor zijn stand en zijn beroep. Hieromtrent mogen we allen met Terentius zeggen: „*homo sum; humani nihil a me alienum puto.*” Bij al de achting en genegenheid, die wij den militair, als den hoogen beschermer onzer vrijheden en belangen toedragen, kunnen wij niet veronderstellen, dat zij alleen op dezen algemeenen regel eene uitzondering maken en van dit menschelijk zwak bevrijd zijn. Welnu, aan deze behartiging hunner persoonlijke belangen, aan deze zeer natuurlijke verlangens naar de verbetering hunner positie in de maatschappij, meenen wij in niet geringe mate de militaristische strooming onder de officieren te moeten toeschrijven; door deze zeer verschoonbare, zij het dan ook wat al te menschelijke redenen heeft zich bij velen hunner de overtuiging gevestigd van het groote gewicht van 'persoonlijken dienstplicht. Om tegen dezen stroom in te gaan, om zoozeer zijn eigen belangen over het hoofd te zien, wordt een meer dan alledaagsche onbaatzuchtigheid en verach-

ting van menschelijk opzicht vereischt, welke men bij de massa van gewone stervelingen, zoo burgers als militairen, niet kan veronderstellen. Ons verwondert het veeleer, nog zoovele militairen met zulk eene belangeloosheid voor het behoud van plaatsvervangende te hooren getuigen. Eere voorzeker aan hunne krijgsmansrondborstigheid! Men zal echter gaarne met ons erkennen, dat in deze omstandigheden het onbevooroordeeld getuigenis der tegenstanders van veel grooter gewicht is voor den staatsman, dan het tegenovergesteld getuigenis der voorstanders.

Men vindt ook militairen die meer om redenen van juridischen, paedagogischen en economischen aard dan wel van uitsluitend krijgskundig standpunt voorstanders van afschaffing zijn. Velen bijv. zien het doel van het leger voorbij of overschatten er het gewicht van. Zij beweren dat de bloei van het leger de maatstaf is van den bloei der geheele maatschappij, alsof de welvaart eener burgerij van stad of dorp zou toenemen, naarmate het leger grooter is en krachtiger georganiseerd. Anderen zien in het leger een soort van opvoedingsgesticht, waar de rijkeren tuchtorde, zelfbedwang, de mindergegoeden beschaafde manieren moeten leeren, en zoo ontnemen zij den ouders onvervreembare, streng persoonlijke rechten. Wederom anderen zijn principiële voorstanders, noemen plaatsvervangende eene onzedelijkheid, den krijgsdienst een der eerste niet af te koopen plichten van den burger enz. Op al deze en andere redenen hebben wij, naar wij meenen, voldoende geantwoord; genoeg zij het hier aan te stippen, dat niet weinige officieren meer om deze dan om bijzondere krijgskundige redenen voor persoonlijke dienstplicht gezind zijn, dat dus hun gezag van militair hier geen grooter gewicht in de schaal legt.

Wanneer wij nu, na met al deze omstandigheden rekening gehouden te hebben, hooggeplaatste en gezaghebbende militairen, die bij grondige theoretische kennis

de noodige ondervinding en praktijk voegen, hooren verklaren, dat persoonlijke dienstplicht niet noodig of dienstig is in het belang van ons defensiewezen, dat zij uit krijgskundig oogpunt ernstige bezwaren zien in de afschaffing der plaatsvervanging, dan zal, wij twijfelen er niet aan, de nadenkende lezer, die de zaak objectief en onbevooroordeeld beschouwt, met ons van meening zijn, dat gewenschtheid en belang van gedwongen persoonlijke dienst in het leger ook van militair standpunt op goede gronden mag betwijfeld of geloochend worden, dat echter zijne volstrekte noodzakelijkheid door geen enkel apodictisch argument wordt bewezen en door geen militairen van gezag als zeker zal worden erkend.

Is dan persoonlijke dienstplicht voor eene deugdelijke organisatie onzer levende strijdkrachten niet volstrekt en gebiedend noodzakelijk, dan volgt hieruit, met de onverbiddelijke strengheid der logica, de conclusie: door de invoering van dezen nieuwen maatregel zou de Staat zich ten opzichte zijner onderdanen aan onrechtmatige beperking hunner vrijheden schuldig maken. De Staat, wiens eerste en voornaamste taak het is de rechten zijner burgers te beschermen, zou op groote schaal inbreuk maken op hun allerdierbaarst souverain recht.

Met dit beroep op het gezag van hoogst bekwame militairen zouden wij de stelling, aan het begin van dit hoofdstuk geplaatst, bewezen kunnen beschouwen. Ten overvloede willen wij echter nog antwoorden op de redenen, welke door de meerderheid der Commissie en de militaristen uit krijgskundig oogpunt tot aanbeveling van persoonlijke dienstplicht worden aangevoerd.

1°. „*In de eerste plaats,*” zegt de Commissie, „*zal geen natie ter wereld bij de verdediging van haar grondgebied in staat zijn hare volle kracht te ontwikkelen, indien in het leger, het hoofdelement bij die verdediging, niet alle klassen der maatschappij vertegenwoordigd zijn* (bl. 21).”

Dit eerste gedeelte van het argument kan worden

toegegeven, doch doet hier niets ter zake: het pleit slechts voor *algemeenen*, niet voor *persoonlijken* dienstplicht. De Commissie valt dus bij deze redeneering in de fout, welke in de logica wordt uitgedrukt door dit axioom: *qui nimis probat, nihil probat*. Inderdaad, eene natie zal zich slechts *in hare volle kracht* kunnen ontwikkelen bij *algemeenen* dienstplicht, waarbij natuurlijk alle klassen der maatschappij vertegenwoordigd zullen zijn. Maar de Commissie wil geen algemeenen dienstplicht (bl. 15 van het Verslag), dus ook geene ontwikkeling van de natie in hare volle kracht; dus bewijst zij ook niets voor de vertegenwoordiging van alle klassen in het leger, m. a. w. voor *persoonlijken* dienstplicht.

Wat echter de Commissie wil, is dit: in vrede en oefening bij het leger van ongeveer de helft der weerbare jongelingen; de andere helft wordt in tijd van oorlog voor bijzondere diensten of ter aanvulling opgeroepen en bij de depots geoefend (blz. 63 n°. 26). Voor het gehalte nu van dit leger, meent de Commissie, is het van groot belang, dat er onder de eerste helft geen plaatsvervangers zijn, maar dat de meergegoeden persoonlijk hun dienstplicht vervullen. „*Door de opnemings in het leger van de meer goedge — veelal ook de meer ontwikkelde — elementen der bevolking zal ongetwijfeld het gehalte van het leger belangrijk winnen.*”

Deze woorden moeten dienen als vervolg of bevestiging van het eerste argument; onzes inziens dienen ze slechts om den Gordiaanschen knoop door te hakken. Wat door een groot gedeelte onder de militaire autoriteiten wordt ontkend — gelijk wij reeds hebben aangetoond —, wordt hier door de Commissie, op zeer categorische wijze, zonder eenig verder bewijs, *quarrément* geaffirmeerd. Het logisch antwoord hierop zou zijn: *quod gratis asseritur gratis negatur*. Wij willen echter onzen welwillenden lezers deze ontkenning bewijzen, en beweren daarom met tal van specialiteiten in de krijgskunde, dat het gehalte van ons tegenwoor-

dig leger zeer goed is, dat dit gehalte door persoonlijken dienstplicht eer zou verliezen dan winnen.

Vooreerst, wat het zedelijk gehalte van de plaatsvervangers aangaat, die vooral de oorzaak zouden zijn van de mindere waarde van ons leger, hebben we reeds gezien, dat, al moge vroeger hunne moraliteit nogal wat te wenschen hebben overgelaten, deze in de laatste jaren, volgens het getuigenis van vóór- en tegenstanders, aanmerkelijk is verbeterd, zoodat zij veilig eene vergelijking met andere miliciens kunnen doorstaan. En geen wonder. Ieder die nagaat, welke eischen bij hunne toelating omtrent zedelijkheid worden gesteld, welke bewijzen van goed gedrag zij moeten overleggen, aan welke allerscherpste keuring zij worden onderworpen, zal moeten erkennen, dat, indien men dezelfde conditie vorderde voor de andere miliciens, zeer velen hunner, ook der meergegoeden, als geheel onwaardig voor den krijgsdienst zouden worden afgewezen. Voegt men hier nu bij, dat bij persoonlijken dienstplicht de mingevoede soldaten, door het overnemen van corvéés enz., meer geld in handen zullen krijgen, — dat juist de zedelijkste der meergegoeden zich van de mindere klasse zullen terugtrekken, — dat de gegoeden, wier peil van zedelijkheid het laagst staat, door den invloed van stand en aanzien demoraliseerend op de jongelingen der volksklassen zullen werken, — dat eindelijk de ondervinding in andere landen opgedaan ten eenenmale pleit tegen de zedelijke werking van gedwongen persoonlijken dienst, — zeker, dan mogen wij hier gerust onze conclusie herhalen: het moreel gehalte van ons leger zou door de afschaffing eer verliezen dan winnen.

Ook voor de overige vereischten van een goed leger geeft het stelsel van plaatsvervangning meer waarborgen dan dat van persoonlijken dienstplicht. De *lichaamssterkte en gehardheid* tegen weer en wind, tegen ontberingen en vermoeienissen, zijn over het algemeen meer eigen aan jongelingen uit den landbouwers- of werklie-

denstand, van kindsbeen af er in geoefend, dan aan de fijner opgevoede studenten, koopmanszoon of kantoor-klerken, die hunne jongelingsjaren tusschen de boeken hebben moeten slijten.

Voor al zal de zoo onontbeerlijke *krijgstucht* niet weinig gevaar loopen bij opneming van meer gegoede en meer ontwikkelde elementen in het leger. Door natuur en opvoeding zijn zij meer critisch, meer bedilziek, minder volzaam en onderworpen dan de plaatsvervangers uit de minder gegoede en ontwikkelde klasse. Voor den bloei der krijgstucht moet men als beginsel van deugdelyke organisatie vooropstellen, dat de intellectueele ontwikkeling der militairen, zoowel als de maatschappelyke stand waarin zij zijn geboren en opgevoed, geproportioneerd moeten zijn aan den rang, dien zij in het leger bekleden. Betere stand, beschaafder opvoeding, kennis van talen, wis- en natuurkunde en andere wetenschappen, hoe noodzakelyk ook in den officier, zouden misplaatst zijn in den minderen soldaat. Die maatschappelyke voorrechten, die meerdere kennis en intellectueele ontwikkeling zullen hem dikwijls met minachting op zijne superieurs doen neerzien, hunne bevelen doen beoordeelen en bevitten, slechts met tegenstribbelen doen gehoorzamen en zodoende ook bij mingegoede wapenbroeders het vertrouwen op hunne meerderen schokken, die levensvoorwaarde voor een goed gedisciplineerd leger. Alwie met een weinig oplettendheid de menschelyke samenleving met hare gebreken heeft gadegeslagen, zal dit ten volle beamen. Hoe meer de mindere man in het leger met eerbied en ontzag zal opzien tot zijne overheden; hoe meer hij zich zijner minderheid bewust zal zijn, hoe meer hij de overtuiging zal hebben, dat hunne orders volmaakt en onberispelyk zijn, des te meer ook zal hij zich gewillig door hen laten leiden en bevelen, en de discipline stipt onderhouden. Voor orde en tucht zal het dus verkieseliker zijn, dat de manschappen bij den minderen troep ook van minderen stand

zijn, m. a. w., dat de plaatsvervangers behouden blijven,

Wij erkennen gaarne, dat zij ook genoegzaam ontwikkeld moeten zijn, om de gewone oefeningen van soldaat of zelfs van milicien-korporaal volmaakt aan te leeren. Dat evenwel onze remplaçanten over het algemeen dien graad van ontwikkeling bereikt hebben, zal moeielijk betwijfeld kunnen worden.

Het gevaar voor verslapping van krijgstucht is nog meer te duchten *bij ons eigenaardig volkskarakter*. Immers het gevoel van vrijheid en zelfstandigheid, waarop vooral onze Nederlandsche middelklasse roem mag dragen, — de actieve geest van onzen nijveren burgerstand, die altijd zooveel tot den bloei van ons vaderland heeft bijgedragen, — zijn reeds door militairen van gezag opgemerkt: als niet gering te schatten beletselen voor die onvoorwaardelijke gehoorzaamheid, die gedweeheid en gewilligheid, welke den goeden soldaat moeten onderscheiden. De plaatsvervangers echter, die nagenoeg allen door de lagere klassen geleverd worden, hebben, reeds wegens de minderheid en afhankelijkheid van hun stand, een dieper gevoel van onderwerping aan, van eerbied en ontzag jegens hunne meerderen, en zijn daarom ook van karakter meer geschikte, gedisciplineerde soldaten.

Met de krijgstucht staat in innig verband *de onderlinge kameraadschap, het gevoel van samenhang* en het daaruit voortvloeiend *vertrouwen op elkander*. Dat ook deze eigenschappen door gedwongen persoonlijken dienst meer zullen verliezen dan winnen, behoeft geen lang betoog. De meergegoeden zullen zich meestal zooveel mogelijk van de minderen terugtrekken, zich dikwijls te nauwnood verwaardigen met hunne mingevoede, ruwe en onbeschaafde kameraden te spreken. Deze volkszonen zullen natuurlijk met leede oogen de voorrechten en exceptiën aanzien, die de rijkeren zich kunnen verschaffen. Van den eenen kant dus terughouding of hooghartigheid, van den anderen kant afgunst, wrok en ontevredenheid. Wat er bij zulke toestanden van de ka-

meraadschap, de eensgezindheid en het wederzijdsch vertrouwen geworden zal, moge de lezer beoordeelen. Behoudt men echter de dienstvervanging, dan zal de geest, welke thans ons leger zoo gunstig onderscheidt, blijven bestaan; standennijd en jaloezie, die zoozeer de krijgstucht ondermijnen, zullen blijven geweerd. En zoo is dit wederom een bewijs voor het principie van legervorming, dat de rangen in het leger moeten overeenkomen met de standen daarbuiten: de mindere militairen worden genomen uit de mindergegoede standen, de officieren uit de meergergoede. Zoodoende zal het onderscheid van standen, door den socialist geloochend en gehaat, ook in het leger bewaard worden, en zoowel het leger als de burgermaatschappij ten goede komen.

Een andere reden van den goeden krijgsmansgeest in ons leger ligt hierin, dat de plaatsvervangers zonder eenigen dwang en *uit vrije keuze* dienst nemen. Zij alleen, die neiging en lust hebben voor het soldatenberoep, die van aard moedig en onverschrokken zijn, zullen zich hiertoe aanbieden. Zoo wordt het getal *vrijwillig* dienenden, die algemeen de kern des legers genoemd en als de beste soldaten geroemd worden, vermeerderd, terwijl dat der gedwongen, die bij grooten tegenzin meestal ook minder geschiktheid hebben, belangrijk zal worden verminderd. Wij weten wel, wat men hierop antwoordt. De plaatsvervangers, zegt men, dienen slechts voor geld, niet uit lust of neiging, en daarom zijn zij slechte soldaten. Maar hoe? Is het niet een door allen aangenomen beginsel: Hoe beter een dienst wordt betaald, met des te meer ijver en toewijding wordt hij verricht? Zijn onze vrijwilligers in de Oost, wier zedelijk gehalte toch ver beneden dat onzer plaatsvervangers staat, daarom minder geschikte soldaten, wijl zij goed bezoldigd worden? Hun moed en dapperheid wordt algemeen geprezen. Of zouden, enkel uit genegenheid voor het krijgsleven, zich zoovele officieren aanbieden, indien traktementen en pensioenen werden afgeschaft? Toch

is de geest, die ons officierenkorps bezielt, uitstekend. Neen, handgeld en tractement zijn een loon, een onontbeerlijk middel, waardoor zij, die lust en neiging in zich ontwaren, worden aangespoord daaraan gevolg te geven.

Ook de *aanvoering der troepen*, bepaaldelijk der veldtroepen, door officieren en sergeanten, gedeeltelijk getrokken uit dienstplichtigen van slechts één jaar oefening, zal, volgens het oordeel van vele deskundigen, niet weinig te wenschen overlaten.

Na al deze gronden van militair standpunt zal het den lezer niet bevreemden, dat, niettegenstaande de vele maatschappelijke voordeelen voor de officieren aan persoonlijken dienstplicht verbonden, toch nog zeer vele bekwame en hooggeplaatste militairen betrijders zijn van deze omwenteling in ons volksleven: zij verklaren, dat voor het gehalte van ons leger de afschaffing der plaatsvervanging niet gewenscht is. Deze allen logenstraffen dus de bewering van de meerderheid der Commissie, dat door gedwongen persoonlijken dienst *ongetwijfeld het gehalte van het leger belangrijk zal winnen*, en bevestigen die der minderheid, met Generaal Reuther aan het hoofd.

Mocht men den raad der minderheid opvolgen en den zoo gunstigen toestand van ons leger niet in gevaar brengen door een maatregel, die nog daarenboven zoo bezwarend zou zijn voor geheel de natie!

De militaristen wijzen ons ter geruststelling zeer triumfantelijk en met zekere voldoening op het voorbeeld van Pruisen, dat volgens hen zijne gelukkige oorlogen van 1866 en 1870 aan persoonlijken dienstplicht te danken heeft. Zij vergeten echter o. i. in de eerste plaats, dat wij hier niet in het militaristische Pruisen, maar in het vrije, welvarende Nederland zijn, waar wij te rekenen hebben — met een Hollandsch volk, hetwelk er roem op draagt eeuwen lang gestreden te hebben tot verdediging der individueele vrijheid tegen Staatsabso-

lutisme — met een Hollandsch karakter, welks grondtrek is de zucht naar vrijheid, gepaard aan eene bezadigde ordelievendheid, — met Hollandsche belangen, die in handel, kleinindustrie en nering door persoonlijken dienstplicht belangrijk zouden worden geschaad.

In de tweede plaats is het beroep op Pruisen in deze zaak niet gewettigd. Wij willen hier nog niet eens spreken van het verraad, hetwelk den Oostenrijkschen generaal Benedeck en den Franschen Maarschalk Bazaine ten laste wordt gelegd. Een man van onbetwist gezag op militair gebied, de heer De Roo van Alderwerelt, heeft aangetoond, dat Pruisen veeleer aan zijne degelijke voorbereiding dan aan persoonlijken dienstplicht zijn overwinningen heeft te danken gehad. ¹⁾ Terwijl de Oostenrijksche troepen uit alle soort van nationaliteiten waren samengesteld en de Franschen met eene hun eigene lichtzinnigheid volstrekt niet waren voorbereid, had Pruisen zijne soldaten in vredestijd op uitstekende wijze geoefend en al zijne krijgsplannen met de meeste voorzichtigheid beraamd en berekend. Ook in getalsterkte kon Pruisen, waar toen reeds de nagenoeg algemeene dienstplicht bestond, met zijne vijanden wedijveren. Verder waren nog de strenge discipline, die in het Duitsche leger bloeide, doch in het Fransche geheel was verwaarloosd, alsmede het beleid der officieren, voornamelijk redenen van het welslagen dezer oorlogen. Welnu, al deze redenen staan volstrekt niet in verband met persoonlijken dienstplicht. De krijgstucht, dit hebben we aange- toond, zal veeleer verslappen bij gedwongen dienst der meer gefortuneerde klasse dan bij dienstvervanging. De ontwikkeling en het beleid der officieren, genomen uit dienstplichtigen met een oefeningstijd van één jaar, wordt, ten minste voor het veldleger, zeer in twijfel getrokken. De getalsterkte blijft dezelfde mét of zonder persoonlijken dienstplicht. De noodige geoefendheid der troepen,

1) *Vragen des Tijds*, Februari 1876.

de onderlinge samenhang en kameraadschap zal bij het behoud van krachtige en moedige plaatsvervangers eer winnen dan verliezen.

Menigeen zal wel met ons van meening zijn, dat het beroep op Pruisen, als een afdoend bewijs voor de gewenschtheid van persoonlijken dienstplicht, van allen grond ontbloot is. Er schuilt hier eene fout in de rede-neering, welke in de logica genoemd wordt: *post hoc, ergo propter hoc*. 't Is nochtans aan deze overwinningen door Pruisen behaald, dat de militaristische beweging in vele landen van Europa haar ontstaan te danken heeft. Ter handhaving van het Europeesch evenwicht waren de groote mogendheden wel gedwongen den algemeenen, en dus ook persoonlijken dienstplicht in te voeren. Voor zoover dit voor hun onafhankelijk volksbestaan volstrekt noodzakelijk is, hebben wij hier tegen niets in te brengen. Doch ook in de kleinere staten, met name in ons vaderland, heeft het succes dezer oorlogen de oogen der militaristen als 't ware verblind. Wat geheel andere oorzaken heeft gehad, werd toegeschreven aan hun lievelingsidé, aan persoonlijken dienstplicht. De Pruisische legerorganisatie moest daarom, als een ideaal, met slaafsche navolging worden gecopieerd. De persoonlijke dienstplicht zou echter slechts de eerste, schoon de moeielijkste stap zijn. Is deze eenmaal gezet, dan zal algemeene dienstplicht wel volgen, en Nederland wordt eene door en door militaristische natie. Bij dit alles vergeet men echter ons volkskarakter, onze geschiedenis, ons eigenaardig terrein, onze meer bescheiden aspiraties, onze bijzonder stoffelijke belangen, kortom al die omstandigheden, welke de oorzaak zijn geweest en nog zijn, dat wij vrije Nederlanders en geen militaristische Pruisen zijn.

Men bedenke nog ten slotte, dat, ofschoon ons leger, wat zijn gehalte aangaat, veilig een vergelijking met de legers van andere naties kan doorstaan, wij toch met onze plaatsvervangers slechts één jaar actieven dienst hebben, terwijl in Duitschland en Frankrijk met de meer-

gegoeden in de gelederen een eerste oefeningstijd van drie jaar gevorderd wordt. Zal dus de ondervinding ook niet leeren, dat de eerste diensttijd van één jaar, dien de meerderheid der Commissie wil behouden, bij afschaffing der plaatsvervanging niet meer voldoende is? Inderdaad, daar zou meer tijd noodig zijn om jongelingen uit de betere standen die strenge krijgstucht te leeren, die blinde onderwerping, die gehardheid des lichaams, dat onderling vertrouwen en die kameraadschap en al die andere eigenschappen van een goed soldaat welke bij plaatsvervangers, door stand en opvoeding, als in het karakter zijn overgegaan. Is deze vrees niet te meer gegrond bij het vrijzinnig onafhankelijk karakter van onze Nederlandsche *bourgeoisie*? Men zou in ons vaderland al spoedig den eersten oefeningstijd tot 2 à 3 jaar moeten verlengen, met verzwaring van eenige millioenen 's jaars voor 's lands schatkist, met een dubbel zwaren persoonlijken last voor duizenden individuen en eene nog grootere belemmering van onze volkswelvaart.

Doch genoeg om elken onpartijdigen beoordeelaar te overtuigen, dat de bewering: *het gehalte van ons leger zou door persoonlijken dienstplicht belangrijk winnen*, van zeer twijfelachtigen aard is, dat echter de stelling: *persoonlijke dienstplicht is voor het gehalte van ons leger niet volstrekt noodzakelijk*, boven allen redelijken twijfel verheven is. Maar hiermede blijft dan wederom de ont-neming van de vrijheid der dienstvervanging als eene ongeoorloofde machtsoverschrijding van den Staat be-wezen.

2°. „Ook uit een zuiver militair oogpunt,” aldus de Commissie in haar vijfde argument, „zijn de voordeelen van den persoonlijken dienstplicht groot.”

Volgens onze bescheiden meening bestaat er een beter middel om op die oogenblikken de manschappen te kunnen leiden door woord en voorbeeld: men zorge slechts voor een eenigszins talrijker kader korporaals. Dat

men zonder veel moeite een groot aantal soldaten tot milicien-korporaal kan opleiden, blijkt uit het schitterend resultaat van de „*Vereeniging tot ontwikkeling van militieplichtigen*” te Amsterdam. Alle jongelingen, die in 1888 bij het 7de Regiment aldaar gedurende drie maanden aan de voorbereidende vrijwillige oefeningen deel genomen en met goed gevolg het militie-examen doorstaan hadden, slaagden *na 3 maanden dienst in het examen voor milicein-korporaal*. Welnu *allen, zonder uitzondering*, hadden bij dit examen zulk een succès, dat ook tegenstanders van korten dienstdtijd, hen onder alle opzichten hooger stelden dan de tot nu aangestelde milicien-korporaals. Dit jaar 1889 deden reeds in de maand Juli, *na slechts 2 maanden dienst*, niet minder dan 24 van de 26 jongelingen met goeden uitslag hetzelfde examen. Het is dus een bewezen feit : indien de Regeering deze vrijwillige voorbereidende oefeningen blijft steunen, gelijk zij reeds beloofd heeft, dan kan men zonder veel moeite en kosten, en *zonder persoonlijke dienstplicht*, zeer vele miliciens opleiden tot den graad van korporaal en het kader merkelyk uitbreiden.

Dit grooter aantal korporaals zal in de hitte des gevechts bij dunning der gelederen veel beter in staat zijn orde, tucht en samenhang te bewaren, dan het grooter aantal meer gegoede en meer ontwikkelde, doch gewone soldaten zonder graad of gezag. Het gevaar door de Commissie bedoeld zal worden voorkomen, de manschappen zullen niet geheel aan zich zelve worden overgelaten.

Mocht men hiertegen nog bezwaren hebben, dan is er o. i. nog een ander middel. In het Duitsche leger wordt aan gewone soldaten, die zich uitstekend van hun plicht hebben gekwetend, de eertitel van „*gefreiter*” gegeven. Daarbij behoort een onderscheidingsteeken, met eenige voorrechten doch geen graad. Zulke bepaalde manschappen zouden in die oogenblikken, waarin aanvoerders ontbreken, als vice-korporaal kunnen optreden ; zij zouden

zeker meer het vertrouwen hunner kameraden genieten en hen beter kunnen leiden en voorgaan, dan de zeer onbepaalde categorie van meer wetenschappelijk ontwikkelden.

Trouwens, hoe de Commissie in oogenblikken van gevaar leiding der gewone soldaten, van de meer wetenschappelijk ontwikkelden kan verwachten, kunnen wij moeilijk begrijpen. Praktisch genomen, schijnt het ons onmogelijk. Wie zal in die oogenblikken, waarop de manschappen geheel aan zich zelf zijn overgelaten, volgens eigen oordeel kunnen optreden? Wie de grens afbakenen van intellectueele ontwikkeling om de leiding op zich te nemen? Doch gesteld ook, iemand zou zeggen: ik ben intellectueel ontwikkeld, volgt mij! Wie zou hieraan gehoor geven? Men veronderstelt daarbij nog, dat geleerdheid, wetenschap, kennis van talen, enz. in die oogenblikken van dienst zijn. De ondervinding leert echter, dat bij brand, watersnood, schipbreuk en andere gevaren het juist de mingevoede arbeiders en ambachtslieden zijn, die het meest ter redding bijbrengen. Deze mannen uit het volk verkeerden meer in levensgevaar dan de meer gegoeden in hun kantoor of studeervertrek; zij weten daarom beter hunne tegenwoordigheid van geest te bewaren, en oogenblikkelijke en doortastende maatregelen te nemen.

Hierbij komt nog, dat velen dier meer wetenschappelijke soldaten zullen behooren tot degenen, die, volgens het voorstel der Commissie, voor de verkorte oefening zijn aangewezen. Het zullen zijn studenten der Universiteit en kunstenaars met bijzonderen aanleg (verslag bl. 30), die in vreedstijd slechts drie maanden worden geoefend, om in tijd van oorlog, na eenige korte oefeningen bij de dépôts, reeds terstond de eerste geleden verliezen aan te vullen. In deze weinig geoefende soldaten nu zullen de mingevoede, die een vol jaar actieven dienst met de gewone herhalingsoefeningen hebben genomen en practisch beter ontwikkeld zijn, terecht wei-

nig of geen vertrouwen stellen. Van den anderen kant echter zullen ook de meer beschaafde en ontwikkelde jongelingen zich niet zoo gemakkelijk aan mingevoeden onderwerpen, die bekwaam zouden zijn de leiding op zich te nemen. Ook hier zal dus de aanwezigheid der meer gezeten klasse verslapping van tucht, wanorde en verlamming der krachten teweegbrengen.

Om deze redenen komt ons ook het vijfde argument der Commissie als van geen waarde voor. 't Verwondert ons dan ook niet, het bij geen enkelen militair van gezag, die over krijgskunde heeft geschreven, te hebben aangetroffen.

3°. In haar zesde en zevende argument bespreekt de Commissie de kadervorming : zonder persoonlijken dienstplicht, beweert ze, geen goedkoop en geen ontwikkeld kader. „Niet minder is de invoering van den persoonlijk dienstplicht hoogst gewenscht, omdat alleen daar „door de minst kostbare legerorganisatie,” enz.

Wij erkennen het gaarne : deze reden is de Achilles der militaristen ; doch wij voegen er aanstonds bij : zij heeft ook haren Achilleshiel. De zaak is deze :

Voor een leger van nagenoeg 100,000 man vordert de Commissie voor het oogenblik een officierskader van 2332 en een subaltern kader van 12,180 man. Uit de gegoede, meer ontwikkelde dienstplichtigen van één jaar, wil zij voor het officierskader 762 luitenants nemen, en voor het subaltern kader 5085 man, waaronder ongeveer 2000 onderofficieren. De anderen zullen beroepsofficieren of beroepskader zijn. (Zie Verslag bl. 110—111). De dienstplichtigen, die tot luitenant of sergeant wenschen te worden opgeleid, moeten bij hunne indiensttreding bewijzen van geschiktheid voor die opleiding geven (bl. 55). In dat geval zouden zij bij elkander kunnen worden gehuisvest en gezamenlijk menage houden, ja, bij uitstekend gedrag, zelfs ten huize hunner ouders of bloedverwanten mogen verblijven (bl. 36). Na één jaar diensdtijd zouden

zij met groot verlot in de burgerlijke maatschappij terugkeeren. Zoodoende, meent de meerderheid der Commissie, zou persoonlijke dienstplicht ons een goed ontwikkeld kader geven, zonder groote geldelijke opofferingen.

Reeds aanstonds merken wij hier op, dat, zou dit kader, ook nog zoo goed zijn, tot den prijs van gedwongen persoonlijke dienst is het veel te duur gekocht. Met geldelijke lasten, betrekkelijk gering en veel lichter voor de natie, zou men een uitstekend voltallig kader kunnen erlangen, in gehalte ongetwijfeld gelijk aan dat der Commissie.

Doch er is meer. Aan het kader der Commissie, met name aan het officierskader uit de éénjarigen zijn niet geringe nadeelen verbonden.

Vooreerst zal de aanvoering der troepen (bepaaldelijk der veldtroepen) door een officierskorps, waarvan nagenoeg de helft der luitenants slechts één jaar oefening heeft gehad, naar beslist oordeel van Generaal Reuther, zeer gebrekkig zijn en ontoereikend. (Verslag bl. 134).

Is het verder niet te vreezen, dat niet weinig jongelingen van goeuden stand door al te mensche-lijke beweegredenen tot een graad zullen worden verheven, waartoe zij de noodige theoretische en vooral de praktische bekwaamheid missen? De edele geest onzer officieren blijft ons borg, dat in ons land ten minste geen spraak zal zijn van omkoopbaarheid. Wie echter een weinig bekend is met de fouten en gebreken der menschelijke samenleving, en misschien reeds bij onder- vinding weet, welke machtige hefboomen gunst, vriend- schap, protectie, menschelijk opzicht, enz., in de maat- schappij zijn, zal zonder aarzelen met ons aannemen, dat deze factoren ook in het leger van niet geringen invloed zullen zijn bij benoemingen van meer goeode doch minder geschikte jongelingen tot luitenant of sergeant. Dit gevaar zal in het leger zelfs grooter zijn dan elders, wijl daar dikwijls, vooral door het minder kader, geen concurrentie zal zijn tusschen gelijken van stand, zooals

dit meestal het geval is voor andere staatsbetrokkingen, maar tusschen de zonen der rijken en de jongelingen van minderen stand, doch dikwijls van meer practische geschiktheid. Zedelijkerwijze zal men dan als 't ware gedwongen worden minder geschikt voor dit kader te benoemen. Dit gevaar nu zal niet aanwezig zijn, wanneer het subaltern kader nagenoeg uitsluitend genomen wordt uit de mindergegoede klassen.

Wat ten derde niet weinig afbreuk zal doen aan de deugdelijkheid dezer éénjarige luitenants en sergeanten uit den meer gezeten stand is, dat velen hunner volstrekt geen neiging zullen koesteren voor het wapenbedrijf. Met geweld ontruikt aan de opleiding voor hunne zaken, welke de bron van hun bestaan en hun welvaart moeten worden, zal het bij velen hunner aan lust en neiging, en daarom ook aan geestkracht en ijver ontbreken, die tot het aanleeren en uitoefenen van zulk een gewichtigen graad vereischt worden. Vrijwilligers daarentegen zullen zich met meer hart en ziel op het verkrijgen der noodige bekwaamheden toeleggen.

Dat onze bezwaren tegen de kadervorming door de Commissie voorgesteld niet ongegrond zijn, blijkt uit de ondervinding in het Duitsche leger. Daar begint men de nadeelen van dit kaderstelsel reeds zoozeer te gevoelen, dat de Keizer nog niet lang geleden de hoogere officieren aanbeval toch scherp toe te zien bij de benoeming van eenjarige reserve-officieren.

Om de schatkist door zoo groot aantal beroepsofficieren niet meer dan noodig te bezwaren, en toch over een officierenkorps te beschikken genoegzaam talrijk en ontwikkeld, wagen wij het een middelweg voor te stellen.

In plaats van eenjarigen uit den meer goegeden stand, met afzonderlijke huisvesting en menage in de kazerne, kon men één of meer cursussen voor militieluitenants oprichten, bij wijze van een verkorten cursus der Koninklijke Militaire Academie. Meerdere ontwikkelde jongelingen van 18 tot 21 jaar, zoo vrijwilligers als dienst-

plichtigen, die van de plaatsvervanging geen gebruik willen maken, zouden het examen, ook door de Commissie gevorderd kunnen afleggen; zij konden bij deze cursussen gedurende één jaar door theoretisch en practisch onder-richt worden opgeleid tot den rang van luitenant, om daarna, gelijk de overige dienstplichtigen, met groot verlof tot het burgerlijk leven terug te keeren.

Deze officieren zouden o. i. werkelijk beter zijn dan de persoonlijk dienstplichtigen der Commissie. Men kan hen immers allen als vrijwillig dienenden beschouwen, vermits zij als meergeroeden van de vrijheid der plaatsvervanging gebruik kunnen maken. Als vrijwilligers nu zullen zij al de moreele eigenschappen der beroepsofficieren bezitten. Zij zullen meer krijgslust hebben, meer geestdrift, meer natuurlijken aanleg, meer toewijding en zelfopoffering, meer volhardenden ijver en moed, dan zij, die zonder lust of aanleg, gedwongen worden persoonlijk dit beroep uit te oefenen.

Men heeft ook bij deze vrijwillig dienenden niet te letten op voorspraak, protectie en andere redenen. Voldoen zij niet aan de eischen van een goed militieluitenant, dan zullen ze niet gedwongen zijn, zooals volgens het voorstel der Commissie, beneden hun stand bij den minderen troep te dienen; zij keeren eenvoudig tot het burgerlijk leven terug. Men blijft geheel onafhankelijk, even goed als bij de opleiding van beroepsofficieren aan de Militaire Academie.

Eindelijk volgt uit de twee opgenoemde voordeelen, dat zij in militaire bekwaamheden tot aanvoering der troepen de gedwongen officieren der Commissie niet weinig zullen overtreffen. Wjl echter voor veldtroepen een meer ontwikkeld officierskader gevorderd wordt, zou men deze eenjarige vrijwilligers zooveel mogelijk moeten bestemmen voor bezettingstroepen, waartoe, ook volgens het oordeel der meerderheid (bl. 17), niet die manoeuvreervaardigheid vereischt wordt, alsmede voor bewakings-, reserve- en depottroepen, die waarschijnlijk niet

zoo onmiddellijk in het krijgsveld zullen moeten treden. Slechts de meest geschikten zou men zoo noodig bij de veldtroepen moeten indeelen. Was het voor hunne praktische vorming noodig in taktisch verband met de troepen op te treden, dan zouden ze de laatste maanden in garnizoensplaatsen gesteld kunnen worden, met vergoeding van kosten voor het verblijf buiten de kazerne. Op die wijze zou men, volgens ons bescheiden oordeel, een degelijker officierskorps erlangen, dan volgens het voorstel der Commissie, terwijl de kosten ongeveer dezelfde zouden zijn.

Vraagt men wellicht of zich een voldoende aantal aspirant-luitenants zou aanbieden, dan antwoorden wij: naar onze overtuiging, ja! De Commissie wil van de 2332 officieren 762 luitenants uit de dienstplichtigen nemen. Stellen wij eens, dat er zich jaarlijks 100 aanbieden voor den verkorten Cursus, dan heeft men in 8 jaren, het verloop medegerekend, 694 militie-luitenants. Dat er zich jaarlijks meer dan een honderdtal zal aanbieden, komt ons allerwaarschijnlijkst voor. Daar zijn vele meer gegoede en meer ontwikkelde jongelingen in ons Vaderland, die lust en neiging hebben voor den krijgsdienst en zich gaarne één jaar in dit eervolle beroep zouden oefenen en bekwamen. Getuige het pas opgerichte „Militiebond” te Amsterdam, en vooral de ijver, waarmee zoovele leden van het Wielrijdersbond zich ter beschikking van den Minister van Oorlog hebben gesteld. Vrijwillig zijn dienst aan het Vaderland aanbieden heeft iets edels en aantrekkelijks voor het jongelingshart, gelijk de dienst, zonder noodzakelijkheid afgedwongen, terecht met weerszin vervult. Vele jongelingen van stand zouden ook, hetzij als vrijwilliger, hetzij als dienstplichtige, bij het leger dienst willen nemen; niet bij den minderen troep — althans niet in tijd van vrede — dat zou beneden hun stand zijn; doch zeer gaarne zouden zij, na volbrachte studiën, met andere jongelingen van beschaafden stand bij een afzonderlijken Cursus of op eene

Academie tot luitenant worden opgeleid. Men vergete hierbij vooral niet dat vele ouders zich reeds groote offers hebben moeten getroosten voor de wetenschappelijke opvoeding hunner zoons. Zij zouden met genoegen de niet te versmaden som van 5 à 600 gulden uitsparen, die anders voor een remplaçant zou moeten besteed worden. Dit getal eenjarige luitenants zou nog toenemen, indien hun het vooruitzicht werd geopend, naderhand bij voorkeur in aanmerking te komen voor meer aanzienlijke staatsbetrekkingen, als van burgemeester, enz. Ook de vaderlandslievende pers, zou niet weinig kunnen bijdragen, om dien lust en krijgsmanszin in onze jongelingschap op te wekken.

De deskundige lezer oordeele of men niet zonder gedwongen persoonlijken dienst een degelijk ontwikkeld en genoegzaam talrijk officierenkorps kan verkrijgen tegen ongeveer dezelfde lasten voor 's lands schatkist. Overigens door het bevorderen van het vrijwillig dienstnemen der gegoeden zal de militaire geest onder deze standen veel meer worden bevorderd, dan door het dwingen tot persoonlijke dienstvervulling. Op hoogere burgerscholen en gymnasia zouden onze jongelingen als vanzelf zich met meer lust en ijver op gymnastiek, schietoefeningen en wapenhandel toeleggen. Eindelijk, 't is de juridische weg eerst en vooral door vrijwilligers, en slechts in de hoogste noodzakelijkheid door dwang, in de behoefte van 's lands verdediging te voorzien.

Tot dusverre over het officierskader. Een woord over het *subaltern kader* van onderofficieren en korporaals. Hierin, zeggen de militaristen, zal men onmogelijk kunnen voorzien tenzij door persoonlijken dienstplicht of zeer groote financiële offers.

Wij antwoorden wederom: als dat zóó is, dan liever het laatste. Geldelijke druk is voor geheel de natie, zoo minder als meer gegoeden, veel lichter dan beroofd te zijn van het recht der dienstvervanging. Doch al weder schijnen ons ook hier de beweringen der voorstanders

te stout en te overdreven. Toen wijlen Generaal Reuther in 1880 als Minister van Oorlog optrad, was het deficit aan ondergeschikt kader bij alle korpsen zeer groot. Ook toen verzekerden de militaristen, men zou dit nooit kunnen aanvullen dan door persoonlijken dienstplicht. Thans is dit kader compleet, niet slechts voor *vijf*, maar reeds voor *zes* lichtingen. In eene Kamerzitting van Juli '89 sprak de Minister van Oorlog zelfs de hoop uit, spoedig zoo noodig ook voor eene *zevende* lichting het kader gereed te hebben; terwijl de heer Seyffardt in de verdediging zijner noodwet beweerde, dat het benoodigd kader reeds aanwezig was voor de zevende of zelfs voor de achtste lichting. En bij dit alles mogen wij ons nog verheugen in het bezit van de dierbare vrijheid der plaatsvervanging.

Zoo zal het ook blijven gaan, bij de noodige uitbreiding onzer levende strijdkrachten. Men mag voorthameren op het aanbeeld van gebrek aan kader, tot niet geringe verrassing of teleurstelling zal men zien, dat dit toch ook wel zonder persoonlijken dienstplicht is kunnen aangevuld worden. Inderdaad, persoonlijke dienstplicht is volstrekt onnoodig tot vorming van een talrijk en voldoende ontwikkeld kader.

Allereerst zij hier nogmaals aangestipt, dat de meer gegoede en meer ontwikkelde elementen, die men tot subaltern kader wil aanvaarden, hunne eigenaardige bezwaren voor orde, krijgstucht en samenhang zullen opleveren, of wel omdat zij, als ondergeschikte superieurs, slechts met moeite zullen gehoorzamen aan gelijken of zelfs minderen van stand, zooals b. v. de vrijwillig dienende sergeanten zullen zijn, of wel omdat men bij hunne benoeming meermalen genoodzaakt zal zijn op stand of wetenschappelijke kennis acht te geven, meer dan op bedrevenheid in den wapenhandel, praktische behandeling van zaken, gezond oordeel en goed gedrag, welke hoofdeigenschappen voor het kaderpersoneel dikwijls meer bij minderen van stand dan bij

meer gefortuneerden worden aangetroffen. Verder zijn de eischen, door de militaristen aan de intellectueele ontwikkeling van het kader gesteld, niet vrij van overdrijving. Het gezond verstand bevestigt hier de uitspraak van hoogst bevoegde militairen, die verzekeren, dat voor den graad van korporaal en sergeant geen vreemde talen, wiskunde, natuur- en scheikunde, uitgebreide kennis van geschiedenis en letterkunde, enz. gevorderd worden, dat de examens zooals ze nu volgens Ministerieele Beschikkingen vereischt worden over het algemeen zeer voldoende zijn ¹⁾, dat dus zeer velen uit de mindere klassen zonder veel moeite en onkosten die bekwaamheden kunnen opdoen, dat bijgevolg ook onder dit opzicht het persoonlijk in de gelederen treden der meer ontwikkelde jongelingen van beschaafden stand niet noodig is.

Trouwens met de immer toenemende uitbreiding van het lager onderwijs zal ook de intellectueele ontwikkeling der mindere standen gelijken tred houden, en geschiktheid voor het dienstplichtig kader telken jare grooter worden. Vooral als men, naar het voorstel der Commissie, overal zooveel mogelijk vrijwillige voorbereidende oefeningen laat geven aan jongelingen van 17 tot 19 jaar, als men hen door voorrechten hiertoe wil aanwakkeren, dan zullen zeer zeker zeer vele mingevoerde dienstplichtigen, na eenigen tijd actieven dienst, niet slechts den graad van korporaal, maar ook dien van milicien-sergeant behalen. Uit het schitterend resultaat van de „Vereeniging tot ontwikkeling van Militieplichtigen” blijkt, dat men op deze wijze eer overproductie dan gebrek aan milicien-korporaals zal hebben. Velen dezer korporaals zullen zich, krachtens eene Ministerieele aanschrijving van Aug. '88, ook nog na hun werkelijken

1) Voor den graad van *sergeant* bij de infanterie wordt b.v. gevorderd: rekenen, schrijven zonder zinstorende fouten, kennis van dienstreglementen, van reeruten- en compagniescholen en geschiktheid om deze te onderwijzen.

dienst kunnen bekwamen voor den graad van onder-officier. Door het toekennen van eene niet te bekrompen premie zullen nog vele andere korporaals worden aangespoord, een half jaar langer onder de wapenen te blijven, ten einde denzelfden onderofficiersrang te behalen. Indien daarenboven de Regeering zorg draagt, het verblijf in de kazerne, dat tot voor korten tijd nogal iets te wenschen overliet, onder physiek en moreel oogpunt zooveel mogelijk te verbeteren, dan zullen ook vele ouders uit de gewone middelklasse, die thans nog met moeite een plaatsvervanger koopen, niet zoo afkeerig zijn, hunne meer ontwikkelde zoons persoonlijk te doen dienen. Door dezen maatregel zal men niet alleen meer stof voor kader erlangen, maar ook meer vrijwilligers en plaatsvervangers uit ietwat beteren stand aanlokken.

Zou men nog een tekort van onderofficieren hebben, dan leide men, wjl men milicien-korporaals genoeg zal hebben, een grooter aantal van beroepskorporaals tot dezen hooger en graad op. Eindelijk zou men, zoo noodig, ook voor onderofficieren eene militaire school kunnen openen, bij wijze van verkorten Cursus van het Instructie-Bataillon te Kampen, waarin dan meer ontwikkelde jongelingen van dienstplichtigen leeftijd gezamenlijk gedurende één jaar tot onderofficieren zouden worden opgeleid. Mits men hen niet in kazernen huisveste, zullen zich, gelooven we, ook hiervoor niet weinig meer goeden aanbieden.

Door deze en nog andere middelen zou men in eenige jaren een uitgebreid en degelijk kader bezitten, een kader zonder onwillige elementen, een kader nagenoeg geheel bestaande uit vrijwilligers of uit quasi-vrijwilligers, uit dienstplichtigen die, om een rang in het leger te behalen, geen plaatsvervanger verkiezen, die van den verkorten oefeningstijd geen gebruik willen maken, die zich zelfs voor eenige maanden langer willen verbinden; een kader derhalve, dat zich met allen lust en ijver aan zijne zoo gewichtige taak zal wijden. Een vrijwillig soldaat, zegt

men, staat twee anderen. Een leger, uitsluitend samengesteld uit vrijwilligers, zou in onze omstandigheden onuitvoerbaar zijn; men zoude dan ten minste de aanvoering des legers, welke van zoo groot gewicht is, zooveel doenlijk aan vrijwillig dienende officieren en vrijwillig kader op te dragen.

Wat de millioenen aangaat, waarmede de militaristen ons dreigen voor de opleiding van een kader zonder persoonlijken dienstplicht, zoo gelooven wij, dat ééne 100,000 gl. boven de begrooting van de meerderheid der Commissie, meer dan genoeg zou zijn, om het door ons voorgestelde plan uit te voeren. Een nauwkeurige berekening der kosten is natuurlijk niet mogelijk, vermits ons stelsel niet op het beginsel van gedwongen, maar op dat van vrij aangeboden dienst berust, zoodat de kosten, behalve door andere voorrechten of vooruitzichten, vooral door de wet van vraag en aanbod zullen geregeld worden. Veronderstellen wij eens, dat tegen een premie van 100 gl. zich jaarlijks 200 milicien-korporaals aanbieden om 6 maanden langer onder dienst te blijven tot het verkrijgen van den graad van sergeant, fourier of wachtmeester, dan zou men in 8 jaren dienstdienst over $(200 \times 6,94 =)$ 1388 onderofficieren kunnen beschikken tegen eene jaarlijksche uitgave van $(200 \times 100 \text{ gl.} =)$ 20,000 gl. aan premie en $(200 \times 100 \text{ gl.} =)$ 20,000 gl. aan onderhoud voor een half jaar, of totaal 40,000 gl. Gesteld eene premie of eene verdienste van 200 ja zelfs van 300 gl., waarvoor zich toch vermoedelijk wel 300 geschikte milicien-korporaals beschikbaar zouden stellen, dan erlangt men tegen een jaarlijksche begrooting van 90,000, resp. 120,000 gl. 2082 onderofficieren, of ongeveer het getal, dat de Commissie uit de meergegoede dienstplichtigen tot dien graad wil opleiden. Alleen dus langs den weg der bezoldiging of der loonen, die zeker de meest kostbare is, zou men zonder moeite reeds een naar vereischte sterk, genoegzaam ontwikkeld en met krijgsmanslust bezielde onderoffi-

cierskader verwerven. En wat beteekenen nu 100,000 gl. op een oorlogsbudget van 22 millioen, waar spraak is van het kostbaar recht der plaatsvervanging, waardoor en de persoonlijke vrijheid, en zoovele huisgezinnen, en de maatschappelijke belangen, en ons nationaal karakter, en de welvaart van geheel den Staat zoozeer worden gebaat? Indien men jaarlijks zoovele honderd duizenden besteedt, om goede onderwijzers tot ontwikkeling van het Nederlandsche volk op te leiden, zou men dan zoo karig en bekrompen zijn, wanneer het geldt de vorming van een degelijk kader? Zegt niet ons gezond verstand, dat het de eerste plicht van den Staat is de rechten zijner onderdanen te verdedigen tegen in- en uitwendige vijanden, en hij slechts op de tweede plaats het algemeen welzijn en de ontwikkeling des volks moet behartigen? Of brengen niet juist hiervoor de burgers belastingen op, opdat de Staat door deze gelden in de gelegenheid worde gesteld, den eigendom, maar vooral de individueele vrijheid dier burgers tegen elken onrechtvaardigen aanrander te beschermen?

Overigens, dat de kaderquaestie ook door geld kan worden opgelost, wordt zelfs door de ijverigste voorstanders van persoonlijken dienstplicht toegegeven. Welnu, zeggen we, dan vordert de strenge rechtvaardigheid van den Staat ten opzichte zijner burgers, dat dit bezwaar, al zou het jaarlijks ook vele tonnen meer kosten, niet door persoonlijken dwang en berooving van de vrijheid der plaatsvervanging, maar langs financieelen weg of volgens de vrijzinnige beginselen worde uit den weg geruimd. Immers de Staat mag zijnen burgers niet naar willekeur zwaardere of lichtere lasten opleggen. Neen, het rechtsgevoel zegt ons, en geleerden van alle richtingen bevestigen het, dat de Staat wel degelijk verplicht is, de lasten zijnen vrijen onderdanen op de schouders gelegd niet drukkender te maken, dan voor het algemeen welzijn noodzakelijk is. Is dit nu zoo, dan vragen we elken belangstellenden lezer, of dat zonder noodzakelijk-

heid ingrijpen op de individueele vrijheid, die ontberingen en vermoeienissen jaarlijks aan duizenden van gegoeden stand opgedrongen, de belemmerende invloed op kunst en wetenschap, handel en industrie, de schade aan tal van bloeiende zaken en neringen veroorzaakt, de verzwaring en verlenging van den dienstplicht ook voor mingevoeden, de verarming der mindere klassen met één millioen 's jaars, de weerzin van onzen nijveren burgerstand, kortom, of persoonlijke dienstplicht met al den nasleep van dien niet een onvergelykelyk veel drukken der last zal zijn, dan een half millioen belastingen door geheel de natie in proportie van eensieders draagkracht tot vorming van een deugdelijk, zooveel mogelijk vrijwillig kader opgebracht? Is het antwoord van den lezer bevestigend, dan blijft ook het systeem van kadervorming, door de meerderheid der Commissie voorgesteld, veroordeeld, als in strijd met de beginselen van recht en billijkheid.

Ten overvloede zij hier eindelijk nog opgemerkt, dat geheel dit alarm over opdrijving der kosten voor kader geheel ongegrond en overbodig is. Als over eenigen tijd de stelling Amsterdam en andere doode weermiddelen zullen voltooid zijn, zullen wij jaarlijks misschien eenige millioenen van ons oorlogsbudget overhouden en deze kunnen besteden tot kadervorming, tot verhooging der soldij of tot andere werkelijke vermindering van den druk der militie voor onze levende strijdkrachten.

Zoo is dan ook de moeielijkheid der kadervorming, waaraan zoovele militaristen zich als een reddingsplank krampachtig vasthouden, volgens onze bescheiden meening, ten volle opgelost.

4°. Nog een *laatste* argument ten gunste van persoonlijke dienstplicht vindt men van krijgskundige zijde aangehaald, zoo niet in het Verslag der Defensie-commissie, dan ten minste bij de meeste militaristen. In tijd van oorlog zullen allen, gegoeden zoowel als niet gegoeden, verplicht zijn mede te werken tot handhaving

van de onafhankelijkheid van het Rijk en tot verdediging van zijn grondgebied; dit toch is een grondwettelijk voorschrift (Art. 180). Welnu, zegt men, bij den algemeenen vooruitgang, waarin zich ook de krijgskunst mag verheugen, zijn de oefeningen, zelfs voor den gewonen soldaat, veel moeilijker geworden dan vroeger, en vorderen derhalve ook een langere voorbereiding. Van den anderen kant echter hebben de oorlogen tegenwoordig een veel sneller verloop dan in vorige eeuwen, zoodat de tijd tot eene goede voorbereiding voor de in vredestijd niet geoefenden geheel zal ontbreken. Dus, besluit men, moeten ook de meer gegoeden zich in vredestijd tot den krijgsdienst bekwamen, m. a. w. moet persoonlijke dienstplicht worden ingevoerd.

Om dit nog verder te ontwikkelen wordt gewezen op Frankrijk in 1870—71, en een tafereel opgehangen van de ellende en het gebrek, waaraan, na de verstrooiing of gevangenneming der linietroepen, de ongeoefende, in aller haast bijeengeraapte manschappen waren blootgesteld. Ook onzen jongelingen van meer beschaafden stand wordt dan bij een eventueelen oorlog een dergelijk lot voorgespiegeld, indien niet spoedig persoonlijke dienstplicht wordt ingevoerd!

De nadenkende lezer zal reeds hebben bemerkt, dat deze geheele redeneering slechts pleit voor *algemeenen*, niet voor *persoonlijken* dienstplicht. De conclusie uit de premissen had dan ook moeten zijn: dus moeten *allen* zich in vredestijd tot den krijgsdienst voorbereiden. Ons antwoord hierop zou dan eenvoudig kunnen luiden: indien algemeene dienstplicht in vredestijd voor onze onafhankelijkheid volstrekt noodzakelijk is, dan ook persoonlijke dienstplicht; zoolang gene niet noodig wordt geacht, mag ook deze niet worden ingevoerd. Wjl nu algemeene dienstplicht ook door de meerderheid der Commissie niet noodig of wenschelijk wordt gehouden, is dit argument voor persoonlijken dienstplicht van alle bewijskracht ontbloot, en daarom zeer wijselijk in het

Verslag achterwege gelaten. Om het gewicht der zaak en tot meerdere volledigheid, willen wij echter over dit punt nog verder uitweiden.

Terecht wordt dan, niet alleen door de antimilitaristen maar ook door zeer vele voorstanders van persoonlijke dienstplicht met de meerderheid der Defensie-commissie, *de noodzakelijkheid van algemeenen dienstplicht voor ons Vaderland geloochend*, en dit zoowel met het oog op onze hoedanigheid van kleine, doch gewichtige mogendheid, wier onafhankelijkheid andere groote mogendheden in haar eigenbelang met kracht van wapenen moeten verdedigen, als vooral om reden van ons eigenaardig polderterrein, hetwelk door de Nieuwe Hollandsche Waterlinie versterkt, zoo uitermate geschikt is, om met een niet zeer groot leger geruimen tijd aan een veel sterkeren vijand het hoofd te bieden. Met tal van gezaghebbende mannen ontkennen wij dus, wat in de objectie op de tweede plaats wordt beweerd, dat namelijk na de oorlogsverklaring aan onze meergegoede en andere vrijgestelde jongelingen de tijd zou ontbreken om zich tot de verdediging des vaderlands voor te bereiden. Hoe de meerderheid der Commissie hieromtrent gezind is, geeft zij herhaaldelijk in het *Verslag* te kennen. Om trent de „*Bestemming van hen, die in tijd van vrede niet geoefend worden*,” noch voor bijzondere diensten zijn aangewezen, wordt gezegd: „Zij blijven beschikbaar om „in tijden van oorlog tot oefening te worden opgeroepen, „ten einde daarna tot aanvulling te dienen van het leger, „de landweer of de reserve der landweer.” (blz. 24). Insgelijks in de *Grondslagen* n. 4.: „De in tijd van vrede „van den dienst vrijgestelde dienstplichtigen zijn... „voor tijden van oorlog en oorlogsgevaar beschikbaar, „hetzij tot aanvulling van het leger, de landweer of „de reserve der landweer, hetzij tot het vervullen van „bijzondere diensten.” (blz. 52).

Als eene onbetwistbare waarheid neemt dus ook de Commissie aan, dat zelfs na de oorlogsverklaring voor

duizenden jongelingen, hetzij vrijwilligers, hetzij reeds door het lot aangewezen of nog aan te wijzen oeffende dienstplichtigen, er tijd en gelegenheid zal bestaan, zich binnen onze verschanste linie voor den krijgsdienst te bekwamen en als bruikbare soldaten op te treden. ¹⁾

Inderdaad; wat ook de voorstanders van langeren diensttijd mogen beweren, de ondervinding leert, dat men, na aan zekere voorbereidende oefeningen te hebben deelgenomen, in betrekkelijk korten diensttijd tot een goed soldaat kan gevormd worden.

Men herinnere zich, wat de heer Tindal ons mededeelde omtrent het succès, door de „Vereeniging tot ontwikkeling der dienstplichtigen” te Amsterdam behaald. Na slechts 3 maanden dienst (in 1889 reeds na 2 maanden) waren tal van jongelingen tot den graad van *milicien-korporaal* bevorderd. Het doel dier vrijwillige vereenigen is „de jongelingen zooveel te oefenen, dat zij *eenige dagen* na hunne inlijving bij „het leger beschouwd kunnen worden als *goed afgerichte recruten*.” De heer S. van Aken, voorstander van algemeenen dienstplicht met korten eersten oefeningstijd, zegt: „Wil men een bewijs voor de deugdelijkheid mijner beweringen, dan neme men uit een gymnastiek-vereeniging die leden, welke zonder enig militair doel geregeld oefenden, en men zal zien, dat men *binnen éene maand uitstekende soldaten* gevormd heeft.” Terzelfder plaatse, haalt de geachte schrijver nog het gezag aan van andere mannen der praktijk: „De zoowel in als „buiten het leger als uitstekend instructeur bekend staande

1) In het stelsel der minderheid heeft men eene algemeene volkswa-
pening, dus ook algemeene, ofschoon minder drukkende, oefenplicht bij
de schutterij. Wij kiezen hier geen partij tusschen de beide stelsels. Ons
doel is slechts aan te toonen, dat behoud van plaatsvervangings zeer goed
kan samengaan met het voorstel der meerderheid: afschaffing der schut-
terij en talrijker leger. Onzes inziens wordt door velen de quaestie der
plaatsvervangings te veel vereenzelvigd met het systeem der minderheid
en te veel afhankelijk gemaakt van het al of niet afschaffen der schutterij.

„1^e luitenant-adjudant van het Reg. dienstl. schutterij „alhier (Rotterdam), H. Ceelen, verklaart, dat bij de leerlingen van het Erasmiaansch gymnasium, die zich onder zijne leiding in den wapenhandel oefenen, ten duidelijkste gebleken is, hoe nuttig de gymnastiek-oefeningen op de vaardigheid, bevattelijkheid en degelijkheid van den toekomstigen soldaat werken. Het is geen kunst om na zulk een voorbereiding, bij eene *dagelijksche* oefening van *vier uren*, de jongelui in tijd van *zes weken alle infanterie-exercitiën* te leeren.” — „Een zeer bevoegd instructeur der scherpshuttersvereniging „Rotterdam” verklaarde mij, dat de leden der gymnastiekverenigingen, welke zich bij die vereniging aansloten, in *eene maand bij tweemaal oefenen 's weeks, beter schutters* waren dan de meesten, die hun militieplicht vervuld hadden.” De heer Seyffardt, insgelijks voorstander van algemeenen dienst- en oefeningsplicht, wil dat de Regeering en de gemeenten alom aan onze jongelingen de gelegenheid verschaffen, om door vrijwillige voorloopige oefeningen „zich zoover te bekwamen, dat die eerste oefeningstijd nog verder kan worden verkort en „wel tot niet veel meer dan *den tijd noodig om krijgstucht te leeren* en om behoorlijk *in het tactisch verband*, „waarin men c. q. tegenover den vijand zal moeten optreden, te worden geoefend.” Zoo zal het kunnen gebeuren, „dat de eerste oefeningstijd tot *weinige maanden* wordt teruggebracht.”

Bij de hooggewaardeerde uitspraken dezer heeren, die bijna allen vakmannen zijn, moet men vooral twee punten in het oog houden. Vooreerst spreken zij van actieven dienst in vreedetijd. Zeker is het echter, dat in oorlogstijd onze jonge mannen zich met zulk een geestdrift, plichtsbetrachting en onverdroten ijver tot hunne edele taak zullen voorbereiden, dat zij in nog korteren tijd in staat zullen zijn met de wapenen in de hand tot verdediging van Vorst en Vaderland mede te werken. Daarbij hebben genoemde schrijvers hier vooral

op het oog het veldleger, aan welks troepen hogere militaire eischen gesteld worden dan aan de troepen, bestemd voor de vestingverdediging, waarin vooral de kracht en het heil van ons vaderland gelegen is. Zeer juist wordt daarom door Generaal Reuther en de minderheid der Commissie opgemerkt, dat deze bezettings-troepen, „in verband met den bijzonderen aard van „den strijd, dien zij zullen hebben te voeren, en den „gunstigen toestand, waarin zij hierbij geplaatst zullen „zijn, niet de manoeuvreervaardigheid, niet de kennis „van den dienst te velde en ook niet den samenhang „behoeven te bezitten, die voor de veldtroepen tot den „strijd in het open veld en met troepenmassa's onmis- „baar zijn.” (bl. 121). En ook de meerderheid der Commissie geeft toe, dat voor het veldleger grootere manoeuvreervaardigheid gevorderd wordt dan voor de bezettings- en bewakingstroepen. (bl. 17). Veilig mogen wij dus aannemen, dat voor deze vestingstroepen, welke vooral aanvulling zullen behoeven, deze in vredestijd vrijgestelde jongelingen in nog beperkter tijd geschikte soldaten zullen zijn.

Na dit alles mogen we, dunkt ons, als zeker vaststellen, dat reeds *éene maand* na het begin van den oorlog duizenden bij het leger niet-geoeffende jongelieden in staat zullen zijn als bruikbare soldaten op te treden om de geleden verliezen te herstellen, — dat *elke week langer* wederom eenige duizenden goed geoeffende manschappen zullen geleverd worden, — dat men eindelijk na *eenige maanden* over eene zeer talrijke menigte strijdbare mannen tot aanvulling van leger en landweer, of zelfs tot vorming van nieuwe korpsen voor onze linieverdediging, zal kunnen beschikken. Het spoedigst zullen dan natuurlijk strijdvaardig zijn de meergegoeden, — vooral als de gymnastiek, het voorloopig onderwijs in den wapenhandel en in schietoefeningen op gymnasia en hogere burgerscholen meer algemeen worden, insgelijks de leden van het Nederlandsch Gymn. Verbond, hetwelk, volgens

de opgave van den heer Van Aken (t. a. p. bl. 24), in 1888 reeds ruim 8000 leden telde; verder de leden van andere weerbaarheidskorpsen, schiet- en schermvereenigingen, enz.; eindelijk alle jonge mannen, naargelang zij aan de vrijwillige voorbereidende oefeningen in hunne woonsteden hebben deelgenomen.

Om echter deze heerlijke uitkomsten te mogen verwachten, moet de gelegenheid tot voorloopige oefening in den wapenhandel ook tot niet-garnizoensplaatsen worden uitgestrekt, — iets, waarop van verschillende zijden, door vóór- en tegenstanders van persoonlijken of algemeenen dienstplicht wordt aangedrongen. Verder zorge men bij het uitbreken van een Oorlog, dat een voldoende aantal instructeurs aanwezig zij. Worden deze beide maatregelen genomen, dan is het buiten twijfel, dat ook in oorlogstijd nog duizenden en duizenden weerbare mannen kunnen gevormd worden, om gewapenderhand aan de verdediging van ons vaderland mede te werken.

Uit deze beschouwingen volgen eindelijk deze *allergewichtigste conclusiën*.

1o. *Algemeene dienstplicht* in vreedstijd is in ons Vaderland niet noodzakelijk. Immers uithoofde van ons buitengewoon gunstig terrein voor een defensieven oorlog kunnen wij, met een betrekkelijk niet talrijk leger, een zelfs veel sterkeren vijand geruimen tijd het hoofd bieden. In dien tusschentijd zal er ongetwijfeld van andere mogendheden hulp komen opdagen, terwijl voor de vrijgestelde jongelieden nog voldoende gelegenheid bestaat, zich achter onze Waterlinie bij de depots te oefenen.

2o. Ook *persoonlijke dienstplicht* is in dit opzicht niet noodzakelijk. Want ofschoon de meergegoede in de ure des gevaars, niet minder dan de mingegeode, lijfen goed moet veil hebben voor het vaderland, volgt hieruit niet, dat hij reeds in vreedstijd zich persoonlijk bij het leger tot den krijgsdienst moet voorbereiden. Hij voldoet

aan zijn plicht vooreerst door iemand in zijn plaats te stellen, die anders van de voorbereiding bij het leger zou zijn vrijgesteld; vervolgens door in oorlogstijd zich persoonlijk, als vrijwilliger of dienstplichtige, bij de depots of aanvullingsreserve te oefenen, om dan, meestal nog spoediger dan de mingevoerde, als een bruikbaar soldaat in de gelederen te treden.

3°. De *getalsterkte* van ons leger en onze landweer moet zoo groot zijn, dat wij de aanvallen van den vijand zoo langen tijd kunnen weerstaan, als vereischt wordt, om versche krachten uit de pas geoefende vrijwilligers of dienstplichtigen te scheppen. Zoodra dus de eerste mobilisatie en terugtrekking achter onze Waterlinie heeft plaats gehad, moet de taak van ons leger gedurende de eerste weken zijn, zooveel mogelijk een meer defensieve dan offensieve houding aan te nemen; iets, waartoe ons polderterrein zich zoo uitmuntend leent. Na verloop van ééne maand zullen, gelijk wij gezien hebben, reeds duizenden goed geoefende mannen beschikbaar zijn om als aanvulling der geleden verliezen te dienen. Hoe meer geoefenden er vervolgens door de depots geleverd worden, des te meer zal men aanvallenderwijze kunnen optreden, om den vijand uit zijne stelling te verdrijven en het prijsgegeven grondgebied te herwinnen.

PROEVE EENER LEGERORGANISATIE.

Na dit alles zal de een of ander misschien denken, dat wij mannen zijn van het stijve behoud en ons tegenwoordig leger toereikend achten voor 's lands defensie. Tot zijne geruststelling zeggen wij aanstonds: neen. Wij weten zeer goed, deskundigen verklaren het, dat de tegenwoordige toestand van ons defensiewezen gebrekkig is. Met hen wenschen ook wij eene krachtiger legervorming, ten einde de vrijheid en onafhankelijkheid van ons dierbaar vaderland te handhaven. Maar welke zal deze organisatie zijn? Velen hebben reeds verschillende proeven voorgesteld, en elke dezer heeft onzes erachtens hare goede zijde. Ook de meerderheid der Defensie-Commissie heeft een uitvoerig plan geleverd. De minderheid heeft haar stelsel slechts in ruwe schets omschreven; doch generaal Reuther heeft reeds in 1881, als Minister van Oorlog onder het Ministerie van Lijnden, dit stelsel in alle onderdeelen uitgewerkt. De welwillende lezer zal ook ons veroorloven met alle bescheidenheid een proeve voor te leggen, welke, naar onze meening, geheel gegrond is op recht en billijkheid, op onze historie en tradities, op onze ware belangen en welvaart, eene proeve eindelijk, die, indien wij ons niet bedriegen, zal overeenkomen met den redelijken volkswensch. Wij zouden ons stelsel eene proeve van verzoening willen noemen tusschen de stelsels der meerderheid en der minderheid, wjl aan beider bezwaren grootendeels wordt tegemoet gekomen. Wij vragen natuurlijk niet van onze lezers,

dat men onze proeve onvoorwaardelijk aanneemt; maar wij durven toch vertrouwen, dat men ze niet *a priori* afwijze. Men overwege eerst met eene bezadigdheid, die het gewicht der zaak vordert, en verwerpe dan, indien men hiervoor goede redenen meent te hebben. Wij willen gaarne de overtuiging van anderen eerbiedigen en de onze niet opdringen. Zou ons voorstel een andere en betere organisatie doen vinden, dan tot nu toe geschied is, dan zouden wij onze moeite ruimschoots beloond achten. Overigens heeft de geachte Defensie-Commissie, door de openbaarmaking voor te stellen van haar verslag aan den Koning ons hiertoe met prijzenswaardige recht-schapenheid verlof gegeven. „Daardoor,” zegt ze, „zal „aan de openbare meening de gelegenheid gegeven wor- „den een oordeel omtrent de door ons voorgestelde grond- „slagen uit te spreken, hetgeen niet dan in het belang „van het tot stand komen eener doeltreffende regeling „dezer hoogst gewichtige aangelegenheid kan strekken” (bl. 49). — En nu ter zake.

§ I. Beginselen eener legerorganisatie.

Bij elke legerorganisatie is het hoofdzaak eenige on-wraakbare beginselen voor oogen te houden omtrent de taak en het doel van het leger in eene welgeordende maatschappij, en omtrent de middelen door den Staat aan te wenden, om tot dit doel te geraken. Immers door de juiste notie van het doel en de bestemming eener zaak worden reeds tal van misvattingen en wanbegrippen voorkomen; uit het doel en de bestemming eener zaak vloeit ook het recht en de bevoegdheid voort tot de middelen.

1°. Het *doel* nu van het leger in 't algemeen is de bescherming van den Staat en zijne burgers en de verdediging der vrije onafhankelijkheid van het vaderland tegen in- en uitwendige vijanden. Het leger is dus niet een middel tot opvoeding, eene soort van voortgezette

school, waarin geheel de natie op twintigjarigen leeftijd tot mannen van krachtigen lichaamsbouw, van maatschappelijke deugden en beschaafde manieren moet worden gevormd. Het leger is ook geen *article de luxe*, om er meê te pronken en parade te maken. 't Is evenmin een veroveringsmiddel, om vreemd grondgebied eigenmachtig te annexeeren. Neen, dit alles is vertreding van recht en billijkheid, strekt tot groot nadeel van geheel de maatschappij, en bederft de *gezonde notie* van leger ten eenenmale! Het leger, de militaire stand, is een stand, geplaatst naast de andere standen, waaraan de edele roeping is beschoren, ten koste van leven en bloed de vrije zelfstandigheid van een volk te handhaven, de veiligheid van personen, goederen en belangen tegen alle onrecht te verzekeren. Zonder dit doel heeft het leger geen reden van bestaan, is het een *hors d'oeuvre*, een onding in de maatschappij.

2°. Het doel van het leger, meer bepaald in onzen *Nederlandschen Staat*, is niet ten opzichte van andere staten een offensief karakter aan te nemen, noch ook ons een groote politieke rol te doen spelen, gelijk in de 17de en 18de eeuw. Deze ziekelijke pretensie zou ons des te eerder in een noodlottigen oorlog slepen, en waarschijnlijk onzen geheelen ondergang ten gevolge hebben. Het doel van ons leger is dus geen ander, dan: bij eventueelen oorlog tusschen groote mogendheden onze neutraliteit door de beschikbare strijdkrachten te handhaven, en bij een vijandelijken aanval de onafhankelijkheid van ons grondgebied te verdedigen. Dit laatste echter niet alsof wij in staat moeten zijn, alleen en zonder vreemde hulp een langdurigen oorlog vol te houden tegen een mogendheid van den eersten rang, (Duitschland bijv.) die millioenen soldaten in het veld kan brengen en over eene groote zeemacht beschikt. Dit ware eene ijdele herschenschim, waarvoor wij terstond alle weerbare mannen van 20 tot 50 jaar onder de wapenen zouden moeten brengen, zonder eenig ander gevolg dan verarming van

ons volk, financieele ondergang van onzen Staat, en ten slotte, werden wij aan ons eigen lot overgelaten, inlijving bij den Overwinnaar.

Bovendien is deze langdurige oorlog tusschen Nederland en eene groote mogendheid eene groote onwaarschijnlijkheid, een schrikbeeld, waarmede de militaristen ons vrees zoeken aan te jagen, ten einde hunne plannen door te voeren. Met zekerheid toch kunnen wij verwachten, dat zoo ééne groote mogendheid het wagen dorst ons aan te vallen, één of twee, misschien drie andere mogendheden van denzelfden rang voor ons in de bres zouden springen: hun eigenbelang en het Europeesch evenwicht vorderen gebiedend de onafhankelijkheid van Nederland. Zulk een ongelijke oorlog is nog grooter onwaarschijnlijkheid dan de onverhoedsche aanval van den heer Tindal! Hiertegen een maatregel nemen als algemeenen dienstplicht, zou een dwaasheid en ongerijmdheid zijn.

Het doel van ons leger kan dus slechts zijn, gedurende eenigen tijd een aanval van een zelfs (veel?) sterkeren vijand te weerstaan, totdat van andere groote mogendheden hulp komt opdagen; m. a. w. door ons leger moeten wij een soort (van overrompeling?) van inbezitneming in eenige weken of zelfs maanden voorkomen, ten einde de mogendheden niet voor een „fait accompli” te plaatsen, waaraan zij zonder een nieuwen, ook voor hen meer gevaarlijken oorlog niets zouden kunnen veranderen. Met dit doel voor oogen hebben onze staatslieden zeer wijselijk de Vesting Holland, met het reduit Amsterdam, als verschansing en verdedigingspunt gekozen. Hierin kan zich onze legermacht concentreeren, en een geduchten aanval betrekkelijk lang weerstaan. Tot verdediging nu dier vesting wordt, volgens deskundigen, juist niet een zeer talrijk, maar een dapper, goed geoefend en degelijk aangevoerd leger vereischt. Doch hierover terstond. Houden wij dus als beginselen voor oogen, dat de Staat verplicht is, het leger zóó te organiseeren,

dat het, bij genoegzame kracht en ontwikkeling, het minst drukkend worde voor de burgerlijke maatschappij. Een naar vereischte krachtig leger met een minimum van druk, ziedaar het probleem, hetwelk gezonde staatkunde, gepaard aan warme vaderlandsliefde, moet oplossen.

Welnu, wij gelooven de oplossing van dit probleem te moeten zoeken in *het stelsel van langeren dienstdtijd en bezoldigde herhalingsoefeningen*. Eerst volge de *uiteenzetting* van het systeem, dan de *moeielijkheden*, die er tegen ingebracht kunnen worden, eindelijk de *redenen*, die er voor pleiten.

§ II. Uiteenzetting van ons systeem.

Opdat de lezers onze proeve te beter kunnen beoordeelen, moeten wij eerst de beide stelsels der Defensie-Commissie in het kort samenvatten.

a. De *Minderheid* wil voor het veldleger eene slechts geringe verhooging van het tegenwoordig contingent (10,400 man), met een vijf- of hoogstens zesjarigen dienstdtijd, vervolgens eene degelijke, goed georganiseerde volkswapening, of onze verbeterde schutterijen, voor de vestingverdediging. Deze wijze van legervorming, waarmede wij in het jaar 1831 zoo dapper onze rechten hebben verdedigd en die door den generaal Reuther met beslistheid voor onzen toestand als de beste wordt gehouden, heeft de goedkeuring der meerderheid niet kunnen wegdragen, vooral om de moeielijkheden aan de vorming eener deugdelijke schutterij of volkswapening verbonden (bl. 16). Uit maatschappelijk oogpunt zouden wij ons met dit stelsel kunnen vereenigen, vooral wijl plaatsvervanging bij het leger een eerste eisch is voor het kader eener volkswapening. Alleen zijn wij van meening, dat persoonlijke en maatschappelijke belangen nog meer zouden gebaat worden, indien men voor het veldleger een kleiner contingent aannam met langeren dienstdtijd en bezoldigde herhalingsoefeningen.

b. Volgens het gevoelen der *Meerderheid* dan, wordt voor de verdediging van ons vaderland vereischt: ten eerste een *leger* van ongeveer 110,000 man, aldus te verdeelen: 40,000 veldleger, — 20,000 bewakings- en reservetroepen, — 31,000 bezettingstroepen en 15 à 20,000 depottroepen; vervolgens eene *landweer* van ongeveer 50,000 man; eindelijk een *landweereserve* of *landstorm*, waaruit bij langdurigen oorlog troepen tot aanvulling of tot vorming van nieuwe afdeelingen getrokken worden (bl. 5—9).

Tot dat einde stelt de Commissie voor 13,472 vrijwillig dienenden (officieren, kader en minderen) en 99,962 dienstplichtigen, een totaal van 113,434 man (bl. 111). Van deze ongeveer 100,000 dienstplichtigen zouden ongeveer 84,000 *volledig* geoefenden en nagenoeg 16,000 *onvolledig* geoefenden of depottroepen zijn. Het totaal der bij het eerste uitbreken des oorlogs *volledig* geoefende strijdkrachten zou dus zijn $84,000 + 13,500$ vrijwillig dienenden = 97,500 man. Wanneer hiervan 6,500 bij de depots blijven, heeft men onmiddellijk beschikbaar 91,000 man voor veldleger, bewakings- en bezettingstroepen.

Voor den duur van den dienstdtijd wil de Commissie *acht* jaar bij het leger, *vijf* jaar bij de landweer en *zeven* jaar bij de landweereserve, dus een geheel dienstdtijd van *twintig* jaar.

Het jaarlijksch contingent *volledig* te oefenen dienstplichtigen zou dan zijn 12,000 man. Al de overige jongelieden van twintig jaar, uitgezonderd onthevenen en vrijgestelden d. i. 2 à 3000, of meer als de bevolking zou toenemen, zouden gedurende *drie* maanden moeten geoefend worden. Het geheele contingent, weldra 15,000 man, zou jaarlijks met de bevolking toenemen ¹⁾.

1) Andere militaire autoriteiten, die het systeem der meerderheid zijn toegegaan, hebben een contingent voorgesteld van 14 tot 16,000 man met een dienstdtijd van 7 of 8 jaren. Anderen wederom willen ons contingent van 10,400 man behouden, maar een *tien*jarigen dienstdtijd invoeren. Hier-

Tegen dit stelsel der meerderheid worden door de minderheid drie gewichtige bezwaren ingebracht: 1o. onnoodige afschaffing der dienstvervanging, — 2o. te lange duur van den militairen dienstplicht, — 3o. ongelijke druk wegens de vrijstellingen. Hierbij voegen wij 4o. te groot jaarlijksch contingent (15,000 man) tot zeer zwaren druk voor de bevolking.

Wil echter de Regeering het stelsel der meerderheid volgen en, met afschaffing der schutterij, het leger belangrijk uitbreiden, dan hebben wij er vrede mede, mits aan de vier opgenoemde bezwaren, die zeer zeker de bezwaren zijn van verreweg het grootste deel der natie, worde te gemoet gekomen. Wat het *eerste* punt betreft, hieromtrent is geen transigeeren mogelijk: de vrijheid van dienstvervanging — dit hebben wij in ons werk bewezen — moeten wij voor geheel het Nederlandsche Volk blijven eischen. Het *tweede* en *derde* bezwaar zal vervallen door eene goede bezoldiging der herhalings-oefeningen. Hierdoor kan de dienstduur, zonder grooteren druk, zelfs nog worden verlengd, zoodat ook het *vierde* bezwaar grootendeels uit den weg zal worden geruimd.

Na dit voorop gesteld te hebben, volge thans de *uiteenzetting van ons verzoeningsstelsel*.

1°. Vereischte getalsterkte.

Wij willen met de meerderheid der Commissie aannemen, dat er bij het eerste uitbreken van een oorlog moet aanwezig zijn een geoefend en goed aangevoerd leger van 91,000 man. Zulk een groot aantal onvolledig geoefende depottroepen, tot aanvulling der eerste verliezen, schijnt ons evenwel onnoodig, vooral met het oog op onze wijze van verdediging. De Commissie verlangt $\frac{1}{4}$ à $\frac{1}{6}$ d. i. 15 à 22,000 man aanvullingsreserve. In

uit blijkt dat de getalsterkte, door de Commissie gesteld, aan de hoogste militaire eischen voldoet, dat echter voor grooter of kleiner contingent en korteren of langeren dienstduur de gevoelens uiteenloopen.

Duitschland bedroeg in het vorige jaar de *Ersatzreserve* nog niet $\frac{1}{11}$, te weten: slechts 96,000 op de 1,059,000 actieve Armee ¹⁾. Dit getal is bij het jongste wetsontwerp nog verminderd ²⁾. Indien dus voor Duitschland, hetwelk onmiddellijk tegen eene groote legermassa in het open veld moet strijden en daarom minder tijd tot voorbereiding heeft, zulk een betrekkelijk gering getal aanvullingsreserve voldoende is, dan volstaat men toch zeker voor ons leger met een nog veel kleiner percent; want, tengevolge van ons gunstig terrein, kunnen wij in de eerste weken van den oorlog eene hoofdzakelijk defensieve houding aannemen, waardoor wij — gelijk genoegzaam bewezen is — tijd zullen vinden om achter onze waterlinie vele duizenden manschappen als aanvullingsreserve bij de depots te oefenen. Hieruit volgt, dat men het aantal geoefende depottroepen met meer dan de helft kan verminderen, dat dus bijv. een 8 à 9000 man meer dan voldoende zal zijn.

Nemen wij dus aan een *leger* van 107,000 man, t. w. 40,000 veldleger, 20,000 bewakingstroepen of 1ste reserve, 31,000 bezettingstroepen, 7 à 8000 volledig geoefende en 8 à 9000 onvolledig geoefende depottroepen.

Voor de *landweer* willen ook wij ongeveer 50,000 man stellen.

2°. *Samenstelling van het leger.*

„Het leger,” zegt de Grondwet, Art. 181, „bestaat uit *vrijwillig dienenden en dienstplichtigen.*”

1) Zie de „*Nation*” 1888, Nr. 16, 17.

2) „Während die jetzige Ersatzreserve erster Klasse in ihrer numerischen Stärke derart bemessen ist, dass aus ihr der gesammte Mobilmachungsbedarf entnommen werden kann, ist die künftige *Ersatzreserve* nur zur *Deckung des ersten Mobilmachungsbedarfs bestimmt.*” Aldus in de *Motive der Reichsregierung*. Anm. zu § 9. In de *Commissionsverhandlungen* werd dit laatste aldus nader toegelicht: „Unter dem ersten Bedarf für die Mobilmachung ist die zur einmaligen Füllung der in Mobilmachungsfall planmässig aufzustellenden Truppenkörper nöthige Mannschaft zu verstehen.”

A. De *vrijwillig dienenden* zouden wij, naar de behoefte van het leger, in *twee* soorten willen onderscheiden:

1. Degenen, die zich verbinden, behalve den gewonen eersten oefeningstijd, nog geruimen tijd in actieven dienst te blijven, gelijk officieren, kader en minderen onder de tegenwoordige militiewet.

2. Degenen, die zich slechts tot actieven dienst verbinden voor den gewonen oefeningstijd van één jaar (mitsgaders de herhalingsoefeningen) bij het leger, of van drie maanden bij de aanvullingsreserve, om dan in de burgermaatschappij weder te keeren, gelijk de overige dienstplichtigen. De vrijwillig dienenden der eerste soort zou men *volledig vrijwilligers*, die der tweede soort *éénjarige* of *halfvrijwilligers* kunnen noemen.

De voordeelen dezer *vrijwilligers van één jaar* (resp. *drie maanden*) zijn o. i. zeer groot. Vooreerst zou het getal vrijwilligers, die als de beste soldaten geroemd worden, aanmerkelijk toenemen; wijl velen, die er thans tegen opzien zich voor verschillende jaren te verbinden, dit met genoegen zouden doen voor één jaar of drie maanden, vooral indien hun het vrijwillig dienst nemen aantrekkelijk en voordeelig werd gemaakt. Deze vermeerdering van vrijwilligers zou eene gelijke vermindering van dienstplichtigen ten gevolge hebben, waardoor dan de druk voor geheel de natie merkelyk zou worden verlicht. — Vervolgens zijn vele vrijwilligers goede soldaten, doch zouden, intellectueel of moreel, slechte korporaals of sergeanten zijn. Wanneer deze dus in de oefeningen van soldaat goed bedreven zijn en overigens geen noodzakelijke diensten bewijzen, zijn zij in vredestand den Staat slechts tot financieelen last. Men zende ze in de maatschappij terug, gelijk de overige dienstplichtigen. Zuinigheidshalve heeft ook de Commissie voorgesteld het aantal volledig vrijwillig dienende minderen bij de infanterie tot ongeveer 1000 te beperken; de overige 3 à 4000 wil zij vooral bij de bereden wapens, waarvoor 1½ jaar eerste oefeningstijd vereischt wordt, indeelen. Men zou

echter dit getal nog belangrijk kunnen inkrimpen, door de plaatsvervangers met $1\frac{1}{2}$ of 2jarigen actieven dienst voor de meesten dezer diensten te gebruiken. Door deze verplaatsing der krachten zou men, onverminderd het aantal officieren en kader, het door de Commissie voorgestelde getal 13,472 volledig vrijwilligers tot ongeveer 10,000 kunnen terugbrengen.

Door deze indeeling der vrijwilligers in twee klassen zouden en de financieele en nog veel meer de persoonlijke lasten der natie in niet geringe mate worden verlicht. Aldus zou ook het stelsel, dat wij vroeger voor vrijwillig éénjarige luitenanten en sergeanten hebben aanbevolen, ook *servatis servandis* bij de minderen zijne toepassing vinden.

B. De *dienstplichtigen* worden jaarlijks in zoo grooten getale aangewezen als noodig is, om, met inbegrip van de halfvrijwilligers, die zich in het loopende jaar hebben aangeboden, het jaarlijksch contingent op te leveren. Het aantal in te lijven dienstplichtigen, zoo ter volledige als ter onvolledige oefening, hangt dus af van het getal dergenen, die zich uit vrije keuze voor de oefening van één jaar of van drie maanden hebben aangeboden. Op deze wijze wordt dit rechtsprincipe toegepast: gedwongen krijgsmacht wordt slechts gewettigd door de volstrekte noodzakelijkheid. De leus moet dus zijn: vrijwilligers regel, dienstplichtigen aanvulling.

De aanwijzing dezer dienstplichtigen geschiedt door het lot. Zij blijven nochtans hun recht van plaatsvervanging of nummervervisseling behouden.

3°. *Diensttijd en jaarlijksch contingent.*

Na aftrekking der 10,000 volledige vrijwilligers blijven van de vereischte 107,000 man nog 97,000 over, die of vrijwillig of gedwongen één jaar (respect. drie maanden) zich bij het leger moeten oefenen.

Ten einde zulk eene getalsterkte te verkrijgen, en tevens

de individueele vrijheid, de volkswelvaart en de financieele draagkracht onzer natie zooveel mogelijk te ontzien, verdient het *stelsel van langeren dienstdtijd met kleiner contingent* verre de voorkeur boven het tegenovergestelde van grooter contingent met korteren dienstdtijd.

Blijven wij het tegenwoordig contingent van 10,400 man (van vrijwilligers en dienstplichtigen) behouden, dan zou dit met een dienstdtijd van *elf* jaar (8 jaar bij het leger en 3 jaar bij de legerreserve) een sterkte geven van 97,136 man, waarvan 72,176 bij het leger en 24,960 bij de legerreserve. Bestemt men van de 10,400 jaarlijks 9500 ter volledige, en 900 ter onvolledige oefening van drie maanden, dan verkrijgt men in 11 jaar 88,730 volledig en 8,406 onvolledig geoefenden. Voegt men hierbij de 10,000 volledige vrijwilligers, dan heeft men een leger van ongeveer 107,000, gelijk de eisch was.

Neemt men een dienstdtijd aan van 6 jaar (31—37 jaar) bij de *landweer*, dan zal deze ongeveer 48,000 man sterk zijn.

Onze *landweerreserve* of *landstorm* berust op dit beginsel: in de ure des gevaars moet ieder Nederlander, daartoe in staat, lijf en goed veil hebben voor de verdediging van Vorst en Vaderland. (Art. 181 der Grondwet). Alle weerbare mannen zijn dus, in het geval der uiterste noodzakelijkheid, dienstplichtig.

Dezen *landstorm* zouden wij in *drie* klassen verdeelen: 1ste *oproeping*, waartoe behooren alle weerbare mannen van 20 tot 37 jaar, die waren vrijgesteld als eenige zoons, wegens broederdienst, enz. Na hunne oefening bij de depots dienen zij tot aanvulling van het leger, of tot vorming van nieuwe korpsen bij onze vestingverdediging; — 2de *oproeping*, de mannen van 37 tot 45 jaar, die tot de landweer behoord hebben, ten getale van 50 à 60,000; uit deze zal men, zoo noodig, zelfstandige korpsen voor het veldleger kunnen vormen: — 3de *oproeping*, alle Nederlanders, geschikt om de wapenen te dragen, van 18 jaar tot onbepaalden leeftijd.

't Spreekt vanzelf, dat alleen de alleruiterste nood den Staat er toe zal dwingen, de *tweede* en *derde* oproeping te doen. Of deze moeten opgeroepen worden en tot welken ouderdom, zal nog tijdens den oorlog door bijzondere wettelijke bepalingen kunnen vastgesteld worden. Om echter bij mobilisatie onverwijld een bepaald aantal van de eerste oproeping te kunnen oefenen, zou men hiertoe reeds in vreedetijd jaarlijks een duizendtal lotelingen kunnen aanwijzen.

De eigenlijke dienstdtijd zou dus, volgens onze proeve, 17 jaar duren, van den leeftijd van 20 tot dien van 37 jaar. In Duitschland duurt hij 18, in Frankrijk 20, in Rusland 15 jaar.

Wat Duitschland aangaat, daar is de dienstplicht door de laatste legerwet van 1888 aldus geregeld:

1. *Standaard leger*, 7 jaar, van het voltooide 20ste tot het begin van het 28ste levensjaar.

2. *Landweer 1ste oproeping*, 5 jaar, van het begin van het 28ste tot het voltooide 32ste jaar. — (Deze staat dus gelijk met onze *legerreserve* van 28 tot 31 jaar).

3. *Landweer 2de oproeping*, 6 jaar, van het voltooide 32ste levensjaar tot den 31sten Maart van het jaar, waarin men den ouderdom van 39 jaar bereikt. — (Onze *landweer* van 31 tot 37 jaar).

4. *Landstorm 1ste oproeping*, alle ongeoeffenden of vrijgestelden van het voleinde 17de tot het 39ste jaar.

5. *Landstorm 2de oproeping*, alle Duitschers van het 39ste tot het begin van het 46ste jaar.

In Frankrijk van 20 tot 45 jaar 3—7 (reserve), 6 teritoir, 9 reserve.

Men ziet hieruit, dat, wilde men den dienstdtijd zoo lang maken als in Duitschland, men het jaarlijksch contingent van 10,400 nog kleiner zou kunnen nemen ¹⁾.

1) Men houde echter wel in het oog, dat in Duitschland en andere landen algemeene dienstplicht bestaat, terwijl volgens ons stelsel, van de ongeveer 40,000 jongelieden, die in Nederland jaarlijks den dienstplichten leeftijd bereiken, er slechts 10,400 of nog minder voor den krijgs-

4°. *Oefeningstijd.*

Voor het *eerste verblijf onder de wapenen* kunnen wij ons met het voorstel der commissie vereenigen: voor de infanterie en vestingartillerie één jaar, voor de bereden wapens $1\frac{1}{2}$ jaar, enz. (bl. 53 en 54). Voor de oefening der nieuwe lichting en voor andere diensten worden echter zoo min mogelijk dienstplichtigen of éénjarige vrijwilligers, maar plaatsvervangers ter overblijving gedurende 3 à 6 maanden aangewezen, gelijk onder de tegenwoordige militiewet.

Daar onze dienstdtijd bij het leger en de legerreserve 11 jaar duurt, zouden wij de *herhalingsoefeningen* met *ééne* willen vermeerderen; men zou dan *vier* oefeningen hebben van 35 dagen voor de veldinfanterie, en *drie* van 30 dagen voor de vestinginfanterie en de artillerie. Ook voor de genietroepen, pontonniers en torpedisten zou men nog een *derde* oefening kunnen nemen; insgelijks, zoo noodig, *ééne* herhalingsoefening voor de depottroepen. Verkieselijker nog zou het o. i. zijn de laatste herhalingsoefening voor veldinfanterie (misschien ook voor de overige wapens) in twee termijnen te splitsen: de een van 21, de andere van 14 dagen. Deze tweede oefening van 14 dagen zou voor de landweer bestemd zijn, opdat deze niet bij het uitbreken van den oorlog den wapenhandel al te ontwend zij, hetgeen Generaal Reuther te recht van de landweer der Commissie vreest.

Ook dit laatste zou meer overeenkomen met het Duitsche stelsel, waar de herhalingsoefeningen veel drukkender zijn en aldus verdeeld worden. Van 24 tot 28 jaar kan men *tweemaal* gedurende *acht weken* worden opgeroepen; van 28 tot 33 nog *tweemaal* gedurende *acht à 14* dagen;

dienst worden aangewezen. Ook heeft men in die landen geene bezoldiging der herhalingsoefeningen, hetwelk het eenige middel is om den druk van langeren dienstdtijd weg te nemen en de lasten van de landsverdediging, zooveel doenlijk, gelijkmatig te verdeelen.

van 33 tot 39 jaar wordt men doorgaans nog *eenmaal*, niet krachtens een gewone wet, maar op keizerlijk bevel, tot herhaling opgeroepen (*Kaisermanoeuvres*).

5°. *Vrijwillige oefening in den wapenhandel.*

Niet alleen in garnizoensplaatsen, maar in alle groote gemeenten van ons vaderland, wordé de gelegenheid opengesteld tot vrijwillige oefening in den wapenhandel. En door de Commissie (bl. 27) en door andere gezaghebbende mannen van alle richtingen worden deze oefeningen aanbevolen. Wij zouden evenwel verlangen, dat hierbij ook toegelaten werden de vrijgestelden of vrijgelotenen, die zich zouden willen voorbereiden, om voor drie maanden, één jaar of nog langer als vrijwilliger dienst te nemen, en alle anderen, die anderszins neiging en lust hebben in den wapenhandel, in schiet-, scherm- en gymnastiek oefeningen. Ook vrijwillige vereenigingen, die deze oefeningen ten doel hebben, worden, waar dit zonder al te groot bezwaar kan geschieden, door het Rijk en de gemeenten gesteund. De vaderlandslievende dagbladpers zal er veel toe kunnen bijdragen, om de sport in die richting te stieren.

De voordeelen dezer vrijwillige oefeningen in den wapenhandel zijn zeer hoog te schatten: a) bespoediging van opleiding tot kader; b) verkorte eerste oefeningstijd voor velen, en daardoor minder persoonlijke en financiële lasten; c) bij velen zal aldus de lust worden opgewekt om als vrijwilliger bij het leger, of voor den tijd van drie maanden bij de aanvullingsreserve dienst te doen, waardoor het contingent dienstplichtigen, tot groote verlichting der natie, zal afnemen; d) bij het uitbreken van den oorlog zullen er reeds velen zijn, die eenige militaire kennis bezitten, en dan bij de depots spoedig tot bruikbare soldaten zullen kunnen dienen.

Over het nut en den uitslag dezer vrijwillige oefeningen hebben wij reeds vroeger gesproken en genoeg-

zaam blijkt daaruit, dat zoo de vijand onze onafhankelijkheid zou bedreigen, men in betrekkelijk korten tijd eene genoegzaam geoefende *landstorm* en *aanvullingsreserve* kan verkrijgen.

Ziedaar het eerste gedeelte onzer proeve. Deskundigen zullen met ons erkennen, dat deze organisatie den Staat een talrijk, goed geoefend leger zou verschaffen, volgens aller eischen: een leger en legerreserve van 107,000 man, een landweer van 48,000 man, en een nog veel talrijker *landstorm* of *landweerreserve*, gedeeltelijk (50 à 60,000 man) bij het leger en gedeeltelijk door voorbereidende oefeningen in de burgermaatschappij geoefend. Dat nu ook de andere standen der maatschappij bij zulk een klein contingent uitstekend zullen zijn gebaat, behoeft geen betoog.

6°. *Bezoldiging der herhalingsoefeningen.*

Alle militairen, zoo dienstplichtigen als éénjarige vrijwilligers, ontvangen na volbrachten actieven dienst, voor de jaarlijksche herhalingsoefeningen eene behoorlijke soldij. Deze soldij moet minstens gelijk staan met het dagelijksch loon der gewone werk- en ambachtslieden, zoodat dezen zich met ijver en genoegten aan die herhalingsoefeningen onderwerpen. Stel bijv. als gemiddelde soldij één gulden daags, behalve voeding, ligging en kleeding. Men zou deze soldij gevoegelijk, naar de behoeften der soldaten, aldus kunnen verdeelen: van 21 tot 24 jaar 0,75 Gl., van 24 tot 28 jaar 1,00 Gl., van 28 en ouder 1,25 Gl.

7°. *Zorg van den Staat voor den militair.*

De Regeering drage voortdurend zorg, dat allen soldaten, dienstplichtigen en vrijwilligers, van welken ouderdom ook, zoo in als buiten werkelijken dienst, de militaire stand aangenaam worde gemaakt. Te hunnen opzichte toch heeft de Staat een bijzonder vaderlijk gezag, waar-

mede ook eene vaderlijke bezorgdheid gepaard moet gaan.

a) Dat dus het verblijf in de kazerne, in fysiek en moreel opzicht, worde verbeterd; — b) dat de regeering verder den soldaten van 21 tot 37 jaar, die in de burgerlijke samenleving zijn teruggekeerd, het leven veraangename, door het ondersteunen van militaire vereenigingen, societeiten, bonds, klubs, sports, enz. bijv. in het oprichten van lokalen, het verschaffen van muziek-instrumenten, het uitloven van premiën bij militaire wedstrijden, enz. enz. Het doel der vereenigingen is den militairen geest te bewaren, door tal van voordeelen hun het leven genoeglijk, hun stand eervol en voor anderen zelfs aanlokkelijk te maken. Ook dat zal wederom niet weinig het vrijwillig dienstdienen bevorderen.

8°. *Bevordering der vrijwillige dienstdiening.*

Voor al de *vrijwillige dienstdiening der tweede soort* (vrijwilligers van één jaar of drie maanden) worde door den Staat op alle mogelijke wijzen aangemoedigd, als zijnde het voornaamste middel, om den druk der conscriptie voor zijne burgers te verminderen. Dit kan op verschillende wijzen geschieden: a) door het geven van eene premie, bijv. 60 à 100 Gl. volgens zijne financieele kracht; b) door, na de volledig-vrijwilligers, de éénjarigen, bij voorkeur der gewone dienstplichtigen, tot korporaal te verheffen; c) door bij eene wet te bepalen, dat zij, na hun terugkeer in de maatschappij (of: op landweerplichtigen leeftijd), bij voorkeur in aanmerking komen om benoemd te worden tot alle ondergeschikte ambten bij politie, justitie, douanen, spoorwegen, posten, enz., zoodat vrijwilliger geweest te zijn eene eer is bij den Staat, in zekere mate een waarborg voor hun toekomst; d) door, voor zoover de staatsfinanciën het toelaten, ook aan éénjarige vrijwilligers, die een hoogen ouderdom, bijv. van 70 jaar bereikt hebben, recht te geven op een klein pensioen of ondersteuning. e) Een uit-

stekend middel zou nog zijn, de soldij der vrijwilligers voor de herhalingsoefeningen met 10 à 20 cents te verhoogen. Kortom, de verhouding van den Staat ten opzichte der vrijwilligers en dienstplichtigen is ongeveer gelijk die van een vader des huisgezins ten opzichte van zijne eigene en van zijne aangenomen kinderen; ondanks zijne bezorgdheid voor deze laatsten, mag hij toch zijne bijzondere voorliefde voor de eersten nooit uit het oog verliezen.

Door deze en dergelijke middelen zou, dunkt ons, het getal vrijwilligers jaarlijks toenemen. Velen die thans als plaatsvervanger of nummervervisselaar in dienst treden, zouden als éénjarig vrijwilliger den soldatenstand aanvaarden. Dientengevolge zou het contingent dienstplichtigen, en daarom ook der plaatsvervangers in evenredigheid verminderen. Het ideaal van een gezonden Staat, een leger, bestaande uit vrijwillig dienenden, zal wel zoo spoedig niet te bereiken zijn; men zou er ten minste naar streven, en door de wetgeving voor een meer verwijderde toekomst niet onmogelijk maken. Dit is de redelijke wensch der natie en de plicht eener vrijheidlievende regeering, die vóór alles de rechten der individuen en de belangen des volks voor oogen houdt.

Ziedaar de hoofdtrekken eener proeve van legerorganisatie, welke onzes erachtens een maximum van strijdkrachten met een minimum van lasten zou vereenigen, welke dus zou beantwoorden aan de wederzijdsche rechten en plichten van Staat en burgers. Gelijk men ziet, zijn *langere dienstdtijd* (3°) en *bezoldiging der herhalings-oefeningen* (6°) de twee aspunten, waarop geheel het systeem draait.

Alvorens over de voortreffelijkheid dezer proeve verder uit te weiden, willen wij eerst eenige moeilijkheden beantwoorden. — Over de *kaderquaestie* mogen wij heen-stappen, wijl deze reeds vroeger is opgelost. Slechts zij hier aangestipt, dat ons voorstel van éénjarige vrijwillige luitenants en sergeanten geheel overeenkomt met

n°. 2 en 8, omtrent de halfvrijwilligers bij den minderen troep.

§ III. Bezwaren tegen onze proeve.

1°. *Financieel bezwaar.*

Vooreerst zal men zeggen, dat de bezoldiging der herhalingsoefeningen schatten gelds kost en de financieele draagkracht der natie te boven gaat.

Wij gelooven, dat men zich vergist: deze gelden zullen grootendeels of gedeeltelijk worden uitgespaard door het kleiner jaarlijksch contingent. Zie hier onze berekening.

Bij vergelijking van het voorstel der Commissie en het onze zou, bij nagenoeg even groote legersterkte, door ons kleiner contingent aan volledig en onvolledig geoefenden jaarlijks worden uitgespaard de som van 640.000 Gl.

Voor de bezoldiging der herhalingsoefeningen tegen één gulden daags zou echter vereischt worden eene som van ongeveer 894.215 Gl. 's jaars. Zou men dus (uit al te groote zuinigheid) niet meer willen uitgeven dan het op het kleinere contingent uitgespaarde, dan kan men de dagelijksche soldij op gemiddeld 0.75 Gl. stellen, eene jaarlijksche uitgave van 670,661 Gl. Men zou dan ook deze soldij zoo moeten verdeelen, dat de ouderen, die meestal reeds gehuwd zijn, een vol dagloon zouden ontvangen, terwijl ook de jongeren een niet onbelangrijke vergoeding voor hunne diensten zouden genieten. Men geve bijv. aan mannen van 21 tot 24 jaar 0,40 à 0,50 Gl., van 24 tot 28 jaar 0,75 Gl., en van 28 tot 31 jaar 1,00 à 1,10 Gl. behalve voeding, kleeding en uitrusting.

De voornaamste stelling onzer proeve staat dus vast: langere dienstdtijd met kleiner contingent tegen goed bezoldigde herhalingsoefeningen is voor den Staat uit financieel oogpunt niet zwaarder dan kortere dienstdtijd met grooter contingent, doch zonder soldij voor deze oefeningen.

Overigens zouden wij verkiezen, dat men den konink-

lijken weg der rechtvaardigheid insloeg, en, met het geld der overige burgers, de diensten naar waarde beloonde, welke deze mannen voor het algemeen welzijn aan den Staat bewijzen. Een gulden daags met kost, kleeding en woning, schijnt ons niet meer dan een billijk loon voor een dag herhalingsoefeningen. Is $2\frac{1}{2}$ ton op een budget v. 22 mill. niet een kleinigheid, waar het geldt de fiere verdedigers onzer vrijheid hun taak met liefde en lust te doen ondernemen?

Ook om de overige punten onzer organisatie uit te voeren, zouden de gelden op andere wijze worden bezuinigd. Tot het aanwerven van vrijwilligers van één jaar en van drie maanden zou men de 21,000 Gl. kunnen bezigen, welke bezuinigd worden op de 3500 volledig vrijwillig dienende minderen, die in onze proeve vervangen worden door de van de burgers betaalde remplaçanten. Stelt men bijv. voor deze halfvrijwilligers eene premie van 60 à 100 gulden, dan zou bij een vermoedelijk voldoende aanbod het jaarlijksch contingent dienstplichtigen, tot groote vreugde der natie, in evenredigheid met 2100 à 3500 verminderen.

De uitgaven voor het onderhoud der remplaçanten, die nog eenigen tijd zouden moeten overblijven, mogen wij gelijkstellen met de kosten, veroorzaakt door degenen, die in het voorstel der Commissie gedurende de drie wintermaanden zouden verkiezen onder de wapenen te blijven.

De kosten voor geldelijke ondersteuning van vereenigingen en societeiten van militairen, die in de burgermaatschappij zijn teruggekeerd (n. 7°.), alsmede voor de vrijwillige oefeningen in den wapenhandel, worden gedekt door de om en om $3\frac{1}{2}$ millioen, tot nu toe door het Rijk en de gemeenten aan de schutterijen besteed.

2°. *Maatschappelijk bezwaar.*

Het zal een groot ongerief zijn, zegt men, voor de

burgermaatschappij, dat elk militair van 22 tot 32 jaar drie- of viermaal gedurende 30 of 35 dagen kan worden opgeroepen voor de herhalingsoefeningen: velen hunner zijn reeds in het huwelijk getreden ¹⁾, moeten dus vrouw en kinderen alleen laten; nagenoeg allen hebben hunne betrekking, hun beroep, dat zij moeten onderbreken. Dit zal een ontzettende last voor de bevolking zijn. Aldus vooral de minderheid der Defensie-Commissie bl. 138—140.

Wij zijn overtuigd, dat deze moeielijkheid, onoplosbaar in het stelsel der meerderheid, in onze proeve geheel of grootendeels zal wijken door de bezoldiging dezer oefeningen. Vooreerst is dit bezwaar veel grooter in het stelsel van grooter contingent, hetwelk ook de meerderheid der Commissie is toegedaan. Wel is waar vorderen wij nog ééne herhalingsoefening van 30 of 35 dagen meer van het 28ste tot het 31ste levensjaar. Doch hier staat tegenover, dat in het voorstel der Commissie jaarlijks 2,700 man meer dan in onze proeve, eerst gedurende één jaar actieve dienst, dan nog twee of drie jaren gedurende 30 of 35 dagen aan het burgerlijk leven worden onttrokken, daarenboven nog 2,000 man meer gedurende drie maanden te oefenen. Een ieder nu zal inzien, dat dit veel grooter jaarlijksch contingent met één jaar actieven dienst

1) Het door de wet verplichte celibaat voor militairen met groot verlof of het vorderen van eene naar believen te geven of te weigeren toestemming van den Staat tot het aangaan van een huwelijk, is eenvoudig weg *immoreel* te noemen. Bijaldien iemand zijn dienstplicht en zijne herhalingsoefeningen goed vervult, behoort het niet tot de jurisdictie van den Staat, de persoonlijke vrijheid nog aan andere banden te leggen. Huwen of niet huwen is een soeverein recht van het individu. In Duitschland bestaat hieromtrent geene enkele bepaling; ieder kan in het huwelijk treden, zoodra hij zijn actieven dienst heeft volbracht. Bij mobilisatie of in tijd van oorlog wordt aan behoeftige vrouwen van militairen, in de 5 wintermaanden minstens 9 mark, in de 7 zomermaanden 6 mark maandelijks uitgekeerd; voor elk kind beneden de 15 jaar, voor elke zuster en bloedverwant in opgaande linie maandelijks minstens 4 mark. 't Spreekt van zelf dat ook de openbare liefdadigheid zich vooral in die omstandigheden zal toonen.

plus 2 of 3 maal herhalingsoefeningen van 30 of 35 dagen, voor de maatschappij een veel grooter bezwaar oplevert, dan ééne enkele herhalingsoefening van 30 of 35 dagen op ongeveer dertigjarigen leeftijd voor een veel kleiner contingent.

Men vergete vooral niet, dat deze dienst niet *gratis* van hen wordt geveegd, zooals in 't stelsel van de minderheid en van de meerderheid der Commissie. Zij verdienen daardoor gemiddeld één gulden daags, voeding, kleeding en huisvesting niet medegerekend, zoodat de gehuwden door deze oefeningen eenigermate in het onderhoud van vrouw en kinderen kunnen voorzien. Velen hunner zullen in de maatschappij zulk hoog dagloon niet verdienen. In onzen tijd zouden zeer velen met ijver en lust een maand militaire oefeningen willen verrichten tegen gratis onderhoud en één gulden daags. Misschien zou men vooral de ouderen en gehuwden in hunne eigen plaats garnizoen geven of zelfs verlof in hun eigen woning te slapen en te eten. Men ga hiertoe echter niet over, indien de deugdelijke geoefendheid der manschappen er merkelijk onder zou lijden.

Ook de maatschappij en de andere standen zouden daardoor niet belangrijk worden gehinderd of geschaad, wijl deze soldaten — (de vrijwillige éénjarige luitenants en sergeanten uitgezonderd) — doorgaans niet tot die ontwikkelde lieden behooren, van wier leiding of betrekking de geregelde gang der zaken of neringen afhangt, maar nagenoeg allen tot de mindere klassen (arbeidersstand, — landbouwersstand, — minderen ambachtsstand, enz.) wier arbeid gemakkelijker kan worden onderbroken of door andere werklieden verricht. Houdt men daarbij voor oogen, dat in Duitschland, waar algemeene dienstplicht bestaat, *jaarlijks* mannen van 24 tot 39 jaar, in Frankrijk alle 2 jaren tot 36 jaar tot deze oefeningen worden opgeroepen, zonder eenige vergoeding hiervoor te ontvangen, dan zal men gaarne toegeven, dat ook deze moeielijkheid geen ernstig bezwaar meer tegen ons

stelsel van kleiner contingent oplevert; dat dit bezwaar integendeel veel drukkender zal zijn in het stelsel van grooter contingent, zooals de meerderheid der Commissie voorstelt.

§ IV. Redenen voor onze proeve.

Ons rest nog de verschillende redenen van onze proeve, schoon reeds hier en daar in 't voorbijgaan aangeroerd, ietwat in 't breede te ontvouwen. Zoo zullen nog eenige zwarigheden van lichter aard, welke den lezer misschien zijn overgebleven, als vanzelf wijken.

Gelijk wij in § I gezien hebben, zal die legerorganisatie de voorkeur verdienen, welke een krachtig, goed geoefend leger verschaft met den minst mogelijken last voor de natie. Welnu, het systeem van langeren diensttijd met bezoldigde herhalingsoefeningen voldoet op voortreffelijke wijze aan beide eischen. Dus....

1°. Onze proeve geeft *een krachtig en goed geoefend leger*.

De *getalsterkte* staat nagenoeg gelijk met die van het tegenovergesteld systeem, door de meerderheid der Commissie gevolgd. Wat men daar wint door grooter contingent, winnen wij door langeren diensttijd.

Wat de *qualiteit* of het *gehalte* betreft, gelooven wij zeker, dat de soldaten van ons stelsel die van het tegenovergestelde niet weinig zullen overtreffen. Immers voor een goed soldaat worden vereischt: a) *lichaamskracht en gehardheid*, b) *degelijke geoefendheid* en c) *moed, dapperheid, volharding*. — Welnu, deze drie eigenschappen vinden wij vooral in den soldaat van onze proeve.

a) *Lichaamskracht en gehardheid*.

Het menschelijk lichaam verkeert van 20 tot 30 jaar nog in zijne ontwikkelingsperiode en heeft over het algemeen eerst op den leeftijd van ongeveer 30 jaar zijn vollen wasdom, zijne natuurlijke sterkte bereikt, om die

tot op 50- of 60 jarigen ouderdom te behouden. Ofschoon dit vooral geldt voor meergegoeden, bij wie zwaardere studiën en geestinspanning de vroegtijdige lichamelijke ontwikkeling niet weinig beletten, zal men toch ook bij mingevoede werklieden en landbouwers slechts zelden de volle sterkte en gehardheid vóór den leeftijd van 25 jaar aantreffen. Een leger dus, voor een groot deel bestaande uit mannen van 26 tot 31 jaar, zal sterker zijn, beter bestand tegen de vermoeienissen van het krijgsleven, dan een leger, dat geheel bestaat uit jongelieden van 20 tot 27 jaar. Op zich zelf genomen zal het dus beter zijn het leger der eerste linie uit den krachtigen mannelijken leeftijd dan uitsluitend uit nog niet genoegzaam lichamenlijk ontwikkelde jongelieden te doen bestaan.

b) Aangaande het tweede vereischte, *de oefening*, willen ook wij, dat onze recruten zich al den noodigen tijd in den wapenhandel bekwamen, zoodat zij daarin door en door bedreven en volleerd zijn. Ook wij willen, dat onze militairen na werkelijken diensttijd, zich zooveel slechts noodig is, door herhalingsoefeningen en op andere wijzen op het wapenberoep blijven toeleggen zelfs nog op mannelijken leeftijd, ten einde degelijke geoefendheid en krijgskundige bekwaamheid aan gehardheid en lichaamskracht te paren, en bij het eerste uitbreken van den oorlog volmaakte strijders voor het vaderland te zijn.

c) *Moed, geestkracht, zelfopoffering, volharding en dapperheid* zullen des te meer den soldaat sieren, naarmate hij meer liefde en neiging voor zijn stand, meer lust in zijn beroep heeft. Welnu, die lust, die liefde ontbreekt vooral den minderen soldaat van onze eeuw. Meestal beschouwt men, en niet geheel ten onrechte, den diensttijd als een hatelijken last, dien men eenige jaren zonder het minste voordeel moet torsen, als een gedwongen heerdienst, zonder eenige vergelding, aan den Staat bewezen. 't Is geen eervolle stand meer, in den dienst van den Staat, maar een slavenjuk, geruimen tijd de helft der natie opgelegd.

Daarom haat en verfoeit men het soldatenleven, en tracht men er zich zoo spoedig mogelijk van af te maken. Men hoopt hierin verandering te brengen door persoonlijken dienstplicht; het tegendeel zal worden bereikt. Persoonlijke dienstplicht zal slechts dwang bij dwang voegen, en dit juk des te gehater maken, omdat het eene onnoodige en zeer onbillijke verzwaring is voor rijken en voor armen. Door vrijheid, niet door dwang, zal men dien toestand verbeteren; vrijheid geeft kracht en geestdrift, gedwongen arbeid baart weerzin en lusteloosheid. Wil men dus in ernst goede veranderingen aanbrengen, wil men den soldaat lust en moed geven, hem met waren krijgsmansgeest bezielen, dan verheffe men hem wederom tot een winstgevend en aangename stand; want 't is een zeer natuurlijk verschijnsel in de samenleving, dat een stand des te meer in eer en aanzien stijgt, naarmate zijne inkomsten en voordeelen grooter zijn. Men trachte daarom het vrijwillig dienستنemen te bevorderen, door het geven eener premie aan éénnjarige vrijwilligers; men verbeter het lot van den soldaat in de kazerne, zoo voor het fysieke als het moreele, opdat onze jongelingschap met minder beklemd gemoed dien stand kunne aanvaarden; men geve hem voor de herhalingsoefeningen eene goede soldij, zoodat de langere diensttijd hem zelfs voordeelijker en wenschelijker worde gemaakt dan een kortere; men trachte verder dien langeren diensttijd nog aangener en genoeglijker te maken door geldelijke ondersteuning van militaire vereenigingen, wedstrijden, enz. Door dit waarlijk vrijziinnige stelsel van langeren, doch goed bezoldigten en veraangenaamden diensttijd, veel meer dan door persoonlijken dienstplicht, zal de lust en neiging voor den militairen stand, en daarmede ook de moed en geestdrift bij onze mindere soldaten worden opgewekt. Dan zullen zij zich tot een zedelijk lichaam vereenigen en niet langer beschouwd worden als individuen, die men als een noodzakelijk kwaad moet dulden. Zij zullen

een stand vormen, waaraan de edele taak van de verdediging des vaderlands is toevertrouwd, waaraan bijgevolg boven vele andere standen eene eereplaats in de maatschappij toekomt. De band, die den soldaat aan den Staat verbindt, zal door deze geldelijke vergoedingen en ondersteuningën steeds nauwer worden aangehaald; het gezag van den Staat te zijnen opzichte zal niet meer de verhouding zijn van een heer tot zijn slaaf, doch een meer vaderlijk karakter dragen. Het onmiddellijk gevolg hiervan zal zijn, dat zelfs de dienstplichtigen, moeten zij dan ook tijdens den werkelijken dienst om de bekrompen geldmiddelen van den Staat een billijk loon missen, toch hun lot draaglijk en aangenaam zullen vinden; dat zij dus meer liefde en lust voor het wapenbedrijf zullen gevoelen, meer volgbaar en gewillig zullen zijn in hunne onderwerping, meer geestkracht, zelfopoffering en dapperheid zullen toonen in het vervullen van hun dure plichten.

Één goed soldaat, zegt men, geldt voor twee slechte. Deskundigen verzekeren, dat voor de verdediging van ons land in 't bijzonder een niet zeer groot, maar dapper en goed geoefend leger de voorkeur verdient boven een talrijk, dat minder sterk en moedig zijn zou. Welnu, wij meenen te hebben aangetoond, dat een leger van ruim 100,000 man volgens ons stelsel, voor een belangrijk deel bestaande uit forsche mannen en vrijwillig dienenden, in lichamelijke krachtsontwikkeling en gehardheid, in geoefendheid en militaire bekwaamheid, in moed en fieren krijgsmansgeest, veilig eene vergelijking kan doorstaan met een zelfs talrijker leger van gedwongen, meest onvolwassen jongelieden volgens het stelsel van grooter contingent en korteren diensttijd.

Meer bepaald voor de verdediging van ons vaderland is het stelsel van langeren diensttijd van bijzonder gewicht. De mannelijke moed en volhardingsgeest der ouderen, gevoegd bij de eenigszins onstuimige, doch daardoor minder standvastige dapperheid der jongeren

zal vooral belangrijk zijn voor een leger als het onze, dat bij eventueelen oorlog meer defensief bij fortverdediging dan offensief in het open veld zal moeten optreden, en daarom meer zal moeten uitmunten door onverzettelijk weerstandsvermogen dan door heftigheid van aanval.

Wij zouden onze stelling nog kunnen bevestigen door militaire capaciteiten en andere groote mannen, die insgelijks uit krijgskundig oogpunt aan het stelsel van langen diensttijd de voorkeur geven. ¹⁾ Wij zouden ons nog kunnen beroepen op de ondervinding der vorige eeuwen, op voorbeelden uit onze eigene roemrijke geschiedenis. Kleine legermachten hebben toen meermalen wonderen van dapperheid verricht, die thans nog de verbazing der bekwaamste militairen wekken. Het was omdat men de kracht eens legers meer in het gehalte zocht dan in het getal. De beste soldaten van Napoleon I, met wie hij altijd de zege bevocht, waren de krachtvolle mannen, die reeds een tiental jaren onder de republiek hadden gediend. Toen op zijn tocht naar Moscou koude en gebrek deze mannen had weggemaaid, toen slechts jeugdige recruten de gelederen kwamen aanvullen, toen begon zijn zegester te dalen. Hij verloor den slag bij Leipzig, en zette den eersten stap op den weg zijner diepe vernedering.

2°. Dat ons stelsel van langeren diensttijd met bezoldiging der herhalingsoefeningen, *der natie den minst mogelijken druk* oplegt, zal een ieder duidelijk zijn.

Van de ongeveer 40,000 jongelingen, die jaarlijks den leeftijd van 20 jaren bereiken, worden slechts 9400 ter volledige en 1000 ter onvolledige oefening opgeroepen,

1) In de Duitsche Rijksdagzitting van 6 Februari 1888 werd de nieuwe legerwet aangenomen, welke den militairen dienstplicht tot 39-jarigen leeftijd uitstrekt. Prins von Bismarck noemde toen: „Die Familienväter über 30 Jahre eine Armee von Triariern — das beste Menschenmaterial, dasz wir überhaupt in unserm Volke haben.” Majoor Seyffardt zegt: „Uit een zuiver militair oogpunt is het meer verkieslijker „een kleine dan een groote jaarlijksche lichting te nemen.” *Onze Volksweerbaarheid*, bl. 23.

terwijl volgens het stelsel der meerderheid 12,100 ter volledige en 3000 ter onvolledige oefening zouden worden aangewezen.

Dit gering jaarlijksch contingent zal allervoordeeligst zijn voor den bloei en de welvaart van den Staat en van geheel de burgerlijke maatschappij, van alle standen, die zich dan minder belemmerd, met alle krachten aan handel, industrie, landbouw, kunsten en wetenschappen kunnen blijven wijden.

Ook voor de 10,400 miliciens zal de druk der conscriptie veel lichter zijn in onze proeve dan in een ander stelsel, en omdat velen, na verloop van eenige jaren misschien duizenden, half-vrijwilligers zullen zijn, en omdat nog altijd het recht van dienstvervangning blijft bestaan, en omdat hun het militair leven op velerlei wijze genoegelijk, de langere dienstdtijd door eene goede soldij voor de herhalingsoefeningen voordeelig en winstgevend wordt gemaakt.

Bij dezen betrekkelijk geringen druk voor geheel de natie, zal dit stelsel nog groote voordeelen afwerpen voor de mingevoede standen der maatschappij, die de meeste soldaten zullen leveren. Behalve de gelden voor plaatsvervangning zullen, door de soldij voor herhalingsoefeningen, 6 à 800,000 Gl. aan de nietbezittende klasse ten goede komen. Door al dit geld en door het kleiner jaarlijksch contingent, zal men het volk meer goed doen, het meer uit zijn staat opheffen, dan door gedwongen persoonlijken dienst der meergegoeden! Daardoor wordt niemand gebaat: de werkman moet evengoed zijn dienstdtijd vervullen, de gelegenheid tot goede verdienste wordt hem ontnomen, slechts wrok en ontevredenheid wordt gekoesterd tegen den meer bevoorrechte, met wien hij in nauwere aanraking komt.

Ook de zedelijkheid van ons volk zal in niet geringe mate verbeterd worden, wanneer jaarlijks eenige duizenden jongelingen minder aan de verleiding van kazerne en garnizoensplaats zullen blootstaan.

Dit stelsel is verder geheel overeenkomstig met ons eigenaardig volkskarakter: het weet een diep onafhankelijkheidsgevoel te bewaren en practische degelijkheid aan verstandige spaarzaamheid te paren. Het is echt Nederlandsch en inheemsch bij ons volk; want verre van met onze geschiedenis te breken, sluit het er zich ten nauwste bij aan. Het volgt slechts de tradities onzer voorvaderen, die, om de belangen van andere standen niet te schaden en handel en nijverheid niet te belemmeren, slechts in de uiterste noodzakelijkheid persoonlijke diensten van de burgers hebben gevergd, die er steeds op uit waren, het zwaartepunt der militaire quaestie naar financieele zijde te verplaatsen en door goed bezoldigde vrijwilligers en huurtroepen het vaderland te doen verdedigen.

Als echt Nederlandsch breekt dit stelsel geheel en al met het Pruisisch militarisme, verzacht en beperkt zoo veel doenlijk de conscriptie, die gehate nalatenschap der Fransche overheersching, om, voor zoover mogelijk, terug te keeren tot de gezonde voorvaderlijke en antirevolutionaire begrippen, die in dit punt geheel strooken met de ware liberale en vrijzinnige beginselen.

Immers meer dan in eenig ander stelsel worden hier de rechten en vrijheden van den mensch en van den burger erkend en geëerbiedigd; volkomen gelijkheid van bescherming wordt aan alle standen verleend; de lasten die de Staat moet opleggen, worden zooveel mogelijk verlicht en gelijkmatig verdeeld; persoonlijke diensten worden slechts, voor zoover dringend noodzakelijk, geëischt en dan nog naar vermogen bezoldigd.

Op deze wijze zullen de wederzijdsche rechten en plichten tusschen Staat en burgers, en het welzijn van geheel de maatschappij tot bevrediging aller bezadigde en vrijheidlievende mannen zoo volmaakt mogelijk worden in acht genomen. De burgers zullen den Staat met een naar vereischte talrijk, krachtig en goed georganiseerd leger ter zijde staan, om hunne onafhankelijkheid

te verdedigen; de Staat zal op zijne beurt alles doen, wat in zijne macht is, om de militaire lasten voor zijne burgers te verminderen, om persoonlijke vrijheid ongeschonden te laten, en de stoffelijke belangen van al zijne onderdanen te beschermen en te behartigen. Regeering en volk zullen aldus in schoone harmonie met elkander leven; kunsten en wetenschappen, handel en scheepvaart, landbouw en nijverheid zullen met minder hindernissen worden beoefend; de algemeene welvaart en bloei zal daardoor slechts toenemen; de militairen zullen bij hun verbeterden financieelen toestand, steeds meer worden geacht, en al de andere standen zullen zich gelukkig gevoelen in het bezit hunner dierbare vrijheid en gerust omtrent de toekomst van het vaderland.

Kortom Nederland zal een modelstaat zijn voor Europa, en de andere natiën, die gebukt gaan onder den loodzwaren last van het militarisme en zuchten onder deszelfs naweeën, zullen met naijver hunne blikken vestigen op dat gezegend land, waar de standaard der vrijheid is geplaatst, waar vier en een half millioen burgers ongestoord hunne souvereine rechten van mensch en burger kunnen genieten.

Ziehier onze redenen in het kort saamgevat. De legerorganisatie, in deze proeve uiteengezet, wordt aanbevolen:

1°. door *het beginsel van recht en billijkheid*, wijl de Staat, door bezoldiging der herhalingsoefeningen, zooveel hij kan, de diensten der burgers beloont.

2°. door *het beginsel van vrijheid*, wijl de Staat, door het stelsel der éénjarige vrijwilligers, alles in het werk stelt om zooveel mogelijk vrijwillig dienenden voor het leger aan te werven. Slechts gedwongen door de volstrekte noodzakelijkheid, legt hij beslag op den persoon van den burger;

3°. door *het beginsel van volkswelvaart*, wijl door het kleiner jaarlijksch contingent duizenden arbeidskrachten meer werkzaam blijven in de maatschappij.

De proeve van legerorganisatie door de meerderheid der Defensie-commissie voorgesteld, is volgens onze bescheiden meening:

1°. *in strijd met de rechtsgelijkheid*, zij vergt van een gedeelte der natie zeer zware diensten zonder loon terwijl zij het ander deel van allen last ontheft;

2°. *gegrond op het beginsel van dwang*, niet van vrijheid, wijl zij het vrijwillig dienstnemen niet bevordert, en zonder noodzakelijkheid tot den krijgsdienst dwingt, die er lust noch zin voor hebben;

3°. *belemmerend voor onze volkswelvaart*, wijl zij jaarlijks duizenden personen in den gewichtigsten tijd huns levens en zonder noodzakelijkheid onttrekt aan handel, nijverheid, landbouw, handwerk, kunst en wetenschap.

Wij hebben onze organisatie eene proeve van verzoening genoemd tusschen de twee stelsels in het Verslag der Defensie-commissie voorgesteld.

De meerderheid dezer Commissie, die vooral onder de heeren officieren de meeste aanhangers telt, zal o. i. worden voldaan, wijl in hoofdzaak haar stelsel wordt aangenomen: afschaffing der schutterijen, talrijker leger met deugdelijke landweer of reserve.

Ook de minderheid der staatscommissie, die ongetwijfeld de meerderheid der natie voor zich heeft, zal zich, dunkt ons, met dit gewijzigd stelsel kunnen vereenigen, wijl aan hare bezwaren wordt tegemoet gekomen: de plaatsvervanging en nummerverwisseling blijft bestaan; de langere dienstdtijd wordt winstgevend gemaakt en daarmee de ongelijke druk weggenomen door middel van de bezoldigde herhalingsoefeningen; het jaarlijksch contingent wordt verscheidene duizenden mannen kleiner dan in het voorstel der meerderheid. Deze bezoldiging der herhalingsoefeningen en de vele andere voordeelen zullen nog ten gevolge hebben, dat het aantal eenjarige vrijwilligers toeneemt, waardoor dan het getal dienstplichtigen nog merkelijk zal dalen. Om dezelfde reden

zal ook de plaatsvervanging goedkooper en meer in het bereik vallen der mindere standen. Eindelijk zal ook de minderheid moeten erkennen, dat de tweemaal 30 of 35 dagen ruim bezoldigde herhalingsoefeningen van 26- tot 31jarigen leeftijd een veel lichtere last zullen zijn, dan de door haar voorgesteelde volkswapening, d. i. de verbeterde, onder krijgswetten geplaatste schutterijen met hare vermeerderde wekelijksche oefeningen gedurende 10 volle jaren.

Volgens onze bescheiden meening zou eene legerorganisatie, waarvan wij de hoofdtrekken in deze proeve hebben aangegeven, aan de rechtmatige eischen van beide partijen voldoen, en eene niet onaanzienlijke meerderheid in de Staten-Generaal verwerven. De reeds zoo lange jaren aanhangige militaire quaestie zou haar beslag krijgen tot heil van het vaderland en tot welzijn van ons volk ! —

N A R E D E.

Aan het einde van onze taak gekomen onderwerpen wij met vertrouwen onzen arbeid aan het oordeel onzer lezers.

In onze voorrede hebben wij gezegd, dat de quaestie van persoonlijken dienstplicht geen partij-quaestie is, dat men voor- en tegenstanders aantreft onder mannen van alle richting. Om deze reden hebben wij ons op een neutraal standpunt geplaatst, ons boven de partijen, of liever op vriendschappelijken voet met alle partijen gesteld, ten einde de zaak onbevooroordeeld te beschouwen en in het belang van alle partijen, dat is van het vaderland en zijne gezamenlijke bewoners, op te lossen. Onze drijfveer was liefde voor het vaderland en behartiging onzer volkswelvaart, ons uitgangspunt het heil en de zelfstandigheid van onzen Staat overeen te brengen met het rechtmatig vrijheidsgevoel en de belangen onzer natie. Voor beide punten hebben wij ons voortdurend beroepen op de redelijkheid en het gezond verstand, waarmede — dit mogen wij zonder ijdele zelfverheffing zeggen — ons Nederlandsch publiek in ruime mate be-deeld is. De uitkomst van ons onderzoek was, dat per-soonlijke dienstplicht voor de onafhankelijkheid van onzen Staat niet noodzakelijk is, dat wij dus, in naam der vrijheid en ter wille der belangen van duizenden van alle partijen en van alle standen, mogen en moeten vorderen, dat bij de toekomstige legerorganisatie het

recht der dienstvervangings voor het Nederlandsch volk ongeschonden blijve bewaard.

Want inderdaad alle partijen in den lande hebben redenen te over, om tegen gedwongen persoonlijken dienst te zijn.

De *Liberalen* en voorstanders van vrijzinnige beginselen, van volkswelvaart, van onbelemmerden handel en nijverheid, van vooruitgang en beschaving, moeten o. i. zich tegen afschaffing der plaatsvervangings verklaren, wijl hierdoor de rechten van den mensch worden gekrenkt en zijne vrijheid onnoodig aan banden gelegd, wijl verder, door het geweldig ingrijpen van den Staat in het privaat leven der burgers, de bronnen van ons bestaan, vooral de groot- en kleinhandel, werkelijk schade wordt toegebracht, wijl eindelijk elke schrede op den weg van het militarisme een stap achterwaarts is naar de barbaarschheid. Nooit hebben zij zich karig betoond met geldelijke uitgaven voor 's lands welzijn of tot bevordering van het algemeen belang; maar ook altijd hebben zij er naar gestreefd de lasten gelijkmatig onder de burgers te verdeelen: getuige nog het onlangs voorgestelde ontwerp—Borgesius over de inkomsten-belasting. Welnu, door het toestaan van eene betrekkelijk slechts geringe som, veel meer dan door het dwingen van duizenden meer gegoede onwilligen tot den krijgsdienst, kunnen zij den Staat een krachtig aangevoerd leger verschaffen, waardoor de last voor 's lands defensie tevens meer gelijkmatig volgens ieders stand en draagkracht zal drukken. De liberale partij leert, dat het gezag komt van het volk, dat de staatsmacht dus tot wet moet verheffen, wat overeenstemt met en steunt op de overtuiging en den geest van het volk. Veertig jaren lang heeft zij den steun mogen ondervinden van een groot gedeelte van het volk, vooral van den middelstand, van het meer ontwikkeld deel der natie. Welnu, de groote meerderheid van ons volk is anti-militaristisch; vooral onze nijvere *bourgeoisie*, die het meest onder persoonlijken dienstplicht zou gebukt

gaan, is afkeerig van deze dwangwet. Wij mogen dus verwachten, dat de liberalen, die 40 jaren lang de wenschen van ons volk hebben geëerbiedigd, ook thans hunne tradities zullen voortzetten en getrouw blijven aan hunne vrijzinnige beginselen.

't Is waar, eenige organen der liberale pers hebben persoonlijken dienstplicht een eisch verklaard der liberale beginselen. Tegen deze uitdrukkingen meenen wij echter te moeten protesteeren. Tenzij men de absolute staats-almacht als hoogste beginsel van alle staatsrecht proclameere — hetgeen door de voornaamste leeraars der vrijzinnige rechtsschool wordt gewraakt, — moet men blijven erkennen, dat de Staat slechts in het geval eener volstreckte noodzakelijkheid beslag mag leggen op den persoon van den burger en eene uitzondering maken op het algemeen en souverain recht der dienstvervanging. Slechts de sociaal-demokraat, die den Staat verheft tot bron en oorsprong van alle individueele rechten, en daarom logisch algeheele gelijkheid van goederen, enz. vordert, kan ook logisch den eisch van persoonlijken en algemeenen dienstplicht bij het leger, of, gelijk hij wil, bij eene volkswapening stellen. Wij voor ons wij blijven met de *Arnhemsche Courant*, die altijd onder de eerste strijders der vrijzinnige beginselen gestaan heeft, met het „*Nieuws van den Dag*”, het meest verspreide orgaan, met het „*Nieuwsblad voor Nederland*” en andere organen der liberale partij, de overtuiging deelen, dat het militarisme, of de onnoodige verzwaring der persoonlijke lasten, met de ware vrijzinnige principen, met beschaving, ontwikkeling en volksbelang onvereinigbaar is.

De *Conservatieven*, die tegenstanders zijn van persoonlijken dienstplicht, zullen in den geest treden van Willem den Eersten en van Willem den Tweeden, die de getrouwe uitdrukking waren van ons volk, toen zij in de Grondwetten van 1814, 1815, 1840, en zelfs nog van 1848, het juk der conscriptie, zooveel mogelijk, door vrij-

willig dienenden en vooral ook door de vrijheid der plaatsvervangings trachtten te verlichten.

De *Anti-revolutionairen*, door het genie van Groen van Prinsterer tot eene krachtige partij georganiseerd, hebben, volgens onze bescheiden meening, geheel bijzondere bezwaren tegen de afschaffing der plaatsvervangings. In het staatsrecht volgelingen der historische school, in het burgerlijke recht steunend op het rechtsbewustzijn van het volk, zullen zij moeten erkennen, dat onze roemrijke voorouders, wien het toch waarlijk niet aan vaderlands-liefde heeft ontbroken, nooit of nimmer, tenzij in geval van uiterste noodzakelijkheid, de verdediging des vaderlands als een persoonlijken plicht hebben beschouwd. Integendeel, meestal hebben zij tegen aanzienlijke sommen gelds dien plicht afgekocht, om zich door vreemde huurtroepen te doen vervangen. Zij moeten daaruit besluiten, dat de moraliteit van het beginsel der dienstvervangings in onze historie en in onzen volksgeest geworteld is. Als strijders voor de individueele vrijheid tegenover het staatsabsolutisme, passen zij verder het absolute en streng persoonlijke recht der dienstvervangings ook op den dienst in het leger toe en mogen in deze kostbare vrijheid geen onnoodige staatsinmenging toestaan. Eindelijk, de geschiedkundige oorsprong van het militarisme uit de Fransche Revolutie, is voor hen, anti-revolutionairen, eene krachtige reden om ook de legervorming, zeker wel volgens de eischen van den tijd, maar toch ook, zooveel doenlijk, volgens de historische en antirevolutionaire beginselen te regelen.

Wij weten wel, dat velen hunner gemoedsbezwaren hebben tegen de plaatsvervangings. Zij zijn van meening, dat dit alles in strijd is met de berusting in de bezoeken van Gods Voorzienigheid. Zij houden derhalve Verzekeringen en Waarborgen voor Nationale Militie, evenals alle andere assurantiën voor onzedelijk. Op dit bezwaar is echter meermalen met talent geantwoord in „*de Standaard*” en „*de Heraut*”. Niemand belet hen

persoonlijk hun dienstplicht te vervullen; doch gewetensvrijheid vordert, dat zij hunne gemoedsbezwaren aan anderen niet opdringen.

Wat de zedelijkheid aangaat, houden wij ons overtuigd, dat vele rechtzinnigen in illusie verkeerden. De ondervinding in andere militaire landen bevestigt de uitspraak van het gezond verstand, dat door den invloed van het geld, den stand en het aanzien dier meergegoede jongelieden, wier zedelijkheid iets te wenschen overlaat, de moraliteit van ons leger, en daarom ook van geheel ons volk merkelyk zou dalen.

Overigens is de paragraaf: afschaffing der plaatsvervanging slechts een „*point de détail*” van het antirevolutionair program, gelijk „*de Standaard*” dit uitdrukkelijk heeft verklaard ¹⁾. Zeker is het dus, dat de duizenden antirevolutionaire kiezers, die behoud der plaatsvervanging als hun vurigsten wensch blijven koesteren, terecht, op degelyke antirevolutionaire beginselen en tradities steunend, deze omwenteling in ons volksleven blijven afwijzen.

Voor de *roomsch-katholieken* bestaat nog eene reden van bijzonderen aard. Want wij willen hun niet ontveinzen, dat, ook volgens onze meening, de hun toegezegde vrijstellingen voor geestelijken van betrekkelijk korten duur zullen zijn. De tijd van privilegiën voor bijzondere standen is voorbij. Vooral privilegiën, waardoor inbreuk gemaakt wordt op het recht van derden, gelijk hier het geval zou zijn, wanneer in plaats der vrijgestelde geestelijken, van welke gezindte ook, jaarlijks zoovele honderden meer tot den krijgsdienst zouden moeten gedwongen worden, zijn geheel in strijd met onze moderne rechtsbegrippen. De stroom van gelijkheid der standen, welke door persoonlijken dienstplicht nog merkelyk zou toenemen, ²⁾ zal dus ongetwijfeld ook hunne seminaristen en geeste-

1) Onze Volkswaerbaarheid, bl. 36.

2) Lichaamsoefening en volkswaerbaarheid door S. van Aken, met een inleidend woord van Fr. Lieftinck, bl. III.

lijken mede in de kazerne slepen. Als verder bewijs behoeven wij hen slechts op andere landen te wijzen. Plaatsvervanging — en dit merke men hier vooral op — is geen privilegie, door den Staat verleend, maar een aangeboren recht van het individu, tot welken stand het ook behoore, ¹⁾ eene vrijheid, waarvan alle standen, ook de mingevoeden profiteeren.

De *tegenstanders van algemeenen dienstplicht* eindelijk vinden alleen in den strijd tegen persoonlijken dienstplicht een krachtig wapen om het gevreesde militarisme niet in ons land te zien binnendringen. Persoonlijke dienstplicht is slechts een stap tot algemeenen dienstplicht. Ofschoon vele voorstanders vooralsnog hunne eischen tot afschaffing van plaatsvervanging beperken om niet meer bestrijders tegen zich in het harnas te jagen, verklaren anderen reeds onomwonden, dat zij algemeenen dienstplicht willen. De heer Seijffardt, een invloedrijk Kamerlid en majoor der Artillerie, zegt o.a.: „Men moet daarbij trachten om, zooal niet ineens, dan „toch langzamerhand de lichtingen telken jare grooter „te nemen, totdat men den *algemeenen dienstplicht* heeft „verkregen. Hoe eerder dit geschiedt des te beter. In „elk geval is dit *het einddoel, het ideaal, waarnaar voort- „durend moet worden gestreefd*”. De heer Lieftinck, insgelijks lid der Tweede Kamer zegt: „Zal het Nederlandsche leger worden, wat het worden kan en moet, dan moet *ieder man* die weerbaar is, zich oefenen in den wapenhandel.” De heer H. L. van Oordt noemt „de lo- „ting uit een moreel oogpunt een noodzakelijk *kwaad*.”

Inderdaad, de meeste argumenten voor persoonlijken gelden evenzeer voor algemeenen dienstplicht. De verdediging des vaderlands is de eerste plicht van den burger, die persoonlijk moet vervuld worden; — dus ook door *iedereen* burger! De rechtsgelijkheid verbiedt den meer gefortuneerden een voorrecht te verleen; —

1) t. a. pl., bl. 80.

dus ook den loteling, die *door de fortuin van het lot* wordt begunstigd! Het leger is een uitstekende oefenschool voor het volk, die ook de meer gegoede moet doorloopen; — dus ook voor *geheel het volk*, de eenige zoons en de helft der broeders niet uitgezonderd; enz., enz. Zoo smeden zij de wapenen, welke de voorstanders van algemeenen dienstplicht spoedig tegen hen zullen aanwenden.

Behalve in de beginselen zijner partij vindt ieder nog in de belangen van zijn stand dringende redenen, om de afschaffing der plaatsvervanging te bestrijden. Want *alle standen der maatschappij* worden door plaatsvervanging gebaat.

Wel is waar, voor *de zoons onzer adellijke en aristokratische familiën* zou de officierscarrière meer *brillant* schijnen, indien zij het vooruitzicht hadden, ook over jongelieden uit den meer beschaafden burgerstand het bevel te kunnen voeren. Wij zouden echter den adel van hun karakter oneer aandoen, indien wij niet vertrouwden, dat zij om deze baatzuchtige schijnreden anderen niet zulk een zwaar juk als gedwongen persoonlijken dienst zullen willen opleggen.

De zoogenaamde *bourgeoisie* of de meer gegoede en deftige middelstand, die steeds een bron van welvaart voor ons vaderland is geweest, zal zich, zonder storend ingrijpen van den Staat, met allen ijver kunnen blijven toeleggen op handel en industrie, wetenschap en kunst.

De mindere burgerstand, de landbouwers- en ambachtsstand zal nog dikwijls in staat zijn van de plaatsvervanging te profiteeren, en in deze vrijheid zelfs een prikkel vinden, om de arbeidzaamheid en spaarzaamheid te beoefenen, ten einde hun zoons, die hun zooveel dienst bewijzen, van den krijgsdienst vrij te koopen.

Uit *de weinig of niets bezittende volksklasse* vinden door de plaatsvervanging jaarlijks eenige duizende jongelingen voor zich zelve in het leger een eerlijk bestaan, een leerschool van orde en tucht, waaraan zij zeker meer

behoefte hebben dan de meergegoeden, en eene uitmuntende gelegenheid, hun stand met één millioen 's jaars te verrijken. Door deze verdiensten wordt menige elende gelenigd, menige positie verbeterd, en menigeen van den afgrond van het socialisme weerhouden. Nog moeten de mingegeeden in hun eigen belang tegen persoonlijken dienstplicht zijn, wijl door het intreden der rijkeren, de dienst voor velen hunner èn langer èn zwaarder zal worden. Ook de aanwezigheid in het leger dezer meergegoeden, met hunne voorrechten en uitzonderingen, kan voor hen volstrekt niet wenschelijk zijn, en kan slechts afgunst en verbittering bij hen opwekken.

Ook *de militaire stand* of het leger kan door de plaatsvervanging slechts winnen, vermits het onderscheid van standen, die levensvoorwaarde van alle maatschappelijke orde en rust, in het leger niet zal worden opgeheven. Wat onze *officiëren* aangaat, begrijpen wij zeer goed, dat zij sympathie koesteren voor persoonlijke dienstvervulling der meergegoeden. Maar zij gelieven ook na te denken, welk een drukkende last het voor meer beschaafde jongelieden zijn zou, hunne studiën of hunne zoo gewichtige opleiding in de zaak te moeten onderbreken, bij den minderen troep te moeten dienen en zich beneden hun stand te moeten verlagen. Dat zij zich in onze plaats stellen en zich afvragen, of zij zelve, buiten het geval der noodzakelijkheid, geneigd zouden zijn als minder soldaat of korporaal in het leger te treden. Overigens zullen zij meer gebaat worden door verhooging van hun traktement, waarop zij, vooral de luitenants, o. i. alle aanspraak hebben. Ook zullen zij in de mindere standen meer volgzaame en gewillige soldaten ontmoeten, dan onder de rijken, die door hun karakter, aanzien en invloed menigen officier het leven zou verbitteren.

Ten slotte alle *vaderlandslievenden*, die er met ons roem op dragen geboren te zijn op die kleine maar reine plek gronds, aan de oevers van Rijn en Maas en Schelde, zullen er een eer in stellen, hun vrijzinnig, verdraag-

zaam en ordelievend karakter, hetwelk onze natie zoo gunstig onderscheidt, onbesmet te bewaren. Zoo zullen wij aan geheel Europa toonen, dat Nederland nog altijd het land is, waar de individueele vrijheid door het staatsgezag zooveel mogelijk wordt geëerbiedigd, waar men juist daarom met des te meer wilskracht besloten is, naar de wijze der voorvaderen eerst en vooral door geld en goed, en, in zoover het noodzakelijk is, ook ten koste van ons leven en bloed, de onafhankelijkheid van 't dierbaar vaderland met allen moed en volharding te verdedigen.

Moge de militaire dienstplicht, door onze Grondwet voorgeschreven, aldus worden geregeld, dat persoonlijke dienstplicht, die noodlottige *omwenteling* in ons rechten en vrijheidsgevoel, in onze zedelijkheid, in onze welvaart en onzen maatschappelijken toestand, in onze geschiedenis en onzen landaard, kortom *in geheel ons volksleven*, voor altijd blijve geweerd!

Moge ons leger niet de slaafsche navolging worden van andere natiën, wier toestand, behoefte en karakter geheel van de onze verschillen, maar eene ware uitdrukking van ons vrij en krachtig volk, en een zekere waarborg voor de onafhankelijkheid van ons aller dierbaar Vaderland onder den Schepter van het roemrijk Huis van Oranje!

PERSOONLIJKE DIENSTPLICHT EN LEGERORGANISATIE DOOR EEN STAATSBURGER.

BIJLAGEN.

I. BEREKENINGEN

1°. Legersterkte uit dienstplichtigen en halfvrijwilligers (bl. 142):

$$10.400 \times 6.94 = 72.176$$

$$10.400 \times 2.4 = 24.940 \text{ Totaal } 97.136 \text{ man.}$$

Landweesterkte: $10.400 \times 4.6 = 47.840 \text{ man.}$

Aanm. Het verloop der eerste 8 jaren is op 6,94 gesteld (Verslag blz. 113); voor de 3 volgende jaren op 2,4 en voor de 6 jaren landweer op 4,6.

2°. Gelden bezuinigd door ons kleiner contingent (bladz. 149).

$$\text{Minder volledig te oefenen } 2,600 \text{ man} \times 200 \text{ Gl.} = 520.000 \text{ Gl.}$$

$$\text{„ onvolledig te oefenen } 2,000 \text{ „} \times 50 \text{ Gl.} = 100.000 \text{ Gl.}$$

$$\text{Totaal } 620.000 \text{ Gl.}$$

3°. Bezoldiging der herhalingsoefeningen voor dienstplichtigen en halfvrijwilligers.

	Manschappen	Dagen	Malen te oef.	
Veldinfanterie	47,844	35	3	$\left. \begin{array}{l} \text{Gedeeld} \\ \text{door} \\ \text{8 jaar} \end{array} \right\} = 872,626.$
Vestinginfanterie	14,146	30	2	
Cavalerie	879	21	1	
Veld-Artillerie	3,192	30	2	
Rijdende Artillerie	235	30	2	
Vesting-Artillerie	11,924	30	2	
Pontoniers	576	30	2	
Torpedisten	846	30	2	
Genietroepen	1,359	30	2	
Hospitaalsoldaten	930	35	1	

Men voege hierbij de 3,500 plaatsvervangers, die in onze proeve op de vrijwillig dienenden der Commissie zijn uitgewonnen; voor dezen gesteld gemiddeld 2 maal 30 dagen,

geeft $3500 \times 30 \times 2 = 210,000 : 8 = 25,250$. De soldij der herhalingsoefeningen berekend tegen *één gulden* daags is dan $872,626 + 26,250 = 898,876$ Gl., berekend tegen 0.75 Gl. is 674,157 Gl.

Aann. Voor het *getal dienstplichtigen* en het *aantal oefeningsdagen* bij de verschillende wapens hebben wij de gegevens der Commissie genomen (Verslag bladz. 73—80 en bladz. 53 en 54). Het totaal dezer oefeningsdagen kan niet veel verschillen van dat onzer proeve. Wat onze *derde* of *vierde* oefening (blz. 144) meer kost, wordt uitgewonnen door het *kleiner contingent*.

2. ZINSTORENDE DRUKFOUTEN, WELKE DE GOEDGUNSTIGE LEZER WEL ZAL WILLEN VERBETEREN.

Blz. 14 regel 6 staat: 8 à 900, moet zijn: 8 à 9000.

» 55 » 6 van onder staat: Du Contesch, moet zijn: den Contekst.

» 83 » 4 staat: 1811, moet zijn: 1810.

» 137 » 10 van onder staat: 12,000, moet zijn: 12,100.

» 149 » 9 staat: gedeeltelijk, moet zijn: geheel.

» » » 14 » 640,000 » » 620,000.

» » » 17 » 894,215 » » 898,876.

» » » 21 » 670,664 » » 674,257.

» 150 » 13 » 21,000 » » 210,000.

» 157 » 9 en 10 van onder staat: 1000 en 9400, moet zijn: 900 en 9500.

» 167 noot 1). 2), en bladz. 168 noot 1), behooren bij de drie citaten op bl 168.